

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Міністерство освіти і науки України

ЗАГОРУЛЬКО Андрій Петрович

Кваліфікаційна наукова праця

на правах рукопису

ЗАГОРУЛЬКО АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК 354.31(477):342.951:[351.746.1:327.88+355.01(470:477)](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Спеціальність 281 – Публічне управління та адміністрування

Галузь знань 28 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі публічного управління та адміністрування

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Андрій Петрович Загорулько

Науковий керівник – Дацюк Андрій Васильович, кандидат політичних наук,
доцент

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Загорулько А. П. Державне управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування». – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню місця і ролі правоохоронних органів у своєчасному та гарантованому виявленні існуючих і потенційних загроз внутрішній безпеці держави, їх об'єктивній оцінці та визначенню дієвих шляхів і засобів реалізації відповідних заходів в умовах гібридної війни.

Системний, цілеспрямований та довготривалий деструктивний російський вплив спрямований на розмивання межі між миром та війною, створюючи умови постійної нестабільності для внутрішньої безпеки України. Загальна сукупність сил і засобів, які Російська Федерація задіює для поширення свого деструктивного впливу на українське суспільство та керівні ланки держави, зумовлює потребу в актуалізації ефективного державного управління правоохоронними органами.

Концептуальні та структурні зміни, які останніми роками тривають у системі правоохоронних органів України не повною мірою відповідають актуальним потребам наявної соціально-політичної, економічної та криміногенної ситуації в державі. В таких умовах важливою умовою збереження української державності і відновлення територіальної цілісності України актуальним залишається питання підвищення ефективності державного управління правоохоронними органами в сучасних умовах.

Актуальною проблемою є дослідження питань, пов'язаних із модернізацією механізмів державного управління правоохоронними органами сучасної України, а також глибокого вивчення їх сучасного стану, дослідження проблем управління ними, планування подальшого розвитку та також вдосконалення нормативно-правових та організаційних засад їх функціонування.

Об'єктом дисертаційного дослідження є державне управління правоохоронними органами.

Предметом дослідження є державне управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни.

Мета дисертаційного дослідження полягає в системному аналізі і визначенні особливостей функціонування механізмів державного управління правоохоронними органами сучасної України в умовах гібридної війни з РФ та розробці пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням реальних і потенційних викликів та загроз.

Реалізація визначеної мети зумовила постановку й вирішення таких завдань:

1. На основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців з досліджуваної проблематики уточнити поняття «внутрішньої безпеки»;
2. Визначити роль гібридної війни, як чинника впливу на внутрішню безпеку;
3. Визначити місце та роль правоохоронних органів України в системі забезпечення внутрішньої безпеки;
4. Оцінити стан наукової розробки проблеми і розкрити теоретичні напрями дослідження державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридних воєн;
5. Розробити модель механізму державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ;
6. визначити шляхи удосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ.

Оцінивши стан наукової розробки проблеми, надано авторське визначення поняттю внутрішньої безпеки суспільства. На підставі системного аналізу праць розкрито сутність та складові державного управління правоохоронними органами в процесі забезпечення внутрішньої безпеки держави, як чинника впливу на внутрішню безпеку в умовах гібридної війни.

Вирішено актуальне наукове завдання в галузі науки державного управління щодо обґрунтування теоретичних положень і напрямів удосконалення механізмів державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з РФ. Запропоновано авторську модель

механізму державного управління правоохоронними органами України, як цілісної системи, що спрямована на забезпечення ефективного вирішення безпекових загроз та побудована на принципах чіткої регламентації діяльності органів державної влади, дієвої співпраці з органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством, недержавними аналітичними центрами під час прийняття найбільш важливих стратегічних рішень з питань забезпечення внутрішньої безпеки, плідного співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами та населенням, суттєвого підвищення рівня професійності та відповідальності працівників, забезпечення необхідного рівня їх фінансового, матеріально-технічного та соціального забезпечення.

Новизну результатів виконаного дослідження характеризують основні наукові результати, які полягають у тому, що:

- розроблено авторську модель механізму державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з РФ, реалізація якої складається із трьох послідовних етапів, у ході яких розробляється концепція реформи правоохоронних органів держави, із визначенням періодів та термінів, потрібних ресурсів та прогнозованих результатів. Передбачається прийняття загального Закону про правоохоронні органи, розроблення законодавчої бази у відповідності вимогам цього Закону, зокрема відповідних положень про роботу правоохоронних органів, та відбувається реалізація реформи, у результаті якої система правоохоронних органів має перетворитися на суспільно-орієнтовану структуру забезпечення внутрішньої безпеки, побудовану на партнерських відносинах та сервісній моделі їх діяльності, позбавитися репресивних функцій, бути орієнтованою на вирішення проблем внутрішньої безпеки в рамках загальноновизнаного у світі підходу;

удосконалено:

- науковий підхід до аналізу методів державного управління правоохоронними органами у інституційному ракурсі в контексті забезпечення їх застосування для: ефективного керівництва правоохоронними органами, які відповідають за внутрішню безпеку держави, впровадження і забезпечення оптимізації кадрових структур; продуктивної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування у питаннях розробки безпекової політики;

відповідності підходів до державного управління внутрішньою безпекою загальноновизнаним нормам міжнародного права, зокрема впровадження дієвих та ефективних практик управління людськими ресурсами, оцінки ризиків, прозорих процедур планування та розподілу ресурсів, потреб та витрат, тощо; координації діяльності правоохоронних органів з міжнародними безпековими організаціями; ефективного функціонування нормативно-правової системи, застосування дієвих засобів демократичного цивільного, законодавчого та правового контролю; активної участі інститутів громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів та незалежних медіа у розробці політики безпеки; ефективного застосування як силових так і ненасильницьких методів і засобів управління внутрішньою безпекою; цілеспрямованого впливу правоохоронних органів у забезпечення безпеки суспільства від гібридного втручання в його політичну, економічну, інформаційну, соціальну, культурну та духовну сфери.

- науковий підхід до аналізу та класифікації принципів державного управління правоохоронними органами, який, на відміну від наявних, включає обґрунтовані методологічні, змістові і технологічні компоненти, спроєктовану референтну модель механізму державного управління в умовах гібридної війни з РФ;

- підходи до дослідження державного управління правоохоронними органами, які спрямовані на аналіз та оцінку впливу держави у забезпеченні їх ефективної правоохоронної діяльності, вдосконалення чинної нормативно-правової бази, а також пошук дієвих шляхів та засобів із запобігання та протидії загрозам внутрішній безпеці та реалізації правоохоронної політики в сучасних умовах, зокрема щодо вироблення державної стратегії з протидії процесам, пов'язаним із гібридним втручанням у внутрішню політику держави;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння ефективності державної політики у сфері внутрішньої безпеки, що відрізняється структуруванням механізмів її забезпечення, реалізація яких передбачає створення нової моделі механізму державного управління внутрішньою безпекою, як цілісної системи, яка спрямована на забезпечення протидії загрозам та побудована на наступних принципах:

- чіткої регламентації діяльності органів державної влади у цій сфері з метою уникнення дублюючих та непритаманних функцій;
- дієвої співпраці з цих питань з органами місцевого самоврядування та територіальними громадами;
- залучення громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів, інших незалежних експертних організацій до ухвалення рішень стратегічного рівня, які стосуються питань забезпечення внутрішньої безпеки;
- плідного співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами та населенням;
- суттєвого підвищення рівня професійності та відповідальності працівників, що сприятиме росту довіри до правоохоронної системи;
- підтримки престижу професії в суспільстві шляхом забезпечення належного рівня соціального, фінансового, технічного та матеріального забезпечення;
- понятійно-категоріальний апарат у сфері державного управління правоохоронними органами шляхом уточнення змісту поняття «внутрішня безпека держави», що ґрунтується на дослідженні методологічних, змістовних і технологічних компонентів механізму державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн.

Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження частково реалізовані, перебувають в процесі реалізації та можуть бути впроваджені у подальшому в сфері державного управління правоохоронними органами.

Ключові слова: гібридна війна, національна та державна безпека, внутрішня безпека, сектор безпеки і оборони, державне управління, інформаційна безпека, громадська безпека, збройний конфлікт, міністерство внутрішніх справ, реформування правоохоронних органів, гібридні загрози, державна політика.

ABSTRACT

A. P. Zahorulko. Public administration of law enforcement agencies of Ukraine in the context of hybrid warfare - *Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.*

The research is devoted to the study of the role of law enforcement agencies in timely and guaranteed identification of existing and potential threats to the internal security of the state, their objective assessment and identification of effective ways and means of implementing appropriate measures in the context of hybrid warfare.

The systematic, targeted and long-term destructive influence of the Russian Federation is aimed at blurring the line between peace and war, creating conditions of constant instability for the internal security of Ukraine. The total set of forces and means used by the Russian Federation to spread its destructive influence on Ukrainian society and the leadership of the state necessitates the actualization of effective state governance of law enforcement agencies.

The conceptual and structural changes that have been taking place in the law enforcement system of Ukraine in recent years do not fully meet the current needs of the existing socio-political, economic and criminal situation in the country. In such circumstances, an important condition for preserving Ukrainian statehood and restoring the territorial integrity of Ukraine is to improve the efficiency of public administration of law enforcement agencies in the present conditions.

An urgent problem is the study of issues related to the modernization of the mechanisms of state administration of law enforcement agencies in modern Ukraine, as well as an in-depth study of their current state, research of the problems of their management, planning of further development and improvement of the regulatory and organizational framework for their functioning.

The purpose of the dissertation research is to systematically analyze and determine the peculiarities of the functioning of the mechanisms of state administration of law enforcement agencies of modern Ukraine in the context of a hybrid war with the Russian Federation and to develop proposals for their improvement, taking into account real and potential challenges and threats.

The object of the dissertation research is public administration of law enforcement agencies.

The subject of the study is the public administration of law enforcement agencies of Ukraine in the context of hybrid warfare.

The implementation of this goal led to the setting and solving of the following tasks:

1. To clarify the concept of "internal security" based on the analysis of works by domestic and foreign scholars on the studied issues;
2. To determine the role of hybrid warfare as a factor of influence on internal security;
3. To determine the place and role of law enforcement agencies of Ukraine in the internal security system;
4. To evaluate the state of scientific development of the problem and to reveal the theoretical directions of research on public administration of law enforcement agencies of Ukraine in the context of hybrid wars;
5. To develop a model of the mechanism of state management of law enforcement agencies in the context of a hybrid war with the Russian Federation;
6. To identify ways to improve public administration of law enforcement agencies in the context of a hybrid war with the Russian Federation.

Having assessed the state of scientific development of the problem, the author provides his own definition of the concept of internal security of society. Based on a systematic analysis of works, the author reveals the essence and components of public administration of law enforcement agencies in the process of ensuring the internal security of the State as a factor of influence on internal security in a hybrid war.

The scientific novelty of the results obtained is that the author solved an urgent scientific task in the field of public administration science to substantiate the theoretical provisions and directions for improving the mechanisms of public administration of law enforcement agencies of Ukraine in the context of a hybrid war with the Russian Federation. The author's model of the mechanism of state management of law enforcement agencies of Ukraine is proposed, as a complete system aimed at ensuring the effective solution of security threats and built on the principles of clear regulation of the activities of state authorities, effective cooperation with local self-government bodies, civil society, and non-state analytical centers during the adoption of the most important strategic decisions on ensuring

internal security, fruitful cooperation and effective strategic communications between law enforcement agencies and the population, significantly increasing the level of professionalism and responsibility of employees, ensuring the necessary level of their financial, material, technical and social support.

The novelty of the results of the study is characterized by the main scientific findings, which are as follows:

- the author's own model of the mechanism of public administration of law enforcement agencies of Ukraine in the context of a hybrid war with the Russian Federation is developed, the implementation of which consists of three consecutive stages, during which the concept of reform of law enforcement agencies of the State is developed, with the definition of periods and terms, resources required and projected results. It is envisaged to adopt a general law on law enforcement agencies, to develop a legislative framework in accordance with the requirements of this law, in particular, relevant provisions on the work of law enforcement agencies, and to implement the reform, as a result of which the law enforcement system should become a socially oriented structure for ensuring internal security, built on partnerships and a service model of their activities, get rid of repressive functions, and be focused on solving internal security problems according to international approaches;

improved:

- the scientific approach to the analysis of methods of state management of law enforcement agencies from an institutional perspective in the context of ensuring their application for: effective management of law enforcement agencies responsible for the internal security of the state, implementation and ensuring optimization of personnel structures; productive interaction of state bodies with local self-government bodies in matters of security policy development; compliance of approaches to state management of internal security with generally recognized norms of international law, in particular implementation of effective and efficient practices of human resources management, risk assessment, transparent procedures for planning and allocation of resources, needs and costs, etc.; coordination of activities of law enforcement agencies with international security organizations; effective functioning of the regulatory and legal system, application of effective means of democratic civil, legislative and legal control; active participation of civil society

institutions, non-governmental analytical centers and independent media in the development of security policy; effective use of both forceful and nonviolent methods and means of internal security management; purposeful influence of law enforcement agencies in ensuring the safety of society from hybrid interference in its political, economic, informational, social, cultural and spiritual spheres.

- a scientific approach to the analysis and classification of the principles of public administration of law enforcement agencies, which, unlike the existing ones, includes sound methodological, substantive and technological components, a designed reference model of the mechanism of public administration in the context of the hybrid war with the Russian Federation;

- approaches to the study of public administration of law enforcement agencies aimed at analyzing and assessing the impact of the state in ensuring their effective law enforcement activities, improving the current regulatory framework, as well as finding effective ways and means to prevent and counteract threats to internal security and implement law enforcement policy in present conditions, in particular, to develop a state strategy to counteract processes related to hybrid interference in the internal policy of the state;

have been further developed:

- understanding of the effectiveness of the state policy in the field of internal security, which is distinguished by the structuring of mechanisms for its provision, the implementation of which involves the creation of a new model of the mechanism of state administration of internal security as an integral system aimed at ensuring counteraction to threats and based on the following principles:

- clear regulation of the activities of public authorities in this area in order to avoid duplication and inappropriate functions;

- effective cooperation on these issues with local self-government bodies and territorial communities;

- involvement of civil society, non-state analytical centers, other independent expert organizations in strategic level decision-making related to issues of ensuring internal security;

- fruitful cooperation and effective strategic communications between law enforcement agencies and the population;

- a significant increase in the level of professionalism and responsibility of employees, which will contribute to the growth of trust in the law enforcement system;
- maintaining the prestige of the profession in society by ensuring the appropriate level of social, financial, technical and material support;
- conceptual and categorical apparatus in the field of state management of law enforcement bodies by clarifying the meaning of the concept of "internal security of the state", which is based on the study of methodological, substantive and technological components of the mechanism of state management of law enforcement bodies in the conditions of hybrid wars.

The main theoretical provisions, conclusions and recommendations of the dissertation research have been partially implemented, are in the process of implementation and can be implemented in the future in the field of public administration of law enforcement agencies.

Keywords: hybrid warfare, national and state security, internal security, security and defense sector, public administration, information security, public safety, armed conflict, Ministry of Internal Affairs, law enforcement reform, hybrid threats, public policy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Загорулько А.П. Удосконалення державного управління правоохоронними органами як фактор підвищення їх ефективності в умовах гібридної війни. *Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Видво-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9). – 533 с. – (Серія «Державне управління»), С.14-23. – Режим доступу: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7741/1/ilovepdf_com-14-23.pdf*
2. Загорулько А.П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «гібридна війна». / А. П. Загорулько // *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія : Державне управління. - 2019. - № 3. - С. 115-122. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2019_3_18*
3. Загорулько А. П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «внутрішня безпека України». *Вісник Національного університету цивільно захисту України. Серія «Державне управління». 2019. №2(11). С. 19-28. - Режим доступу: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/9788/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2019_2%20%2811%29_-19-28.pdf*

Статті в іноземних виданнях

1. A. Zahorulko. National Secursty Strategy of Ukraine: Conceptual Principles and Efficiency. *Croatian and Comparative Public Administration. Volume № 4 / 2020 2023. P. 677-697. - Режим доступу: <https://hrcak.srce.hr/249219>*
2. Andriy Zahorulko. The security and defence sector in the context of the draft law "On National Security of Ukraine". *East Journal of Security Studies. 2018. Vol. 1 No.3 (2018). - Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7526/1/Zahorulko.pdf>*

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Кіріленко Ф.О., Загорулько А.П. Розбої, вчинені в Україні у 1960-2018 роках. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. №1 (104). С. 124-132.

2. Загорулько А.П. Аналіз проблем та вибір альтернатив щодо організації територіальної оборони України. *Прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах: проблеми, сучасні методи, технології забезпечення ефективності: Матеріали науково-методологічного семінару молодих учених Національної академії державного управління при Президентові України; 22.01.2018 р. / Під заг. Ред.. проф.. С.К. Хаджирадевої. – Миколаїв : Ємельянова Т.В., 2018 – 267 с. С. – 106-114.*

3. Загорулько А.П. Смысловая складова гібридної війни Росії проти України. *Публічне управління та публічна служба в Україні: стан проблем та перспективи розвитку [Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (07-08 вересня 2018 року, м. Київ)] / За заг. Ред.. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, В.Л. Федоренка. – Київ : Видавництво Ліра—К, 2018. – 520 с. С.-186.*

4. Загорулько А.П. Належне реагування органів системи МВС України, як запорука забезпечення однієї з найвищих конституційних цінностей – безпеки людини. *Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень [Електронний ресурс]: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 р.) / укладачі Чупрій Л.В., Мухін І.М., - Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. – 186 с.-PDF-формат; мережеве видання; інституційний депозитарій. ISBN. С. 66-72.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ З УРАХУВАННЯМ ГІБРИДНИХ ВОЄН.....	27
1.1. Теоретичні напрями дослідження державного управління правоохоронними органами.....	27
1.2. Сутність та складові державного управління правоохоронними органами в процесі забезпечення внутрішньої безпеки України.....	41
1.3. Гібридна війна, як чинник впливу на внутрішню безпеку.....	56
Висновки до розділу 1	72
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	75
2.1. Місце та роль правоохоронних органів в системі забезпечення внутрішньої безпеки України.....	75
2.2. Специфіка державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з Російською Федерацією.....	88
2.3. Взаємодія структур системи правоохоронних органів: вітчизняний та зарубіжний досвід.. ..	99
Висновки до розділу 2	123
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ.....	126
3.1. Модель механізму державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з Російською Федерацією.....	126
3.2. Управлінські аспекти налагодження взаємодії правоохоронних органів України в процесі врегулювання гібридної війни з Російською Федерацією..	157
3.3. Вдосконалення правового регулювання діяльності правоохоронних органів України в особливий період.....	172

Висновки до розділу 3	192
ВИСНОВКИ.....	195
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	201
ДОДАТКИ	232
Додаток А. Список опублікованих праць за темою дисертації	232

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ – Верховна Рада України

ЄС – Європейський Союз

ЗМІ – засоби масової інформації

КМУ – Кабінет Міністрів України

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ОБСЄ – Організація з безпеки і співпраці в Європі

ООН – Організація об'єднаних націй

ПАРЕ – Парламентська асамблея Ради Європи

США – Сполучені штати Америки

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НПУ – Національна поліція України

ДСНС – Державна служба України з надзвичайних ситуацій

ДПСУ – Державна прикордонна служба України

НГУ – Національна гвардія України

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни полягає у розкритті місця і ролі цих органів у своєчасному та гарантованому виявленні існуючих і потенційних загроз внутрішній безпеці держави, їх об'єктивній оцінці та визначенні дієвих шляхів і засобів реалізації відповідних правоохоронних заходів.

Агресія РФ проти України, призвела до окупації окремих районів Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим, зумовила необхідність реформування сектору безпеки та оборони держави, розробку і впровадження нових підходів щодо здійснення управлінської діяльності у галузі національної безпеки, зокрема її внутрішньої складової.

Агресія РФ відбувається у формі *гібридної війни* проти України, у якій комбіновано застосовуються різноманітні і динамічні дії регулярних збройних сил РФ, що взаємодіють зі злочинними озброєними угрупованнями, кримінальними елементами та іншими агентами впливу на окупованих територіях. Діяльність вказаних структур спрямовується та координується відповідно до єдиного плану та замислу, з використанням інструментів пропаганди, саботажу, диверсій і терору, розпалювання національної та релігійної ворожнечі, а також під прикриттям політико-дипломатичних заходів на всіх рівнях, включаючи РЄ, де країна-агресор присутня в керівних органах, та ООН, де вона є постійним членом Ради Безпеки та має право вето, яке активно застосовує для ухиляння від відповідальності. Поряд із цим, у середині країни проросійські політичні сили, екстремістські угруповання та релігійна конфесія Російська Православна Церква (Українська Православна Церква Московського Патріархату) мають на меті послабити її шляхом дестабілізації внутрішньополітичної ситуації.

При цьому використовуються мовні, етнічні, культурні, релігійні особливості населення регіонів України, її залежність від міжнародної

підтримки тощо. Все це відбувається на тлі складної внутрішньополітичної ситуації і жорсткої боротьби за політичну владу в країні.

Захист України та її населення від загроз внутрішній безпеці держави сьогодні безпосередньо пов'язаний зі зміцненням органів, відповідальних за правоохоронну діяльність.

Отже, підвищення ефективності державного управління правоохоронними органами в сучасних умовах – це важлива умова збереження української державності і відновлення територіальної цілісності України.

Незважаючи на суттєві концептуальні та структурні зміни, які останніми роками тривають у системі правоохоронних органів України, на теперішній час вони за своєю організацією та функціями ще не повною мірою відповідають актуальним потребам наявної соціально-політичної, економічної та криміногенної ситуації в державі.

Крім цього, в сучасних умовах Україна, її окремі територіальні суб'єкти зазнають значних загроз із точки зору забезпечення державного суверенітету, небезпечних викликів та інших кризових явищ, які мають важкі наслідки у різноманітних сферах суспільних відносин. У цих умовах роль правоохоронних органів України має значно посилюватись. Це актуалізує потребу глибокого вивчення їх сучасного стану, дослідження проблем управління ними, планування подальшого розвитку, а також вдосконалення нормативно-правових та організаційних засад їх функціонування.

З огляду на викладене, актуальність проблеми дослідження зумовлена науково-теоретичним та практичним значенням питань, пов'язаних із модернізацією механізмів державного управління правоохоронними органами сучасної України.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Необхідність дослідження питань, пов'язаних з удосконаленням державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ зумовлює зростання уваги до цієї теми вітчизняних практиків і науковців. Вже існує значний теоретично-науковий доробок з досліджуваної проблематики.

Дослідженню питань, пов'язаних із державним управлінням функціонуванням правоохоронних органів у сфері забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, у тому числі із застосуванням заходів правового характеру, направлених на підтримку стабільного правопорядку в державі та боротьбі зі злочинністю присвячені роботи О. Бандурки [10, 154], К. Гуценка [9], Ю. Делія [22], В. Зайченка [11] М. Ковальова [9], М. Криштановича [122], С. Лихової [12], М. Мельника [30], Р. Шая [9] Пастуха І.Д. [53] та ін.

Аспекти управлінської діяльності у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави досліджували: В. Авер'янов [210], В. Копанчук [124], Р. Марутян [205, 208], Г. Пономаренко (управління внутрішньою безпекою) [141], В. Абрамов [43], Г. Ситник [42], Н. Клименко [46], М. Шевченко (загальна теорія управління національною безпекою) [43], А. Дацюк (управління національною безпекою в умовах збройних конфліктів, протидія сепаратизму) [68] та ін. вчені.

Проте проблематика публічного управління внутрішньою безпекою в умовах воєнного конфлікту розкрита у науковій літературі недостатньо.

Окремі питання державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн досліджувалися багатьма зарубіжними науковцями. Провідними роботами з цієї тематики є праці А. Берзінша [85], Ф. Хоффмана [75, 76], Дж. МакКуєна [77], Р. Уілкі [79], М. Кайлана [88], Ф. ван Каппена [73] та інших.

Особливе значення мають праці останніх років, в яких автори заклали теоретико-методологічні підвалини дослідження механізмів функціонування й осучаснення правоохоронних органів України в умовах гібридної агресії РФ, зокрема: В. Горбулін [128], Є. Магда [83], В. Предборський [121], Ю. Радковець [84], М. Требін [121], В. Телелим [82], Ю. Пунда [82], П. Шевчук [242] та ін.

Однак, низка питань щодо вдосконалення державного управління діяльністю правоохоронних органів та системного оновлення їх функціональної

компоненти в умовах гібридних воєн залишається недостатньо дослідженою, не зважаючи на цінність досліджень, які були проведені вищеназваними вченими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дослідження виконано в межах науково-дослідних робіт: «Російська агресія проти України: державно-управлінські аспекти протидії у гібридній війні», «Входження України до Європейського та Євроатлантичного просторів, як гарантія забезпечення національної безпеки», які виконувались на кафедрі Глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України та відповідає пріоритетним напрямкам фундаментальних і прикладних наукових досліджень України у сфері державного управління.

Внесок автора полягає у теоретичному обґрунтуванні вітчизняних підходів до розуміння поняття «внутрішня безпека суспільства».

Мета й завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в системному аналізі і визначенні особливостей функціонування механізмів державного управління правоохоронними органами сучасної України в умовах гібридної війни з РФ та розробці пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням реальних і потенційних викликів та загроз.

Реалізація мети дослідження зумовила постановку й вирішення таких **завдань**:

- на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців з досліджуваної проблематики уточнити поняття «внутрішньої безпеки»;
- визначити роль гібридної війни, як чинника впливу на внутрішню безпеку;
- визначити місце та роль правоохоронних органів України в системі забезпечення внутрішньої безпеки;
- узагальнити вітчизняний та зарубіжний досвід взаємодії структур системи правоохоронних органів;
- розробити модель механізму державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ;

- запропонувати шляхи удосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ.

Об'єктом дисертаційного дослідження є державне управління правоохоронними органами.

Предметом дослідження є державне управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи сформовано на використанні взаємопов'язаних загальнонаукових та спеціальних методів (системний, структурно-функціональний, історико-ретроспективний, узагальнення та систематизації, компаративний, аналізу і синтезу, єдності цілого й частини, проблемного й прогностичного аналізу, індукції та дедукції).

Системний та структурно-функціональний підходи надали можливість розкрити сутність і зміст державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ [§ 1.2].

На основі історико-ретроспективного аналізу систематизовано етапи процесу розвитку державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ [§ 2.1].

Систематизація та узагальнення джерельної бази наукового дискурсу дозволили уточнити основні поняття, що складають понятійно-категоріальний аналіз предметного простору дослідження гібридних воєн та механізмів державного управління правоохоронними органами в цих умовах [§§1.1, 2.2].

Метод компаративного аналізу та синтезу дозволив розкрити особливості інституціонально-правових механізмів державного управління правоохоронними органами та визначити напрямки їх вдосконалення [§ 2.1].

Використання емпіричних методів, індукції й дедукції забезпечило розкриття проблематики державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн [§§1.3, 2.2].

Завдяки прогностичному підходу запропоновано напрями вдосконалення механізму вдосконалення державного управління правоохоронними органами, що можуть бути запозичені Україною, виходячи з міжнародного досвіду [§2.3].

У дисертації відображено сучасний дослідницький матеріал – монографії, дисертаційні дослідження, матеріали наукових семінарів, конференцій з питань державного управління правоохоронними органами, формування та реалізації управлінської діяльності та налагодження механізмів державного управління правоохоронними органами, відповідно до завдань, поставлених у дисертаційному дослідженні. Інформаційною базою слугували наукова література, законодавчі та нормативні акти ВРУ, Укази і розпорядження Президента України, постанови і розпорядження КМУ, законодавчі та нормативні документи ЄС, РЄ, НАТО, результати досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання в галузі науки державного управління щодо обґрунтування теоретичних положень і напрямів удосконалення механізмів державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з РФ.

Новизну результатів виконаного дослідження характеризують основні наукові результати, які полягають у тому, що:

вперше:

- розроблено авторську модель механізму державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з РФ, реалізація якої складається із трьох послідовних етапів, у ході яких розробляється концепція реформи правоохоронних органів держави, із визначенням періодів та термінів, потрібних ресурсів та прогнозованих результатів. Передбачається прийняття загального Закону про правоохоронні органи, розроблення законодавчої бази у відповідності вимогам цього Закону, зокрема відповідних положень про роботу правоохоронних органів, та відбувається реалізація реформи, у результаті якої система правоохоронних органів має перетворитися на суспільно-орієнтовану структуру забезпечення внутрішньої безпеки.

удосконалено:

- науковий підхід до аналізу методів державного управління правоохоронними органами у інституційному ракурсі в контексті забезпечення їх застосування для: ефективного керівництва правоохоронними органами, які відповідають за внутрішню безпеку держави, впровадження і забезпечення оптимізації кадрових структур; продуктивної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування у питаннях розробки державної безпекової політики; відповідності підходів до державного управління внутрішньою безпекою загальноновизнаним нормам міжнародного права, зокрема впровадження дієвих та ефективних практик управління людськими ресурсами, оцінки ризиків, прозорих процедур планування та розподілу ресурсів, потреб та витрат, тощо; координації діяльності правоохоронних органів з міжнародними безпековими організаціями; ефективного функціонування нормативно-правової системи, застосування дієвих засобів демократичного цивільного, законодавчого та правового контролю; активної участі інститутів громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів та незалежних медіа у розробці державної політики безпеки; ефективного застосування як силових так і ненасильницьких методів і засобів управління внутрішньою безпекою; цілеспрямованого впливу правоохоронних органів у забезпечення безпеки суспільства від гібридного втручання в його політичну, економічну, інформаційну, соціальну, культурну та духовну сфери.

- науковий підхід до аналізу та класифікації принципів державного управління правоохоронними органами, який, на відміну від наявних, включає обґрунтовані методологічні, змістові і технологічні компоненти, спроєктовану референтну модель механізму державного управління в умовах гібридної війни з РФ;

- теоретичні підходи до дослідження державного управління правоохоронними органами, які спрямовані на аналіз та оцінку впливу держави у забезпеченні їх ефективної правоохоронної діяльності, вдосконалення чинної нормативно-правової бази, а також пошук дієвих шляхів та засобів із

запобігання та протидії загрозам внутрішній безпеці та реалізації правоохоронної політики в сучасних умовах, зокрема щодо вироблення державної стратегії з протидії процесам, пов'язаним із гібридним втручанням у внутрішню політику держави;

дістали подальшого розвитку:

- розуміння ефективності державної політики у сфері внутрішньої безпеки, що відрізняється структуруванням механізмів її забезпечення, реалізація яких передбачає створення нової моделі механізму державного управління внутрішньою безпекою, як цілісної системи, яка спрямована на забезпечення протидії загрозам та побудована на наступних принципах:

- чіткої регламентації діяльності органів державної влади у цій сфері з метою уникнення дублюючих та непритаманних функцій;

- дієвої співпраці з цих питань з органами місцевого самоврядування та територіальними громадами;

- залучення громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів, інших незалежних експертних організацій до ухвалення рішень стратегічного рівня, які стосуються питань забезпечення внутрішньої безпеки;

- плідного співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами та населенням;

- суттєвого підвищення рівня професійності та відповідальності працівників, що сприятиме росту довіри до правоохоронної системи;

- підтримки престижу професії в суспільстві шляхом забезпечення належного рівня соціального, фінансового, технічного та матеріального забезпечення;

- понятійно-категоріальний апарат у сфері державного управління правоохоронними органами шляхом уточнення змісту поняття «внутрішня безпека держави», що ґрунтується на дослідженні методологічних, змістовних і технологічних компонентів механізму державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн.

Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження частково реалізовані, перебувають в процесі реалізації та можуть бути впроваджені у подальшому в сфері державного управління правоохоронними органами.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження частково реалізовані, перебувають в процесі реалізації та можуть бути впроваджені у подальшому в сфері державного управління правоохоронними органами. Зокрема, результати дисертаційного дослідження реалізовані в практичній діяльності: Міністерства внутрішніх справ України (довідка про впровадження № 16294/11-2018 від 15.11.2018 р.); Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України (довідка про впровадження № 06/268 від 01.09.2021 р.); Національної академії Національної гвардії України (акт про впровадження від 26.08.2021 р.).

У діяльності вказаних державних органів враховано методологічні положення дисертації, що стосуються пропозицій щодо вдосконалення механізму державного управління правоохоронними органами з урахуванням вибіркового запозичення Україною міжнародного досвіду.

Ідея даного підходу полягає у стандартизації взаємодії та координації управлінських процесів у сфері внутрішньої безпеки, що дозволить підвищити загальний рівень їх управлінської ефективності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею автора, в якій викладені його погляди на вирішення проблем розвитку державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ. Усі висновки і положення, винесені на захист, розроблені дисертантом особисто. З наукових праць, виконаних у співавторстві, в роботі використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистого доробку дисертанта.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, висновки, пропозиції, отримані в дисертації, оприлюднені на 3-х наукових та науково-практичних

конференціях, у тому числі міжнародних, зокрема, таких як: «Прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах: проблеми, сучасні методи, технології забезпечення ефективності» (Київ, 22 січня 2018 р.); «Публічне управління та публічна служба в Україні стан проблем та перспективи розвитку (Київ, 07-08 вересня 2018 р.); Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 р.).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження викладено у 8 наукових працях, з них 2 статті опубліковано у виданнях, включених до переліку фахових у галузі науки «Державне управління», 2 – у зарубіжних наукових виданнях, 2 статті у збірниках наукових праць, що додатково відображають результати дисертації, 3 у матеріалах і тезах науково-практичних конференцій різного рівня. Загальний обсяг публікацій становить 16,3 друк. арк., з яких особисто здобувачу належить 15,8 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 231 сторінка, основний зміст викладено на 174 сторінках та включає 1 рисунок. Список використаних джерел охоплює 262 найменувань, що розміщені на 30 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ З УРАХУВАННЯМ ГІБРИДНИХ ВОЄН

1.1. Теоретичні напрями дослідження державного управління правоохоронними органами

Незважаючи на певний прогрес, який спостерігається останніми роками у питаннях, пов'язаних із державним управлінням, рівень державної політики в Україні досі не відповідає європейським стандартам належного управління державою та нагальним потребам країни. У світових рейтингах конкурентоспроможності Україна стабільно займає низькі позиції серед країн Європи у таких категоріях як «ефективність уряду», «прозорість формування державної політики» та «тягар державного регулювання».

Тому, Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» [1], передбачає реформу державного управління, у результаті якої повинна бути створена структура державного управління, яка забезпечить ефективність, гнучкість, відкритість та прозорість на шляху напрацювання і реалізації комплексної державної політики, направленої на сталий розвиток суспільства і належне реагування на зовнішні та внутрішні виклики.

В Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки [2], визначено, що серед ключових чинників побудови конкурентоспроможної країни є дієва система державного управління, без якої неможливо побудувати засноване на принципах верховенства права демократичного врядування [3, с. 30].

Стратегія національної безпеки України до основних внутрішніх загроз відносить, у тому числі, неефективну систему державного управління [4, с. 4].

Тому, розвиток правоохоронних органів і ефективне виконання ними своїх завдань мають бути основним вектором державної політики національної безпеки. Діяльність система правоохоронних органів повинна базуватись на

принципах верховенства права, виваженої демілітаризації, прозорості і підзвітності інститутам громадянського суспільства, взаємодії, чіткого розмежування функцій та усунення дублювання функцій [5, с. 199].

Сьогодні стає очевидним, що основна причина відсутності ефективних, законодавчо обґрунтованих шляхів та алгоритмів реагування правоохоронної системи на виклики сьогодення полягає в тому, що протягом усіх років незалежності, попри існуючий історичний досвід [262], сучасні приклади агресивної політики РФ, наявні негативні тенденції та застереження окремих аналітиків щодо імперських амбіцій Росії у відношенні до колишніх радянських республік, реальні сценарії протидії загрози державному суверенітету України, її територіальній цілісності та сторонньому втручанню у внутрішню політику з боку РФ на офіційному рівні теоретично майже не розглядалися, а в практичній площині навіть не допускалися.

Агресія з боку Російської Федерації, яка прагне домогтися гарантованої неучасті України у міжнародних економічних та безпекових організаціях і спільнотах (у першу чергу НАТО та ЄС) шляхом збереження контролю над окупованим Кримом і ОРДЛО, безпосереднім втручанням у внутрішньополітичні процеси в Україні, спонукає сьогодні шукати ефективні шляхи захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності країни, який безумовно має бути безпосередньо пов'язаний зі зміцненням правоохоронних органів, відповідальних за забезпечення боротьби зі злочинністю, дотримання законності, правопорядку та збереження соціально-політичної стабільності в державі.

Теоретичні напрями дослідження державного управління правоохоронними органами спрямовані на аналіз та оцінку впливу держави у забезпеченні їх ефективної правоохоронної діяльності, вдосконалення чинної нормативно-правової бази, а також пошук дієвих шляхів та засобів із запобігання загрозам внутрішній безпеці та реалізації правоохоронної політики в сучасних умовах, зокрема щодо вироблення державної стратегії з протидії

процесам, пов'язаним із гібридним втручанням у внутрішню політику держави [248, с. 27].

На основі аналізу проблем, що виникають у зв'язку з завданнями правоохоронної системи, необхідно обґрунтувати теоретичні положення, спрямовані на вдосконалення системи державного управління правоохоронними органами у відповідності до їх цілей і завдань.

Досягнення вказаної мети зумовило необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

1. на основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців з досліджуваної проблематики уточнити поняття «внутрішньої безпеки»;
2. розкрити сутність та складові механізмів державного управління правоохоронними органами в процесі забезпечення внутрішньої безпеки;
3. визначити роль гібридної війни, як чинника впливу на внутрішню безпеку;
4. визначити місце та роль правоохоронних органів України в системі забезпечення внутрішньої безпеки;
5. розробити модель механізму державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ;
6. визначити шляхи удосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридної війни з РФ.

Слід зазначити, що термін «правоохоронний орган» досить широко вживається в чинних нормативно-правових актах, юридичних посібниках, наукових коментарях та засобах масової інформації, однак остаточного уявлення про його зміст не має через відсутність чіткого законодавчого тлумачення. Також відзначимо, що у теоретичних наукових працях спостерігаються числені суперечності, в яких автори намагаються визначити ознаки вказаного феномена.

«Правоохоронні органи – державні органи, основною функцією яких є охорона законності та правопорядку, захист прав та свобод людини, боротьба зі злочинністю», «правоохоронні органи – система державних та уповноважених

державою громадських формувань, основною функцією яких є боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями» [6, с. 419].

Ю. Шемшученко вважає, що правоохоронні органи – це органи, які наділені державою компетенцією щодо охорони громадських відносин, урегульованих правом [7, с. 513].

У підручнику «Суд, правоохоронні та правозахисні органи України» правоохоронний орган розглядають як державну установу (або державну юридичну особу), яка діє в системі органів влади й виконує на основі закону державні функції (владні, організаційно-розпорядчі, контрольні-перевірочні тощо) в різних сферах внутрішньої та зовнішньої діяльності Української держави [8, с. 7].

Вчені К. Гуценко та М. Ковальов розділяють правоохоронні органи, виходячи з основних напрямів (функцій) правоохоронної діяльності, тобто для виконання функцій останньої передбачаються конкретні органи, які відповідно і називаються правоохоронними [9, с. 504].

На думку О. Бандурки, правоохоронними органами називають функціонуючі у суспільстві і державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю та іншими правопорушеннями [10, с. 7].

С. Лихова характеризує «правоохоронні органи», як систему органів, які уповноважені державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним дотриманням законів усіма громадянами, посадовими особами, підприємствами, установами та організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати засоби державного примусу до правопорушників [11, с. 420].

Вона дійшла висновку, що всі державні органи, а також професійні спілки та правові інспекції певною мірою наділені правоохоронними функціями, виходячи з того, що вся сукупність державних органів має спрямовувати свою діяльність на забезпечення охорони правопорядку та дотримання законності [12, с. 74-75].

У законодавстві України термін «правоохоронні органи» вперше було вжито в Указі Президії Верховної Ради Української РСР «Про посилення правового захисту працівників правоохоронних органів», однак коло органів держави, які законодавець відносить до правоохоронних, вперше законодавчо було закріплено Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», який був прийнятий у 1993 році [13]. Так, у ст. II цього Закону, яка фіксує основні поняття, законодавець наводить перелік органів держави Україна, які він відносить до «правоохоронних органів». Але він також не є чітким та вичерпним.

На найвищому законодавчому рівні термін «правоохоронні органи» було закріплено у Конституції України, прийнятій у 1996 р. Зокрема, у ст. 17 ч. III законодавець закріплює положення про те, що на правоохоронні органи та відповідні військові формування покладаються обов'язки забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону[14].

Закони України «Про основи національної безпеки України» [15] та «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [16] також розкривали лише основні ознаки правоохоронних органів.

У п. 5 ст. 19 Закону України «Про громадянство України» [17] згадується про «службу безпеки, правоохоронні органи, органи юстиції або органи державної влади», тобто, виходячи зі змісту даної норми, служба безпеки та органи юстиції не є правоохоронними органами.

У ст. 34 Закону України «Про державну таємницю» [18] за назвою «Особливості здійснення органами державної влади їх функцій щодо органів державної влади, органів місцевою самоврядування, підприємств, установ і організацій, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею» йдеться про «Органи державної влади, в тому числі правоохоронні, державного фінансового контролю та суди», тобто у даному законі правоохоронні органи включаються до складу органів державної влади але відмежовуються від контрольно-ревізійних та судів.

Ст. 15 «Нагляд і контроль у сфері захисту суспільної моралі» Закону України «Про захист суспільної моралі» [19] уповноважує на здійснення такого контролю «... правоохоронні органи та інші органи виконавчої влади», тобто вважає правоохоронні органи складовою частиною органів державної влади, а конкретно – її виконавчої гілки.

Ст. 6 «Підстави для проведення контррозвідувальної діяльності» Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» [20] у п. 2 ч. 2 відносить до таких підстав виконання визначених законом завдань щодо «контррозвідувального захисту органів державної влади, правоохоронних і розвідувальних органів, охорони державної таємниці», тобто правоохоронні органи відмежовуються від органів державної влади, а також розвідувальних та органів охорони державної таємниці.

Законом України «Про національну безпеку України» [21] визначено, що Міністерство внутрішніх справ України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах:

1) забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання громадської безпеки і правопорядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Таким чином, аналізуючи норми чинного законодавства України та інші теоретичні джерела, серед основних ознак правоохоронного органу можна виділити наступні:

1. повноваження для здійснення правоохоронної діяльності покладаються на правоохоронний орган законом, в якому визначаються його мета діяльності та завдання;
2. правоохоронна діяльність здійснюється у межах та в спосіб, визначені законом, та відповідно до чітко визначених інструкцій та процедур;
3. правоохоронні органи у межах компетенції мають право застосовувати заходи державного примусу до правопорушників;
4. прийняті державними органами законні рішення є обов'язковими для виконання.

На нашу думку, безпосереднє здійснення правоохоронної діяльності є головним критерієм віднесення органу державної влади до категорії правоохоронні органи.

Правоохоронна діяльність може бути як основним завданням державного органу так і здійснюватись разом з іншими видами діяльності. Прикладом першого виду є Національна поліція України, Державне бюро розслідувань, антикорупційні органи. Прикладом другого – СБУ, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія України, Державна міграційна служба України, Служба зовнішньої розвідки України.

Також існують органи, у складі яких діють спеціальні підрозділи, утворені в правоохоронних цілях. Зокрема підрозділи, які у складі митниць здійснюють боротьбу з контрабандою.

Окремим суб'єктом здійснення правоохоронної діяльності є суди, проте вони відносяться до окремої гілки влади і здійснюють таку діяльність незалежно від законодавчої гілки та органів виконавчої влади [22, с. 213].

Враховуючи викладене, пропонуємо наступне визначення правоохоронних органів – це державні органи, які у межах компетенції забезпечують законність, правопорядок, дотримання та реалізацію прав і свобод громадян, використовуючи надані законом спеціальні повноваження.

Дослідження проблем удосконалення організації діяльності правоохоронних органів можуть бути згруповані в два основних взаємопов'язаних напрями, що дозволяють, по-перше, інтегрувати правоохоронні органи в сучасну систему суспільних відносин і, по-друге, визначити нову роль і місце правоохоронних органів у системі державного управління.

До *пріоритетних напрямів* підвищення ефективності організації діяльності правоохоронних органів відноситься вдосконалення організації їх управлінської діяльності шляхом:

- уточнення об'єкта управлінської діяльності;
- переорієнтації і модернізації інформаційно-аналітичної роботи;
- оптимізації процесу вироблення та прийняття управлінських рішень;
- створення ефективного механізму реалізації прийнятих рішень;
- вдосконалення системи контролю, оцінки та обліку результатів діяльності.

Відповідно до п. 63 Стратегії національної безпеки України [23] органи системи Міністерства внутрішніх справ разом із іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування мають забезпечити:

- системність реформування Національної поліції України, зокрема посилити кримінальну поліцію та органи досудового розслідування, особливо у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю;

- забезпечити розвиток Національної гвардії України з урахуванням досвіду держав – членів ЄС;

- організувати розбудову та використання комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою в інтересах громадської безпеки;

удосконалити загальнодержавну систему захисту державного кордону, з урахуванням європейських стандартів, забезпечити належну координації діяльності військових формувань та органів державної влади для розвитку інтегрованого управління кордонами;

оптимізувати структуру та систему управління державної системи цивільного захисту, а також удосконалити реагування на загрози, пов'язані з надзвичайними ситуаціями;

зміцнити контроль за дотриманням міграційного законодавства на державному кордоні і всередині держави.

Також передбачене завершення реформування *органів прокуратури* відповідно до норм і стандартів ЄС.

Отже, стан державного управління правоохоронними органами також потребує подальшого розвитку та системного оновлення з урахуванням сильного «гібридного» (військового, політико-дипломатичного, економічного, пропагандистського та інформаційного) тиску, організованого державою-агресором.

Згідно зі статтею 3 Конституції України [14], людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнано найвищою соціальною цінністю. Конституційне декларування такої позиції обумовлює цілеспрямовану діяльність держави з утвердження, забезпечення та гарантування прав і свобод людини та робить однією з пріоритетних її правоохоронну функцію.

Правоохоронна функція держави передбачає встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності та захист національної безпеки для гарантованого захисту прав і свобод громадян та реалізується через *правоохоронну* складову державної політики [24, с. 188-189].

Правоохоронна політика – це окремий вид діяльності уряду та інших суспільних інституцій загальнонаціонального та місцевого рівнів, спрямований на захист встановлених Конституцією суспільного ладу та територіальної

цілісності держави, охорону конституційних цінностей української держави та суспільства, прав і свобод людини, охорону правового порядку, відновлення порушеного права, виявлення й розслідування злочинів та забезпечення принципу верховенства права [25, с. 6].

Державна правоохоронна політика спрямована також на забезпечення публічного порядку і публічної безпеки, що дозволяє запобігти окремим небезпекам як для всього суспільства, так і для окремих громадян. Її ефективність напряму залежить від взаємодії органів захисту правопорядку, об'єднання їх зусиль із боротьби зі злочинністю та з метою захисту прав і свобод громадян.

Правоохоронна діяльність – це законна діяльність держави, яка здійснюється у вигляді впливу на групу або окрему людину через посадову особу, якій державою надані відповідні повноваження, у вигляді охорони права або його відновлення у разі порушення, шляхом виявлення, розслідування, припинення або розгляду випадків порушення права у межах та в спосіб, визначені законом [26].

Потреба в *правоохоронній діяльності* обумовлена природою спільної життєдіяльності людей, яка передбачає в якості обов'язкової умови збереження цілісності суспільства і забезпечення його функціонування і розвитку як цілого. У найбільш широкому сенсі зміст правоохоронної діяльності відображає сутнісні властивості соціального життя людини, її потреби і способи (засоби) їх задоволення. По своїй суті вона впорядкує, організує життєдіяльність суспільства, тому і сама, як і будь-яка інша соціальна діяльність вимагає певного впорядкування і не може ефективно здійснюватися без належної організації.

Вона є важливою складовою внутрішньої державної політики та спрямована на забезпечення принципу верховенства права у суспільстві, його відновлення у разі порушення та сприяє розвитку державотворення.

Пріоритетними завданнями правоохоронної діяльності є:

захист суспільного ладу держави, встановленого Конституцією України;

захист політичної системи;

захист підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, а також прав і законних інтересів громадян;

протидія виникненню небажаних у суспільстві відносин, конфліктних проявів [27, с. 107].

Ефективність правоохоронної діяльності, як однієї з важливих складових внутрішньої державної політики, в значній мірі залежить від рівня кадрового потенціалу уповноважених органів, а також належного виконання організаційно-управлінських функцій.

Для реалізації правоохоронної функції держави потрібна певна професійна спеціалізація і організаційні зусилля створених з цією метою правоохоронних органів.

Система правоохоронних органів відрізняється від традиційної організаційної побудови інших систем державних органів тим, що вона являє собою цілісну сукупність за функціональним критерієм – здійсненням безпосередньої правоохоронної діяльності, направленої, головним чином на охорону і захист права [28, с. 5].

Отже, під державним управлінням ми розуміємо сукупність цілеспрямованих впливів органів влади на окремих осіб, соціальні системи та весь соціальний організм в цілому, які здійснюються ними відповідно до компетенції.

Як правило, державне управління здійснюється у правових формах, а розпорядча та виконавча діяльність органів державної влади носить юридичний, владний характер і здійснюється за дорученням та від імені держави, шляхом надання відповідних владних повноважень [29, с. 25]. Виконання завдань, що стоять перед державними органами, здійснюється шляхом реалізації владних повноважень, передбачених законами та підзаконними актами [30, с. 40].

Статтею 6 Конституції України визначено, що в Україні державна влада поділяється на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Повноваження органів

судової, законодавчої та виконавчої влади здійснюють свої повноваження у порядку і спосіб, визначені Конституцією і законами України.

Виходячи з цього положення, реалізація державної політики у сфері правоохоронної діяльності, захисту прав та свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, забезпечення публічного порядку, публічної безпеки належать до сфери завдань Президента України, ВРУ, КМУ, центральних органів виконавчої влади, у тому числі МВС та ЦОВВ, діяльність яких координується і спрямовується КМУ через Міністра внутрішніх справ, а також до сфери судової влади та місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

Організація державного управління правоохоронними органами полягає в упорядкуванні діяльності всієї сукупності органів правоохоронної системи України із реалізації покладених на них завдань і функцій боротьби зі злочинністю, охорони публічного порядку та забезпеченню публічної безпеки.

ЦОВВ, що мають у своєму підпорядкуванні утворені відповідно до законів України правоохоронні органи:

у межах повноважень забезпечують належний цивільний контроль;

створюють належні умови для здійснення передбачених законами повноважень іншими суб'єктами цивільного контролю;

здійснюють своєчасне і об'єктивне інформування Президента України, РНБОУ, КМУ, ВРУ, про стан справ у підпорядкованих органах;

інформують громадськість з вказаних питань у визначеному законодавством України порядку [21].

В межах повноважень, визначених Конституцією і законами України, органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади:

у разі необхідності заслуховують посадових осіб правоохоронних органів, з питань дотримання вимог законодавства щодо забезпечення публічної безпеки та правопорядку на їх території обслуговування;

налагоджують взаємодіють з правоохоронними органами з метою і недопущення та запобігання надзвичайних ситуацій, а також ліквідації їх наслідків;

інформують громадськість про заходи, що вживаються та стан забезпечення внутрішньої безпеки.

Місцевих органи виконавчої влади утворюють відповідні підрозділи, а органи місцевого самоврядування – депутатські комісії для здійснення дієвого цивільного контролю [21].

Правовою базою організації взаємодії правоохоронних органів є:

Положення Конституції України щодо захисту прав людини та громадянина;

кримінально-процесуальне законодавство;

постанови Уряду, які стосуються організації правоохоронної діяльності та боротьби зі злочинністю;

укази, розпорядження Президента України;

галузеві та спеціальні (функціональні) акти законодавства;

державні програми боротьби зі злочинністю;

акти Офісу Генерального прокурора України з питань організації взаємодії;

відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти;

міжнародні договори з питань взаємодії у сфері боротьби зі злочинністю [31, с. 54].

Отже, державне управління правоохоронними органами полягає в організуючому сукупному впливі держави на їх діяльність із реалізації притаманних цим органам владних повноважень, які здійснюється на трьох рівнях – центральному, регіональному та місцевому [32, с. 118].

1.2. Сутність та складові дослідження державного управління правоохоронними органами в процесі забезпечення внутрішньої безпеки України

Орган державного управління – це відносно самостійний орган держави, який діє на підставі Конституції, або інших законів, має свої повноваження, завдання, функції, права і обов'язки, є юридичною особою і виступає від імені всієї держави, має свою структуру і складається з державних службовців, які діють на підставі закону і в межах закону.

Взаємозв'язок між поставленими перед правоохоронними органами завданнями, дозволяє оцінити сферу правоохоронної діяльності, як окремий об'єкт державного управління. Особливі ознаки, які виникають у вказаній сфері зумовлюють існування управління правоохоронними органами, як специфічного різновиду державного управління [33, с. 27].

Управління правоохоронними органами забезпечує взаємодію усіх систем, органів, служб і підрозділів як одного цілого. Воно виражається у спрямованій організуючій діяльності, яка вирізняється специфічними об'єктами і суб'єктами управління у внутрішньому і зовнішньому середовищі [34, с. 50].

Державне управління правоохоронними органами відрізняється складністю і різнобічністю і тому посідає особливе місце серед різновидів державного управління.

Перед правоохоронними органами стоїть ряд специфічних завдань, щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту гарантованих державою прав, свобод і інтересів людини, групи осіб, суспільства і держави в цілому від злочинних посягань, а також попередження і припинення правопорушень і злочинів [35, с. 316].

Об'єкти внутрішнього управління в правоохоронних органах – це відносини, які виникають в системі управління для підтримки такого її стану, який гарантує належне виконання поставлених завдань.

Об'єкти зовнішнього управління в правоохоронних органах – це суспільні відносини у правоохоронній сфері, що стосуються забезпечення особистої безпеки громадян, захисту законних прав, свобод та інтересів людини, групи осіб та суспільства і держави в цілому від протиправних посягань.

Суб'єкти управління в правоохоронних органах – це визначені структурою органу управління групи людей, які комплектуються ними та керівним складом, який здійснює управлінські функції та управлінську діяльність на підставі повноважень.

Суб'єктами забезпечення національної безпеки є:

Президент України;

Кабінет Міністрів України;

Верховна Рада України;

Рада національної безпеки і оборони України;

Національний банк України;

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;

Прокуратура України;

Суди загальної юрисдикції;

Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України, Національна гвардія України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України;

Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;

Національне антикорупційне бюро України;

громадяни України, об'єднання громадян.

Управління правоохоронними органами розглядають в наступних аспектах:

1. Управління державою всією системою, як об'єктом.
2. управління всередині системи, яке здійснюється суб'єктами, тобто керівниками та апаратами управління, щодо об'єктів – працівників, підрозділів,

що сукупно утворює управлінську підсистему загальної системи правоохоронних органів.

Сутність вказаної діяльності визначають:

Завдання, цілі і функції правоохоронних органів, їх підрозділу, працівника;

оптимізацію їх організаційної структури;

забезпечення необхідними ресурсами (трудовими, матеріальними, інформаційними та ін.);

підготовка і втілення рішень управлінської діяльності;

належна координація дій органів, служб, підрозділів, співробітників;

зміна їх організації і функціонування відповідно до оперативної обстановки та;

модернізація системи обліку та контролю і т.п.

Управління правоохоронними органами має свої *особливості*, а саме:

наявність спеціального об'єкту впливу (правопорядок);

необхідність постійної взаємодії з іншими державними та громадськими інститутами;

форми централізованого підпорядкування та внутрішнього розпорядку;

необхідність прийняття управлінських рішень в умовах дефіциту часу та інформації;

необхідність постійного удосконалення діяльності по зв'язках з громадськістю.

Основними напрямками удосконалення управління в правоохоронних органах є:

наукове обґрунтування розроблення цілей для правоохоронної системи;

визначення функцій і завдань відповідно до розроблених цілей;

побудова організаційних структур для реалізації визначених функцій;

удосконалення планування діяльності правоохоронних органів;

вдосконалення кадрового, фінансового, матеріально-технічного та інших видів забезпечення;

розроблення критерії оцінки ефективності управління діяльністю правоохоронних органів;

розроблення та впровадження наукової організації управлінської праці в системі правоохоронних органів [36].

Засади державної політики, направленої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від загроз, як внутрішніх так і зовнішніх, у сферах життєдіяльності, визначено Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року №2469-VIII.

Закон визначає, що *національна безпека держави* – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [21].

Внутрішня безпека – це узагальнене поняття, яке виділяється із широкого поняття «національна безпека», яке розглядається через призму людина – суспільство – держава.

Поняття «безпека», відповідно до етимології слова, є надійністю, збереженістю і, насамперед, відсутністю загроз об'єктам безпеки, якими є людина; суспільство і держава [21].

Брокгауз і Ефрон у «Енциклопедичному словнику» зазначають, що найголовнішою основою людського розвитку є особистісна та майнова безпека [37, с. 304], а С. Ожегов і В. Даль визначають у своїх словниках, що безпека — це надійність, збереженість та відсутність загрози [38, с. 95].

Потреба людини жити в безпеці є вектором суспільства, національної безпеки та його складової – внутрішньої безпеки суспільства. Водночас, злочинність негативно впливає на кримінологічну ситуацію в країні, здійснюючи вплив на життєдіяльність особи та суспільства, що в свою чергу викликає потребу забезпечення внутрішньої безпеки [46].

Нікітін Ю. розглядає внутрішню безпеку суспільства через призму внутрішньої безпеки держави, що безпосередньо залежить від ступеню розвитку та рівня взаємодії суспільних і державних інститутів, можливості протидіяти антисоціальним і антидемократичним проявам, в тому числі від держави, розвитку самосвідомості громадян, можливістю демократично-правовими методами захищати права і свободи людини.

Отже, внутрішня безпека суспільства – це сукупність політичних, ідеологічних, правоохоронних, економічних, соціально-психологічних, правових, культурологічних і інших заходів, які розробляються і здійснюються компетентними державними органами, інститутами громадянського суспільства та громадянами, щодо запобігання і протидії злочинним посяганням на права і законні інтереси людини, суспільства. Вона більш детально виокремлює суспільні явища і процеси, які відбуваються в у внутрішніх справах держави, на які спрямовані дестабілізуючі фактори з різноманітних джерел.

У сучасних складних умовах розбудови української державності національна безпека має ґрунтуватись на стабільності внутрішньої безпеки суспільства, а дестабілізуючими факторами цього стану на сьогодні є:

- політичні (формування політичної еліти держави);
- економічні (зубожіння населення);
- інформаційні (протистояння в інформаційному просторі);
- національні (втрата пасіонарності титульним етносом);
- екологічні (у т.ч. наслідки окупації ОРДЛО та АР Крим, Чорнобильської катастрофи та ін.);
- кримінальні (залежить від рівня корупції).

З теоретико-правової точки зору, внутрішня безпека це єдність елементів, рефлексованих суб'єктом в себе, і, тим самим, повернутим до всезагальності особливостей, їй притаманних єдностей, самовизначень, які містяться у тому, що суб'єкт визначає себе як несприйняття самого себе в умовах загроз безпеці [39, с. 25].

У Законі України «Про національну безпеку України» 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначено сфери, у яких суб'єкти державного управління національною безпекою повинні забезпечити захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави. Такими сферами є: *прикордонної діяльності та оборони, правоохоронної діяльності, інформаційної безпеки, захисту інформації, міграційної політики та інших сферах державного управління при виявленні негативних індикаторів, які свідчать про виникнення загроз національним інтересам.*

Національна безпека України може бути забезпечена на належному рівні лише шляхом проведення виваженої державної політики, яка спирається на розроблені та затверджені відповідно до визначеного законом порядку галузевих стратегіях, програмах, концепціях та доктринах у наступних сферах: військовій, правоохоронній, економічній, інформаційній, політичній, екологічній, науково технологічній, соціальній та ін. Шляхи і засоби забезпечення національної безпеки залежать від необхідності вжиття своєчасних та достатніх заходів, відповідно до характеру та величини загроз національним інтересам [40, с. 8].

У сфері національної безпеки України правовою основою є Конституція, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та інші нормативно-правові акти, видані на виконання законів.

Національна безпека, з *одного боку*, є тенденціями розвитку й умови життєдіяльності соціуму, його інститутів, організаційних структур, які закріплені правовими, політичними та іншими настановами, за яких гарантується збереження їх якісної визначеності та належне функціонування, а з *іншого боку* – це захищеність від реальних і потенційних загроз вищезгаданого функціонування [41, с. 128].

Відсутність злагоди у суспільстві щодо головних напрямків суспільно-політичних та соціально-економічних змін українського суспільства є основним

наслідком різних тлумачень і уявлень щодо сутності національної безпеки, які існують між гілками влади та серед різноманітних соціальних груп [42, с. 67].

Існування конфлікту між гілками влади та соціальними групами щодо головних чинників безпеки, зовнішньої та внутрішньої політики, як правило, призводить до проблем суспільної стабільності, росту рівня злочинності та корупції, а також розпалювання регіональних конфліктів, у тому числі на релігійному ґрунті. Вказані чинники ведуть до зниження потенціалу України в напрямі забезпечення сталого та безпечного розвитку держави [43, с. 179].

У той же час, *аналіз чинного законодавства* у сфері правоохоронної діяльності та внутрішньої безпеки держави свідчить, що воно має серйозні недоліки.

Законом України «Про національну безпеку України» [21] в значній мірі усунуто недоліки, які мали місце у Законі України «Про основи національної безпеки України» [15], в якому недостатньо чітко була визначена сфера національної безпеки. Також, як загрози національній безпеці були визначені різноманітні негативні чинники розвитку держави та суспільства, не зважаючи, що їх усунення не могло бути забезпечене діяльністю органів сектору безпеки. Фіксація на рівні закону списку загроз національній безпеці України та заходів на їх подолання не відповідає практиці держав – членів ЄС та НАТО, створює складнощі визначення пріоритетів державної політики у сфері національної безпеки та своєчасну реакцію на зміни безпекової ситуації. Розмежування повноважень державних органів, насамперед органів сектору безпеки, було визначено не чітко, що ускладнювало координацію на міжвідомчому рівні, зважаючи на умови довготривалої агресії проти України, яка переважно здійснюється у так званих «гібридних» проявах [44, с. 3-4].

Зокрема, положення про забезпечення цивільного демократичного контролю стали невід'ємною складовою Закону України «Про національну безпеку України», що дозволило усунути недоцільне розділення, яке існувало в Законах України «Про основи національної безпеки України» та «Про

демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави».

Проте, Законом України «Про національну безпеку України» не вирішено ряд питань, які становлять загрозу національній безпеці, зокрема в умовах COVID-19.

Засоби, які органи державного управління використовують для забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина, носять різнобічний характер, оскільки значною мірою залежать від компетенції органів, що визначає їх форму і зміст, а також від місця такого органу в системі державної влади [45, с. 78].

Президент України, відповідно до ст. 102 Конституції України, є гарантом прав і свобод людини та громадянина, тому йому належить провідна роль у забезпеченні вказаних прав.

Через ініціювання законів, видання указів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини та громадянина здійснюється реалізація вказаних повноважень глави держави. Повноваження Президента України у вказаній сфері реалізуються також правом вето щодо прийнятих ВРУ законів, у праві Президента скасовувати акти КМУ, а також рішення, прийняті головами місцевих державних адміністрацій та інші правові акти у разі, якщо їх положення порушують права і свободи особи в Україні [47].

Єдиним органом *законодавчої влади* в Україні є *Верховна Рада України*. До її повноважень належить прийняття законів та внесення змін до Конституції України. У той же час, закони не можуть скасовувати чи обмежувати права і свободи людини та громадянина. Також, закони спрямовуватись на порушення територіальної цілісності України та ліквідацію незалежності [48, с. 43].

У системі *виконавчої влади* широкі повноваження у сфері забезпечення прав і свобод громадян має її вищий орган – *Кабінет Міністрів України*.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності Уряду є захист прав і свобод людини. Він реалізується переважно через керівництво та контроль за роботою

міністерств, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, а також через видання розпоряджень та постанов [49, с. 112].

Діяльність Уряду в напрямі реалізації прав і свобод громадян, має ґрунтуватися на засадах верховенства права, законності, поділу державної влади, колегіальності, науковості, гласності.

Найважливішим є дослідження державного управління функціонуванням Міністерства внутрішніх справ України, яке за своїм статусом є *профільним спеціальним органом управління внутрішньою безпекою*, а також інших центральних органів виконавчої влади, які координуються через Міністра внутрішніх справ та перебувають у підпорядкуванні міністерства. До вказаних ЦОВВ належать: *Національна поліція України, Державна міграційна служба України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій*, і в межах, визначених законодавством – *Національна гвардія України* [50].

Так, в системі центральних органів виконавчої влади МВС України на сучасному етапі є головним органом, що забезпечує формування державної політики у сферах:

протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг;

ліквідації надзвичайних ситуацій, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, цивільного захисту, рятувальної справи, пожежної та техногенної безпеки, гасіння пожеж, діяльності гідрометеорологічної діяльності та аварійно-рятувальних служб;

міграції, громадянства, протидії незаконній та нелегальній міграції, реєстрації фізичних осіб, а також біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;

захисту державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

МВС України організовує виконання актів законодавства України і здійснює контроль за їх реалізацією, у межах своїх повноважень. Зокрема, у сфері правоохоронної діяльності МВС відповідно до покладених на нього завдань:

з питань, що належать до компетенції МВС, розробляє та погоджує проекти законів, нормативно-правових актів, інших актів законодавства. Готує зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України;

у випадках, передбачених законодавством, в органах державної влади та органах місцевого самоврядування забезпечує захист державних і власних інтересів;

розробляє проекти державних програм з питань протидії злочинності, питань міграції, безпеки дорожнього руху, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони державного кордону та захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій;

здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, міжнародними організаціями та правоохоронними органами іноземних держав;

з питань, що належать до компетенції МВС України, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавства, узагальнює практику його застосування та у визначеному законом порядку вносить вказані пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України;

здійснює моніторинг правопорядку та стану публічної безпеки в державі;

забезпечує ведення обліку речових доказів та інших знарядь кримінального правопорушення, каталогів продукції, технічної документації, натурних зразків та іншої інформації, отриманої від органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, судів та органів досудового розслідування, з метою створення і оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи;

інформує громадськість і державні органи про результати своєї діяльності у порядку та спосіб, передбачений законом;

забезпечує вивчення, аналіз і узагальнення результатів та оцінку ефективності реалізації державної політики у відповідних сферах;

КМУ через Міністра внутрішніх справ України спрямовує і координує діяльність Національної поліції України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Державної міграційної служби України.

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядок [51].

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [52].

Особливу увагу слід звертати на адміністративно-правовий режим воєнного стану, як комплексний захід, спрямований на подолання збройної агресії [53, с. 102]. На час введення воєнного стану Національна гвардія України приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України та включається до складу сил

оборони. Перепідпорядкування відображається в указі Президента України про введення воєнного стану, який затверджується Верховною Радою України.

У мирний час Національна гвардія України розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил оборони та входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції.

Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, який реалізує державну політику у сфері забезпечення недоторканності державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, , проведення аварійно-рятувальних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожежогасіння, пожежної та техногенної безпеки, роботи рятувальних служб під час аварій, а також гідрометеорологічної діяльності [54].

Державна міграційна служба України є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [55].

Повноваження Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Національної гвардії України, Державної міграційної служби України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій визначаються законодавством України.

Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, зокрема здійснюючи боротьбу з тероризмом, протидію розвідувально-підбивній діяльності проти України, контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і

науково-технічного потенціалу, економічної та інформаційної безпеки держави, кібербезпеки, охорону державної таємниці з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина [56].

Завданнями СБУ є попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру й безпеки людства, корупції, організованої злочинності, тероризму, інших протиправних дій, які створюють пряму загрозу життєво важливим інтересам України. Діяльність Служби безпеки заснована на принципах законності, відповідальності перед народом України, позапартійності та поваги та дотримання свобод, прав і гідності людини.

Забезпечення захисту прав, свобод та інтересів особистості покладено на Прокуратуру України. Їй належить головна роль у системі інституційно-організаційних гарантій прав і свобод громадян. Підрозділи прокуратури України становлять єдину систему, на яку покладено обов'язки:

- представництво в суді інтересів держави або громадянина у випадках, передбачених законом;

- підтримання в суді державного обвинувачення;

- під час застосування заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян, які використовуються на виконання судових рішень у кримінальних справах, здійснює нагляд за дотриманням законності;

- нагляд за дотриманням законності органами, які здійснюють дізнання, досудове слідство та оперативно-розшукову діяльність.

Таким чином, нагляд Прокуратури діяльністю за органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади та правоохоронних органів є гарантією дотримання прав і свобод людини та громадянина. Забезпечення верховенства права, захист від неправомірних посягань на права і свободи людини та громадянина та зміцнення правопорядку є головним напрямом діяльності органів Прокуратури [57, с. 88].

Насамперед, нагляд прокуратури має бути направлений на захист наступних прав і свобод людини та громадянина: право на життя, право не

піддаватися тортурам, катуванню й іншим видам фізичного та психічного насильств, що принижує людську гідність; право на особисту й сімейну таємницю, право на недоторканність приватного життя, свободу віросповідання; а також право на судовий захист, правосуддя і причетні до них найважливіші процесуальні права та свободи [58, с. 126].

У системі правозахисних органів інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини займає важливе місце.

Охорона прав і свобод людини, інформування громадян про порушення їхніх прав посадовими особами та органами влади є основним напрямом діяльності омбудсмена. Поєднання ознак інституту громадянського суспільства та інституту держави є особливістю інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Необхідність існування в додаткових механізмів захисту прав і свобод людини й громадянина зумовили його створення.

Здійснення законного парламентського контролю за дотриманням конституційних прав та свобод людини і громадянина та захист прав кожної людини в Україні є головною функцією омбудсмена.

До сфери компетенції Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини належать відносини, які виникають у ході реалізації прав і свобод людини між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх службовими та посадовими особами, та громадянином України, незалежно від його місцезнаходження, іноземцем, чи особою без громадянства, які знаходяться на території України [59, с. 62].

Система органів юстиції також належить до правозастосовних органів держави, на які покладено реалізацію державної правової політики, принципів гуманізму та справедливості, верховенства права, захист прав і свобод людини та громадянина та утвердження демократичних засад розвитку суспільства [60].

Діяльність органів юстиції передбачає охорону прав і свобод громадян, захист національної безпеки і конституційного порядку, забезпечення стану законності, відновлення порушеного права, підтримання правопорядку,

виконання покарань, тобто межує з виконанням правоохоронних дій. Також, органи юстиції впливають на систему забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Правовідновлення та правозабезпечення є основними видами правоохоронної діяльності органів юстиції. Серед важливих напрямів діяльності органів юстиції є діяльність з організації юридичної допомоги із виконання постанов судових органів.

Згідно із п. 3 та п. 4 Положення «Про Міністерство юстиції України» [61], у напрямі реалізації правоохоронної функції держави, *основними завданнями органів юстиції є:*

- здійснення правотворчої діяльності;
- забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у вказаній сфері;
- розроблення проектів нормативно-правових актів;
- організація гармонізації законодавства України з нормами міжнародного права;
- проведення державної реєстрації нормативно-правових актів щодо прав, свобод і інтересів громадян;
- підготовка пропозицій щодо проведення в Україні правової реформи;
- проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів;
- координація правової роботи і правової освіти громадян, розвиток правової інформатизації;
- забезпечення примусового виконання рішень судів та інших органів тощо.

Важливу роль у системі правозахисних органів відіграє *нотаріат* — який складає систему органів і посадових осіб, до основних функцій яких відноситься засвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення, а також здійснення інших нотаріальних дій, передбачених Законом України «Про нотаріат» [62]. Діяльність органів нотаріату направлена на охорону та захист

інтересів, свобод, прав юридичних та фізичних осіб, а також на запобігання правопорушенням [63, с. 3].

Правовим інститутом, основним завданнями якого є надання правової допомоги, а також забезпечення права на захист від обвинувачення є інститут *адвокатури*. Конституцією України гарантовано захист громадян від порушень і протиправних посягань на їх права й свободи, шляхом оскарження в суді рішень та дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових осіб [64, с. 108].

Правоохоронна функція держави реалізується також і через створення системи *органів судової влади*, які діють як механізм захисту прав людини і громадянина.

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [65] визначено, що суд здійснює правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами свобод і прав людини та громадянина, законних інтересів і прав юридичних осіб, інтересів держави і суспільства. Таким чином, захист основоположних прав людини є суттю цивільного судочинства.

Судова влада здійснюється правосуддям у формах: господарського, кримінального, адміністративного, цивільного та конституційного судочинства. Судочинство здійснюється судами загальної юрисдикції та Конституційним судом України.

В порядку, визначеному Конституцією та законами, судова система забезпечує доступність правосуддя для кожної людини.

Рівність учасників судового процесу перед судом і законом є головною засадою здійснення правосуддя в Україні. Народ може брати безпосередню участь у здійсненні правосуддя через діяльність народних засідателів і присяжних [66, с. 110].

Отже, головний механізм реалізації державної політики у вказаних сферах складається із органів державного і військового управління, вищих посадових осіб держави та інших державних і неурядових структур, які діють

взаємоузгоджено, використовуючи свій потенціал, спираючись на норми закону та принципи забезпечення національної безпеки. Метою вказаної діяльності є своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізація та прогнозування загроз національній безпеці держави.

1.3. Гібридна війна, як чинник впливу на внутрішню безпеку

Стратегією воєнної безпеки України визначено, що гібридна війна, розв'язана Російською Федерацією проти України, на національному рівні є головним безпековим аспектом у воєнній сфері [67]. Гібридна війна ведеться у формі поєднання різних дій, які дозволяють приховано застосовувати регулярні війська, терористичні організації та незаконні збройні формування, з використанням агресивної пропаганди, терору, диверсій, саботажу, умисного завдання шкоди об'єктам державної власності, юридичним особам та окремим громадянам в Україні [68, с. 63].

У період з 2014 року по 2020 рік, протягом яких тривала відкрита військова агресія проти України, визначення поняття «гібридна війна» було відсутнє у Воєнній доктрині України [69; 70] – документі, який являє собою систему керівних поглядів національного рівня, на сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, а також причини виникнення.

Назву «гібридна війна» новий тип війни отримав на Заході. У квітні 2009 р. у статті «Гібридні загрози» старший консультант Міністерства військово-морських сил США та керівник групи стратегічних досліджень командування морської піхоти США Френк Хофманн охарактеризували гібридну війну як «повний арсенал різних видів бойових дій, включаючи конвенціональні можливості, іррегулярні тактику і формування, терористичні акти (включаючи безглузде насильство і примушування) і кримінальний безлад» [71, с. 249].

Отже, особливістю гібридних війн є те, що вони можуть вестися як державою, так і різними недержавними акторами і мати прихований характер.

Такі прояви переважно спостерігаються у політичній, економічній, енергетичній, інформаційній та інших сферах. Це дозволяє використовувати збройні сили у невеликій кількості і лише для вирішення окремих завдань. Такий підхід дозволяє відійти від масштабної війни на знищення супротивника до використання інструментів «м'якої сили», з метою зміни керівництва країни-супротивника та включення її до сфери свого впливу [72, с. 119].

До основних ознак «гібридної війни» відносять:

- війна офіційно не оголошується;
- агресор нехтує чинними угодами між сторонами та міжнародними нормами ведення бойових дій;
- країна-агресор приховує участь в конфлікті;
- використовуються, переважно, нерегулярні збройні формування, які маскуються під місцеве населення;
- у разі формального збереження відносин між країнами-учасницями конфлікту, здійснюються взаємні заходи політичного та економічного тиску;
- широко використовуються «брудні» інформаційні технології, пропаганда та контрпропаганда, а також протистояння у кібер-просторі [261].

Колишній радник з безпеки в ООН і НАТО Франк ван Каппен дослідив, що країна, яка використовує методи «гібридної війни», завжди співпрацює з недержавними виконавцями, такими як окремі групи місцевого населення, організації та бойовики, зв'язок з якими повністю заперечується. Такі виконавці виконують завдання, які агресор від імені держави виконувати не може, оскільки зобов'язаний дотримуватись Гаазької та Женевської конвенцій про закони сухопутної війни, а також інших міжнародних угод. Саме у такий спосіб Росія діяла в Криму, так вона діє і на Донбасі [73].

Тема «гібридних війн» є предметом спеціальних досліджень. Такі дослідження проводились експертами у різних країнах світу, зокрема, А. Берзіньошем [243], Ф. Хоффманом [239, 240], Дж. МакКуеном [241], Р. Уілкі [242], М. Кайланом [244], Френком ван Каппеном [73], а також вітчизняними

фахівцями В. Горбуліним [128], Є. Магдою [83], М. Требіним [121], В. Предборським, П. Шевчуком [242], В. Телелимом [82], Ю. Пундою [82], А. Дацюком [68], Р. Марутян [205, 208].

Використання і поєднання військового, терористичного і кримінального насилля для досягнення політичних цілей, якими переважно є намагання підірвати авторитет представників влади і довіру до них, є головним аспектом гібридної війни. Проте, вирішальну роль для успіху в гібридній війні мають не військові, а гуманітарні, інформаційні, економічні та політичні фактори [74, с. 142].

Нові термінологічні потреби задовольняються у ході розробки теорії гібридної війни підчас опису сучасних форм асиметричного насилля. Досліджуючи вказане питання, Ф. Хоффман дійшов висновку, що теорія гібридної війни може зруйнувавши усталені рамки дискусій про військове насилля, дозволить описати еволюцію збройних конфліктів та підвищити рівень обізнаності про потенційні загрози і ризики для політичної безпеки держав, при цьому уточнивши великий спектр можливих проявів і форм політичних конфліктів [239].

Ф. Хоффман визначає гібридну війну, як поєднання військового міждержавного конфлікту з силою партизанської війни. В таких конфліктах країни, або підтримувані ними терористи та бойовики можуть використовувати якісні переваги, які їм надають сучасне озброєння та засоби зв'язку, масове насилля проти мирних громадян, кіберзлочинність та інформаційна пропаганда [240]. Таким чином, інструментарій, який раніше могла використовувати лише держава, став доступним для повстанських, терористичних, злочинних і інших недержавних груп, зокрема озброєння, інформація і стратегія.

Дослідник Дж. МакКуєн розглядає гібридну війну, як синтез традиційних і асиметричних форм насилля із втягуванням до участі у конфлікті місцевого населення та дезінформацією міжнародної спільноти, або мінімізацією її

впливу на ситуацію. На його думку, гібридна війна є одним з підвидів асиметричної війни, яка відбувається у трьох площинах: в зоні конфлікту серед її населення, серед населення країни агресора та серед міжнародної спільноти [241].

Тобто, гібридна війна є різностороннім процесом і поєднує традиційні форми вчинення насилля, використання приватних військових компаній, нерегулярних військових формувань, організованої злочинності тероризм та кібервійну.

У зв'язку з цим, в сучасному світі збройним силам держав доводиться протистояти аморфному супротивнику, якого важко ідентифікувати та який має широкий арсенал методів вчинення насилля для отримання асиметричної переваги. Використання нерегулярних збройних угруповань дозволяє державам приймати відсторонену участь в конфлікті та відхиляти звинувачення у організації та здійсненні такої підтримки [75, с. 95].

Тому, дослідник Роберт Уілкі розглядає гібридну війну у якості конфлікту, у ході якого країна або недержавне угруповання, ставлячи за мету дестабілізацію супротивника, застосовує найманців, нерегулярні військові формування, терористів та злочинців [242].

Таким чином, гібридна війна перетворюється на постійно діючий конфлікт, який має тенденцію розширювати свою територію.

Український дослідник М. Требін гібридну війну визначає, як поєднання громадянської війни з партизанською, тероризму і заколоту, головними виконавцями якої є спецслужби іноземних держав, контингенти міжнародних організацій, приватні військові компанії та нерегулярні військові формування, які утворюються з числа кримінальних груп, бойовиків та терористів [76, с. 113].

Експерти українського Центру суспільних відносин визначають гібридну війну, як синтез зпланованих, підготовлених та реалізованих країною-

агресором дій військового, економічного, інформаційного та дипломатичного характеру, направлених на досягнення цілей стратегічного рівня [77, с. 567]. Тому, все частіше досягнення перемоги відбувається в економічному та психологічно-інформаційному просторі, а не на полі бою.

Вітчизняні дослідники В. Телелим, Д. Музиченко та Ю. Пунда у колективній праці дають визначення гібридній війні, як гострий конфлікт між державами, який не обмежується лише військовими методами, а використовує політичні, економічні, інформаційні та інші методи боротьби [72, с. 119].

Для переважної більшості виконавців притаманні зневага до правил ведення війни та поводження з полоненими, використання насилля проти мирних громадян, індивідуалізм, низький рівень дисципліни та прагнення до матеріального збагачення.

Використання приватних виконавців дозволяє країні-агресору уникнути відповідальності за розв'язання збройного конфлікту та військово вторгнення, підтримку нерегулярних військових формувань, порушення норм міжнародного права та військові злочини, при цьому використовувати інформаційні приводи для приховування та виправдовування власної агресії.

Важливим аспектом політичного насилля є використання інформаційних каналів комунікації та цивільної інфраструктури для впливу на суспільну думку і схилення місцевого населення до підтримки агресора, використовуючи невдоволеного цивільного населення. На практиці такі дії здійснюються у формі інформаційної війни, яка передбачає збір розвідувальної інформації, кібератаки дезінформацію і психологічний тиск, негативний вплив на інформаційну інфраструктуру опонента.

Політолог Є. Магда дійшов висновку, що в умовах інформаційного суспільства, основним інструментом ефективного ведення гібридної війни є контроль над інформаційним простором сторін конфлікту [79, с. 3].

Ю. Радковець наголошує, що гібридна війна завжди є брудною за своєю суттю, оскільки її виконавці використовують такі методи, як: залякування, підкуп, злочинність, викрадення людей, насилля проти цивільних, мародерство, захоплення державних установ, організація і проведення терористичних актів [80, с. 40]. Низка терористичних актів в містах Одеса та Харків, які відбулись після початку агресії Росії проти України, підтверджують вищевказане визначення.

Директор Центру з питань безпеки та стратегічних досліджень Національної академії оборони Латвії Яніс Берзінш здійснивши аналіз сучасних концепцій гібридної війни, виділив вісім етапів її втілення [243]:

1. використання дипломатичних, економічних, психологічних та інформаційних методів тиску для підготовки ґрунту для інтервенції;
2. активізація маніпулювання громадською думкою та пропаганди;
3. налагодження співпраці із зрадниками з числа високопосадовців і військових командирів країни, до якої готується вторгнення;
4. поява нерегулярних військових формувань, які захоплюють державні установи і здійснюють диверсії;
5. запровадження безполітної зони;
6. нанесення спрямованих ударів по основних об'єктах інфраструктури і опору супротивника;
7. повномасштабна інтервенція;
8. знищення залишкових осередків опору.

Російська гібридна війна проти України показала неготовність глобальної системи безпеки оперативно та належно реагувати на нові види та форми збройного конфлікту.

Безперервний тиск на Україну, який відбувається силовому, економічному та інформаційному вимірах, засвідчив потребу вивчення і аналізу нових проявів неоголошеної внутрішньої та зовнішньої військової агресії. У гібридній та молекулярній війні [81, с. 78] опорою є кримінальні, нерегулярні,

парамілітарні збройні формування, а також збройні сили без розпізнавальних знаків, сепаратисти та найманці. Паралельно відбувається умисне розмивання культурної та національної ідентичності громадян.

Швидка окупація АР Крим, дестабілізація суспільної стабільності в Україні, поглиблення економічної кризи, підтримка та фінансування сепаратизму стали можливими через використання Росією політичного насилля у формі гібридної війни [250].

З метою перешкодження розвитку держави та руху в напрямі євроатлантичної інтеграції, в Україні створюється постійна нестабільність у виді замороженого конфлікту. Це відбувається шляхом ведення неоголошеної війни та постійного постачання до квазі-республік диверсантів, найманців, військових та зброї.

Прихована інтервенція спрямована на насадження російської моделі розвитку держави Україна. Для досягнення вказаної цілі здійснюється виснаження економічних, політичних і військових ресурсів України [249].

З метою посилення тиску РФ регулярно розміщує великі військові контингенти вздовж державного кордону України. Процес політичного виходу з кризи ускладнюється важкістю ідентифікації учасників бойових дій, які діють на користь РФ, оскільки використовуються військові без розпізнавальних знаків та найманці, яких з юридичної точки зору складно розцінювати як терористів або офіційних військових [82, с. 75].

Дослідник Мелік Кайлан звертає увагу, що РФ застосовуючи тактику гібридної війни, використовує в Україні грузинський сценарій, спочатку озброюючи бойовиків, диверсантів та сепаратистів, а потім направляє власні війська без розпізнавальних знаків. Такі дії дозволяють доводити ситуацію до критичної точки, що дозволяє здійснити повномасштабне вторгнення [244].

Заступник генерального секретаря НАТО Олександр Вершбоу наголошує, що дії РФ направлені на порушення норм міжнародного права і безпеки та

руйнування українського суверенітету під прикриттям недержавних суб'єктів та використовуючи гібридну війну. Він визначає російську гібридну війну, як комплекс заходів, таких як військове залякування, замасковане вторгнення, дипломатичне лицемірство, дезінформація, приховане постачання зброї та економічний шантаж [245].

Тактика гібридної війни дозволяє РФ застосовувати на території України війська без отримання дозволу Ради Федерацій та нівелювати звинувачення з боку міжнародної спільноти у військовому вторгненні на територію суверенної держави. Ціллю РФ є розпалювання невдоволення владою серед населення, шляхом здійснення деструктивного впливу на економіку та соціальну інфраструктуру України [83, с. 144].

В стратегічному плані локальні військові перемоги не здатні перекрити негативні наслідки економічних проблем, які в перспективі призводять до політичної поразки та зміщення виборчих симпатій населення до популістичних сил, які під патріотичними гаслами можуть діяти в інтересах країни-супротивника. Крім того, стратегія гібридної війни РФ направлена на дестабілізацію ситуації в ЄС, зокрема в напрямку підсилення анти-інтеграційних рухів.

Тактика гібридної війни передбачає досягнення військово-політичних цілей поетапно. На першому етапі, відбувається зкоординоване розпалювання внутрішнього конфлікту у державі, використовуючи за основу економічні проблеми або внутрішні протиріччя в суспільстві. На другому етапі відбувається системне зниження спроможностей інститутів держави належно виконувати свої функції. На завершальному етапі відбувається повний перехід влади до лояльних до супротивника політичних сил, які змінюють стратегічні вектори політичного розвитку держави [252].

Таким чином, гібридна війна характеризується висуванням на перший план не військових способів досягнення цілі, а інструментів «м'якої сили»

[255]. Важливу роль у боротьбі за свідомість громадян відіграє інформаційна війна. За допомогою каналів комунікації відбувається дискредитація противника, у тому числі шляхом фальсифікацій, поширення неправдивих чуток та трансляції постановочних сюжетів. Використання вказаних методів дає змогу країні-агресору поширювати серед населення та міжнародної спільноти дезінформацію та позиціонувати себе у якості миротворця або жертви.

Приховування участі у війні необхідне країні-агресору для уникнення відповідальності за злочини, які вчиняються на території ведення збройного конфлікту, а пропаганда інформаційна та кібернетична війна спрямовані на підрив морально-психологічного стану військовослужбовців та мирних громадян. Дезінформація широких верств населення здійснюється для впливу на масову свідомість, з метою зміни сприйняття об'єктивної інформації з критичного на емоційне [255].

Поєднавши переваги класичних та нерегулярних військових дій, гібридна війна дозволяє діяти за межами правового поля та створювати зону постійного, неконтрольованого та хаотичного насилля, розмиваючи межу між війною та мирним співіснуванням.

Неспроможність українського сектору безпеки і оборони на початку військового вторгнення ефективно протистояти збройним угрупованням противника, продемонструвало його неготовність належно реагувати на форми та прояви гібридної війни. Зважаючи на виникнення нових прихованих викликів і загроз міжнародній безпеці, ситуацію, яка склалась в АР Крим, на сході та півдні України почали детально вивчати фахівці військової сфери та інші експерти.

Отже, за результатами аналізу особливостей теорії гібридної війни можна констатувати, що проти держави Україна використовується саме така форма збройної агресії.

Для подолання системи економічних, інформаційних та військово-політичних заходів противника, Україні необхідно вжити комплекс заходів, направлених на підвищення стійкості держави до гібридних загроз, а саме: створити сучасну систему стратегічного мережевого управління та розбудувати горизонтальні зв'язки між державними, військовими і громадськими структурами.

Розбудова спроможностей держави у протистоянні гібридним загрозам має супроводжуватись всеохоплюючою інформаційною політикою, руйнуванням корупційних схем, належним та своєчасним реагуванням на зміни військово-політичної ситуації, а також підтримкою патріотичного виховання громадян, зокрема молоді.

Таким чином, держава може належно реагувати та протистояти загрозам у політичній та інших сферах лише реформувавши сектор безпеки і оборони відповідно до Стратегії національної безпеки, яка повною мірою відповідає викликам сьогодення.

На стратегічному рівні, докорінні зміни в напрямі протидії проявам гібридної війни мають відбутись і в системах міждержавної безпеки, таких як ОБСЄ, НАТО та РБ ООН.

Стратегічні прорахунки з організації політичного, військового та державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України призвели до окупації частини державної території України, АР Крим та м. Севастополь, а також подальшої ескалації екстремістських, сепаратистських та терористичних виявів у південно-східних регіонах держави.

У зв'язку з цим, можна окреслити коло *проблемних питань* щодо забезпечення національної безпеки України, які призвели до окупації:

1. Військово-політичним керівництвом держави було допущено стратегічну помилку щодо декларації принципу позаблоковості, що призвело до того, що на сьогодні Україна не отримала від провідних країн світу, а також

країн-гарантів міжнародно-правові гарантії захисту суверенітету та територіальної цілісності держави. Крім того, механізми міжнародних безпекових структур щодо стримування та недопущення військових конфліктів, «гібридних війн». ООН, ОБСЄ, НАТО виявилися практично нездатними протидіяти російсько-терористичній агресії [258].

2. Вищим державним органом колегіального керівництва питаннями безпеки і оборони України (РНБО) не було надано адекватної оцінки характеру існуючих викликів та загроз національній безпеці України, що пов'язані із поширенням екстремістських, сепаратистських та терористичних виявів на території АР Крим, та не визначено шляхів з мінімізації негативних наслідків політичного сепаратизму, екстремізму та тероризму на території України.

Унаслідок масового неодноразових випадків дезертирства та переходу на бік російських окупантів і їх місцевих приспівників частини співробітників спеціальних підрозділів МВС, співробітників СБУ та інших правоохоронних органів, спеціальні служби та військові підрозділи держави виявилися неспроможними ефективно протидіяти захоплення органів державної влади та заручників, цивільних та військових об'єктів. Військовою прокуратурою встановлено, що близько 5 тисяч правоохоронців та 3 тисячі військових перейшли на сторону проросійських бойовиків.

Керівництвом органів сектору безпеки і оборони України не було вжито заходів превентивної оборони щодо мінімізації і нейтралізації наявних та потенційних загроз національній безпеці у воєнній сфері та сфері безпеки державного кордону.

Установлено, що у більшості військових частинах і підрозділах ЗСУ, МВС, СБУ, інших військових і правоохоронних органах були відсутні розпорядження та директиви з приводу дій цих частин і підрозділів в умовах військової агресії РФ проти України. Унаслідок чого військові частини та режимні об'єкти України було заблоковано російською армією та незаконними військовими формуваннями Криму, а в подальшому повністю захоплено. Також

неповною мірою здійснено організаційне, ресурсне, психологічне, оперативне, військове та матеріально-технічне забезпечення підрозділів охорони державного кордону що призвело до неналежного виконання ними своїх обов'язків.

3. Не забезпечено належну взаємодію ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних органів та підрозділів територіальної оборони щодо захисту та охорони українсько-російського державного кордону.

4. Профільними і загальної компетенції органами державної влади України, що залучаються до виконання завдань щодо захисту національних інтересів у сферах безпеки і оборони України, не виявлено основні джерела та чинники корупції в структурах сектору безпеки та оборони, унаслідок чого здійснення правоохоронними органами оперативно-службової, розвідувальної діяльності в корпоративних та особистих інтересах, призвело до порушення законних інтересів суб'єктів господарської діяльності та громадян, а також їхніх прав і свобод.

У світлі цих подій та небезпечних військово-політичних процесів в Україні надзвичайно актуалізується увага міжнародної спільноти до проблем реформування системи державного управління у сфері національної безпеки України та розбудови нової системи забезпечення внутрішньої безпеки України як невід'ємної складової національної та загальноєвропейської системи безпеки.

Сьогодні в умовах російсько-терористичної агресії Україна зіштовхнулася з новими викликами та загрозами національній безпеці України, а саме:

застосування РФ проти України нового типу гібридних війн [259], з метою підриву внутрішньої стабільності шляхом економічного тиску, експорту тероризму та сепаратизму, проведення масованої інформаційно-пропагандистської кампанії;

концентрація на території РФ, в АР Крим, в прикордонних з Україною областях ударних російсько-терористичних угруповань, високо мобільних частин та з'єднань збройних сил РФ;

переміщення через українсько-російський державний кордон на територію України членів російсько-терористичних і екстремістських угруповань, зброї, боєприпасів, засобів диверсій та терору;

наявність «замороженого» конфлікту у регіоні породжує небезпеку дестабілізації ситуації на таких територіях, що може розвинути до стадії збройного протистояння;

відсутність ефективних механізмів урегулювання військових конфліктів, неможливість існуючих міжнародних структур безпеки оперативно реагувати на кризові ситуації;

поширення транснаціональних загроз у прикордонному просторі південно-східного регіону держави, зокрема торгівля нелегальною зброєю, торгівля людьми, нелегальна міграція, контрабанда наркотичних речовин, вияви міжнародного тероризму, діяльність транснаціональних злочинних організацій;

неможливість забезпечити диверсифікацію джерел постачання енергоносіїв та енергетичної безпеки України та Європи в цілому [84].

Відповідно до нових потенційних викликів та загроз національній безпеці України сьогоднішніми загрозами безпеки є:

розв'язанням та веденням РФ гібридної війни, окупацією нею АР Крим, що супроводжується здійсненням повного спектра спланованих і скоординованих заходів, спрямованих на дестабілізацію політичної, економічної та гуманітарної ситуації в Україні, розвитком сепаратизму, терористичних проявів та загроз їх поширення вглиб території України;

недосконалою державною політикою у сфері захисту та охорони державного кордону України, а також охорони суверенних прав України в її

виключній (морській) економічній зоні, що призвело до втрати контролю над частиною державного кордону України;

інтеграцію України до ЄС в напрямі від партнерства та співробітництва до подальшої політичної асоціації та економічної інтеграції, і, зокрема, до загальної системи європейської колективної безпеки;

потребами українського суспільства та міжнародної спільноти щодо якісних змін у всіх сферах життєдіяльності і функціонування органів влади України та її правоохоронних органів, зокрема, з метою створення умов для реалізації прав і свобод людини щодо законного вільного пересування та здійснення транскордонної діяльності (торгівля, туризм тощо) шляхом лібералізації ЄС візового режиму для України;

об'єктивною потребою та доцільністю підготовки нового стратегічного документа, розробленого з урахуванням положень нової редакції Стратегії національної безпеки України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони та Стратегії розвитку МВС України.

Підсумовуючи вищенаведене зазначимо, що *суттєвими проблемами* державного управління у сфері внутрішньої безпеки України в умовах гібридної війни з РФ є:

недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази щодо організації правоохоронної (оперативно-службової, контррозвідувальної, розвідувальної, службово-бойової) діяльності у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії;

наявність некваліфікованих керівних кадрів в органах державної влади України, що залучаються до виконання завдань із забезпечення внутрішньої безпеки, які володіють старими уявленнями про способи державного та військового управління у даній сфері;

постійне реформування в органах сектору безпеки і оборони України призводить до відтоку спеціалістів-управлінців, що негативно впливає на складову професіоналізму серед керівного складу вказаних органів;

відсутність ефективної взаємодії органів державної влади України з питань забезпечення національної безпеки в умовах зовнішньої агресії;

недостатня ефективність діяльності профільних та загальної компетенції органів державної влади, які безпосередньо залучаються до виконання завдань реалізації державної політики забезпечення безпеки України;

низька ефективність оборонного, стратегічного планування та кризового управління;

відсутність системи виявлення загроз національним інтересам, стратегічного аналізу, моделювання та вироблення управлінських рішень;

низький рівень залучення новітніх технологій, зокрема Skype, Facebook, програми конференц-зв'язку та інших сучасних інтернет-технологій, поряд з електронною поштою, які мають стати основними засобами комунікації;

відсутність дієвого демократичного цивільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України, зокрема недостатнє залучення недержавних організацій та громадськості (волонтерів) до систематичних і неупереджених заходів з актуальних питань забезпечення безпеки України;

низький рівень довіри громадян України до правоохоронних органів;

незадовільний соціальний захист;

низька ефективність системи запобігання та протидії корупції.

Стаття 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначає, що національна безпека держави – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [21].

На сьогодні, до основних загроз стабільності в суспільстві та національній безпеці України, є:

територіальні претензії з боку інших держав, підривна та розвідувальна робота іноземних спецслужб, посягання на територіальну цілісність України та державний суверенітет, намагання втручатися у внутрішні справи держави;

загроза посягань на права і свободи громадян, територіальну цілісність, державний суверенітет, економічний, оборонний та науково-технічний потенціал України;

скупчення поблизу кордонів України військових угруповань, які чисельно та по потенціалу озброєння явно порушують співвідношення сил;

недостатнє інженерне облаштування державного кордону України та незавершеність процесу його договірно-правового оформлення;

намагання створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та їх використання в інтересах окремих сил;

незаконне ввезення в Україну боєприпасів, вибухових речовин, зброї наркотичних засобів та ін.;

загроза використання в терористичних цілях атомних та інших об'єктів на території України;

загроза проявів сепаратизму в окремих регіонах України;

нелегальна міграція.

Перспективою подальших досліджень вказаної проблематики є, на наш погляд, дослідження механізмів державного управління у сфері забезпечення прикордонної безпеки України в умовах російсько-терористичної агресії.

Розв'язання проблем державного управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України сприятиме зміцненню обороноздатності, відновленню територіальної цілісності Української держави, реінтеграції тимчасово окупованих та неконтрольованих територій, неухильного дотримання чинних міждержавних договорів та угод, які регламентують

питання безпеки державних кордонів, що пов'язані із прикордонною безпекою та міжнародним співробітництвом, що дасть можливість забезпечити інтеграцію України до ЄС в умовах нестабільності глобальної системи безпеки.

Висновки до розділу 1

У розділі розкрито сутність теоретичних засад і принципів державного управління правоохоронними органами. За результатами аналізу праць вітчизняних та зарубіжних науковців можна зробити висновок, що реалізація державної політики у сфері правоохоронної діяльності, захисту прав та свобод громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також забезпечення публічного порядку та публічної безпеки належать до сфери завдань Президента України, ВРУ, КМУ, центральних органів виконавчої влади, зокрема МВС та ЦОБВ, діяльність яких координується і спрямовується КМУ через Міністра внутрішніх справ. Частина обов'язків і повноважень у вказаній сфері належить судовій владі, місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування.

Організуючий вплив щодо упорядкування діяльності системи органів правоохоронної системи України із реалізації покладених на них завдань і функцій по боротьбі зі злочинністю, охорони публічного порядку та забезпеченні публічної безпеки є основою організації державного управління правоохоронними органами.

На підставі системного аналізу праць, присвячених науково-теоретичним засадам державного управління робимо висновок, що державне управління правоохоронними органами являє собою організуючий сукупний вплив держави на їхню діяльність, з метою реалізації ними владних повноважень, які реалізуються центральному, регіональному та місцевому рівнях.

Встановлено, що правоохоронні органи виконують низку специфічних завдань, які полягають у забезпеченні особистої безпеки громадян, захисті охоронюваних державою прав, свобод і інтересів людини, групи осіб,

суспільства і держави в цілому від злочинних посягань, а також попередження і припинення правопорушень і злочинів.

Визначено, що внутрішня безпека суспільства є сукупністю політичних, ідеологічних, правоохоронних, економічних, соціально-психологічних, правових, культурологічних і інших заходів, які розробляються і здійснюються компетентними державними органами, інститутами громадянського суспільства та громадянами по запобіганню і протидії злочинних посягань на права і законні інтереси людини, суспільства. Вказане поняття виділяє і деталізує суспільні явища і процеси, які відбуваються у внутрішніх справах держави та перебувають під впливом дестабілізуючих факторів з різноманітних джерел.

Проаналізовано причини суспільно-політичних та соціально-економічних змін українського суспільства, які породжують відсутність злагоди у суспільстві, а також між гілками влади та серед різноманітних соціальних груп. Конфлікту щодо головних чинників безпеки, зовнішньої та внутрішньої політики призводить до проблем суспільної стабільності, створює передумови до росту рівня злочинності та корупції, а також розпалювання регіональних конфліктів, у тому числі на релігійному ґрунті. Сукупність вказаних факторів веде до зниження потенціалу України в напрямі забезпечення сталого та безпечного розвитку держави.

Проведені дослідження свідчать, що основний механізм реалізації державної політики у правоохоронній сфері складається із сукупності органів державного і військового управління, вищих посадових осіб держави та інших державних і неурядових структур, які діють взаємоузгоджено, використовуючи свій потенціал, спираючись на законність та принципи забезпечення національної безпеки. Метою діяльності вказаних суб'єктів є своєчасне виявлення, запобігання, нейтралізація та прогнозування загроз національній безпеці держави.

Констатовано потребу вивчення і аналізу нових проявів внутрішньої та зовнішньої військової агресії в умовах безперервного тиску на Україну, який відбувається в силовому, економічному, дипломатичному та інформаційному

вимірах, з метою перешкоджання розвитку держави та руху в напрямі європейської та євроатлантичної інтеграції України.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ В ПРОЦЕСІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1. Місце та роль правоохоронних органів України в системі забезпечення внутрішньої безпеки України

Необхідність ефективного захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання на належному рівні публічної безпеки і порядку, державного кордону, інших інтересів суспільства і держави, які належать до сфер діяльності правоохоронних органів, обумовлює актуальність дослідження їх місця і ролі в системі забезпечення внутрішньої безпеки України в умовах гібридної агресії з боку РФ.

Для цього, на нашу думку, необхідно дослідити актуальні завдання, функції та повноваження правоохоронних органів держави на предмет їх відповідності вимогам щодо протидії гібридним загрозам.

Значного досвіду в забезпеченні внутрішньої безпеки держави в умовах гібридної війни останніми роками набули правоохоронні органи, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ (НПУ, ДСПУ, ДСУНС, ДМСУ та НГУ). Враховуючи наявні досягнення, МВС визначено одним з учасників Української частини Платформи Україна – НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні в Україні [85, с. 18], основними функціями якої є проведення моніторингу, аналіз та оцінка гібридних загроз національній безпеці України, розроблення стратегій та політик для використання іншими правоохоронними органами.

Так, НПУ поряд з вирішенням завдань, безпосередньо пов'язаних із проведенням ООС, здійснюється протидія гібридним загрозам за напрямками запобігання соціально-політичної дестабілізації на підконтрольних територіях, масовим порушенням громадського порядку та публічної безпеки, інспірованим

країною-агресором, іншим кримінальним проявам із боку злочинних елементів, які перебувають під зовнішнім впливом, боротьби із незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухівки, нейтралізації інформаційних атак та кіберзагроз, втручання у виборчий процес тощо.

Зокрема, з метою попередження соціально-політичної дестабілізації ведеться систематична робота по виявленню, документуванню та притягненню до кримінальної відповідальності осіб, які входять до складу незаконних збройних формувань, причетні до сепаратизму та тероризму.

У межах компетенції НПУ та у взаємодії з іншими правоохоронними органами вживаються заходи, спрямовані на недопущення неконтрольованого переміщення через державний кордон на лінію зіткнення диверсійно-розвідувальних груп, банд та окремих екстремістські налаштованих осіб, зброї, тощо.

У сфері забезпечення публічної безпеки та порядку з метою недопущення міжконфесійних конфліктів, які намагається спровокувати РФ, вживаються профілактичні заходи щодо запобігання силовому заволодінню культовими спорудами, що перебувають у користуванні церков, а також іншим провокаціям з боку спецслужб країни-агресора. У місцях розміщення культових споруд посилено наряди поліції.

Керівництвом територіальних органів НПУ ініційовано спільні наради з представниками релігійних конфесій за участю представників органів влади та місцевого самоврядування стосовно вирішення спірних питань щодо користування культовими спорудами, а також недопущення конфліктних ситуацій на міжконфесійному ґрунті.

Здійснюється постійний моніторинг соціальних медіа з метою виявлення повідомлень про проведення згаданих акцій, надається оцінка можливих ризиків та забезпечується обмін відповідною інформацією з іншими правоохоронними органами.

З метою недопущення міжконфесійних конфліктів та забезпечення публічної безпеки і порядку на релігійних об'єктах забезпечено проведення

постійного моніторингу оперативної обстановки на території держави, збір інформації про можливі міжконфесійні протистояння як напередодні, так і безпосередньо під час проведення заходів та оцінку пов'язаних з цим ризиків.

Організовано внесення детальної інформації про розміщення релігійних споруд, їх конфесійної приналежності до спеціально створеної інформаційної підсистеми для подальшого використання у роботі.

Також вживаються заходи з протидії штучному розпалюванню конфліктів на етнічному ґрунті. Зокрема поблизу місць постійного та тимчасового компактного проживання ромів посилено публічну безпеку і порядок, наближено наряди патрульної поліції та груп реагування патрульної поліції. Проводяться робочі зустрічі з представниками органів виконавчої влади, територіальних громад, громадських об'єднань, інших заінтересованих установ та організацій, а також представниками (старійшинами) ромської національної меншини стосовно налагодження дієвої взаємодії. Поліцейські спільно з громадськими об'єднаннями та організаціями, які представляють інтереси меншини ромів, проводять спільні заходи, зокрема тренінги та зустрічі, з метою налагодження взаєморозуміння та довіри між ромами та представниками поліції. Створено робочі групи для здійснення в цілодобовому режимі моніторингу наявних та можливих джерел інформації на предмет виявлення інформації про зазначених вище осіб та організації, дії яких містять заклики щодо проведення акцій, спрямованих на порушення публічної безпеки і порядку.

У рамках заходів забезпечення інформаційної безпеки та протидії поширенню спотвореної інформації, кіберполіцією здійснюється оперативне супроводження досудового розслідування, розпочатого за ознаками кримінального правопорушення щодо рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії (ч. 3 ст. 161 КК України) [86, с. 198].

У сфері протидії незаконному обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухівки головним проблемним питанням, яке впливає на стан криміногенної

ситуації в державі, є перебування в незаконному обігу значної кількості вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухівки, що є наслідком агресії РФ. Набули розповсюдження факти вчинення правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї, у т.ч. військовослужбовцями, які виїжджають із зони проведення ООС, волонтерами та біженцями.

З метою попередження таких фактів, НПУ посилено патрулювання залізничних вокзалів, автовокзалів, аеропортів за маршрутами виїзду із зони проведення ООС, а також контроль на блокпостах щодо недопущення проникнення на територію інших регіонів держави учасників незаконних збройних формувань та транспортування зброї і боєприпасів. Ведеться активна оперативна робота щодо перекриття каналів їх постачання із зони проведення ООС та їх вилучення з нелегального обігу.

На постійній основі здійснюється моніторинг мережі Інтернет з метою виявлення та своєчасного оперативного реагування щодо запланованих масових заходів, протиправних дій радикально налаштованих осіб, відстеження їх намірів, проявів сепаратизму, закликів до повалення чинної влади та посягань на територіальну цілісність і державний суверенітет України.

Таким чином, у системі забезпечення внутрішньої безпеки України завдання та функції НПУ зосереджені у різних сферах її відповідальності:

у сфері протидії кримінальним злочинам – розшук осіб, причетних до незаконних збройних формувань, де вбачається участь або вплив з боку країни-агресора;

у сфері публічної безпеки та порядку – протидія розпалюванню міжнаціональної, міжнародної та міжконфесійної ворожнечі;

у сфері інформаційної безпеки – протидія поширенню спотвореної інформації, суб'єктам, які використовуються агресором для ведення інформаційної війни, злочинам у сфері комп'ютерних технологій, систем і мереж;

у сфері економічної безпеки – ідентифікація економічної та фінансової діяльності суб'єктів, які ведуть сепаратистську та терористичну діяльність, нейтралізації економічних диверсій, спроб знищення економічного потенціалу.

ДПСУ протидія гібридним загрозам внутрішній безпеці здійснюється за напрямками боротьби з тероризмом, диверсійно-розвідувальною діяльністю, транскордонною злочинністю, контрабандою зброї, боєприпасів і вибухових речовин, наркотиків, нелегальною міграцією та контролю за в'їздом іноземців. Багато уваги приділяється протидії кіберзагрозам відомчим мережам, поширенню спотвореної інформації та маніпуляціям суспільною думкою. Великого значення набуло також реформування Морської охорони ДПСУ.

До виконання відповідних заходів залучаються Адміністрація ДПСУ, регіональні управління, органи (підрозділи) охорони державного кордону, розвідувальний орган, прикордонна авіація та Морська охорона ДПСУ.

У районі проведення ООС ДПСУ забезпечує:

контрольні та фільтраційні заходи в КПВВ (КрП) на визначених дорожніх коридорах і залізничних шляхах;

прикриття державного кордону (лінії розмежування);

збирання та узагальнення інформації про кількість, озброєння, дії терористів, фактори, які впливають або можуть вплинути на ситуацію і хід операції;

участь в спеціальних контрдиверсійних та оперативних заходах як у КПВВ, так і визначених районах пошукових дій.

Відповідно до Рішення РНБО від 10.07.2017 «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержання ними правил перебування на території України», введеного в дію Указом Президента України від 30.08.2017 № 256, розгорнуто систему фіксації біометричних даних [87, с. 6].

Станом на червень 2021 року біометричний контроль запроваджено для громадян 70-ти країн ризику, у т.ч. РФ, перелік яких визначено міжвідомчим наказом (МЗС, МВС, СБУ), виходячи з міграційних та інших загроз

національній безпеці України. Для решти іноземців фіксація біометричних даних застосовується, виходячи з аналізу та оцінки ризиків.

Для протидії кіберзагрозам відомчих мереж, поширенню спотвореної інформації та маніпуляціям суспільною думкою у ДПСУ створено Центр кібербезпеки. Триває нарощування програмно-апаратних складових системи кіберзахисту. Здійснюється щодобовий моніторинг та аналіз інформації у сфері прикордонної безпеки та дотичних питань, яка поширюється у ЗМІ та соцмережах. Відповідно до характеру виявлених інформаційних загроз ДПСУ готує спростування (уточнення) інформації, інформує компетентні органи та забезпечує роботу ЗМІ, які висвітлюють дійсний стан справ і недостовірність фактів.

Для зменшення можливостей інформаційно-пропагандистських маніпуляцій на прикордонну тематику, комунікаційні підрозділи ДПСУ забезпечують відкритість діяльності відомства через прес-служби, офіційний веб-сайт, сторінки у соціальних медіа, інші засоби комунікації.

Представниками ДПСУ взято участь у розробці галузевих стандартів у сфері кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Проводиться робота щодо створення відомчої системи реагування на інциденти та загрози відомчим інформаційним системам.

З метою нарощення оперативно-службових спроможностей ДПСУ на морі створено Регіональне управління Морської охорони (місце дислокації місто Одеса). Оновлення корабельно-катерного складу здійснюється в рамках Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння і військової техніки на період до 2022 року, однак рівень її фінансування поки ще не дає можливості для системного розвитку Морської охорони [88].

Адміністрацією ДПСУ направлено обґрунтовані звернення до заінтересованих центральних органів виконавчої влади про необхідність додаткового фінансування ДПСУ для заходів з відновлення технічної готовності наявного корабельно-катерного складу.

Отже, основні зусилля ДПСУ у протидії гібридним загрозам спрямовано на виконання наступних завдань забезпечення внутрішньої безпеки:

протидія диверсійно-розвідувальним і терористичним групам, окремим особам, що намагаються потрапити до України для дестабілізації ситуації;

протидія злочинним угрупованням, що здійснюють протиправну діяльність на державному кордоні (незаконний обіг зброї, боєприпасів, вибухівки, наркотиків, сприяння контрабанді та нелегальній міграції);

протидія кіберзагрозам, поширенню спотвореної інформації, маніпуляціям суспільною свідомістю;

розвиток Морської охорони, модернізації та оновлення її корабельно-катерного складу;

упровадження системи біометричного контролю.

В ДСНС протидія гібридним загрозам внутрішній безпеці спрямована на захист об'єктів критичної інфраструктури від техногенного тероризму, розробку ефективної системи їх моніторингу, в тому числі на окупованих територіях, інформування населення, забезпечення інформаційної безпеки, гуманітарне розмінування та перешкоджання відновленню зруйнованих об'єктів.

Зокрема фахівці ДСНС взяли участь у складі міжвідомчої робочої групи з удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури (рішення РНБОУ від 29.12.2016 «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури», уведене в дію Указом Президента України від 16 січня 2017 р. № 8) [89]. Робочою групою опрацьовано проект Закону України «Про критичну інфраструктуру та її захист» [90], який 18 березня 2021 року був схвалений на засіданні Уряду.

У рамках реалізації рішень Уряду України, спрямованих на здійснення функцій контролю за лінією розмежування, фільтраційних функцій, спільно з командуванням ООС, ЗСУ, ДПСУ, СБУ та місцевими адміністраціями створені контрольні-перепускні пункти в'їзду-виїзду уздовж умовної лінії

розмежування. ДСНС забезпечено стале функціонування пунктів у питаннях надання всебічної допомоги цивільному населенню.

Постійно здійснюється цілеспрямована інформаційно-роз'яснювальна робота серед населення, інформування населення, забезпечення інформаційної безпеки, протидія приховуванню, затримці, викривленню оперативної інформації, несанкціонованому доступу до неї окремих осіб або групи осіб тощо. Розроблюються та розповсюджуються інформаційні листівки, брошури та тематичні аудіо- і відеоролики щодо дій у разі виявлення вибухонебезпечних предметів, попередження виникнення надзвичайних ситуацій.

З метою ефективної протидії хакерським атакам на зовнішні інформаційні ресурси ДСНС виконано відповідні технічні роботи з упорядкування та налаштування інформаційно-телекомунікаційних ресурсів. Поділено мережеву інфраструктуру на ізольовані сегменти по функціональних напрямках.

Організовано доведення до населення сигналів, повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, інформування через ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України», державні, публічні комунальні, громадські телерадіоорганізації [91, с. 19], а також через інтернет-ресурси.

Для оповіщення використовуються електронні інформаційні табло, електросирени, сигнально-гучномовні пристрої, у тому числі встановлені на транспортних засобах та інші технічні засоби. Передбачено обов'язкове доведення фахівцями ДСНС, місцевими органами виконавчої влади (органами місцевого самоврядування), керівниками підприємств, установ і організацій сигналів і повідомлень до осіб з інвалідністю та маломобільних груп населення, пенітенціарних установ тощо.

Під час бойових дій залишається велика кількість вибухо-небезпечних предметів, які не розірвалися, мінних загороджень та пасток, внаслідок чого трапляються випадки загибелі та травмування людей, пошкоджень об'єктів інфраструктури, повітряних високовольтних ліній електропостачання, що унеможлиблює відновлення стабільного життєзабезпечення.

Взято участь у здійсненні заходів щодо розвитку системи забезпечення антитерористичної безпеки згідно світових стандартів, створенні дієвого механізму запобігання, реагування та протидії елементам гібридної війни.

Переглянуті переліки об'єктів підвищеної небезпеки (ОПН) та встановлено контроль за впровадженням автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та своєчасного оповіщення населення [92], у т.ч. на ОПН, які потребують уваги та доступу експертів ООН, ОБСЄ та інших міжнародних організацій для запобігання надзвичайним ситуаціям екологічного та техногенного походження з масштабними негативними наслідками.

Надається сприяння ОБСЄ у частині забезпечення доступу аварійно-рятувальних підрозділів, ремонтних і відновлювальних бригад до пошкоджених об'єктів критичної інфраструктури.

Продовжується взаємодія з міжнародними інституціями та окремими державами із реалізації Стратегії реформування системи ДСНС [93] за напрямками:

перехід від державного нагляду у сфері пожежної і техногенної безпеки до системи запобігання надзвичайним ситуаціям європейського зразка;

модернізація системи реагування на надзвичайні ситуації та пожежі;

посилення спроможностей органів управління та підрозділів ДСНС до ефективного захисту населення та територій від пожеж, надзвичайних ситуацій.

Отже, серед завдань ДСНС із забезпечення внутрішньої безпеки головними є:

захист об'єктів критичної інфраструктури, розробка ефективної системи їх моніторингу (у т. ч. на тимчасово окупованих територіях);

інформування населення, забезпечення інформаційної безпеки (у т. ч. із протидії приховуванню, затримці, викривленню оперативної інформації, несанкціонованому доступу до неї окремих осіб або груп осіб);

участь у гуманітарному розмінуванні (у т. ч. виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, кількість постраждалих осіб, зруйнованого житла, об'єктів соціального призначення та транспортної інфраструктури);

протидія техногенному тероризму, надзвичайним ситуаціям техногенного характеру та перешкоджанню відновлення зруйнованих об'єктів.

ДМС України протидія гібридним загрозам внутрішній безпеці здійснюється за напрямками врегулювання внутрішньої міграції населення, яка утворилася внаслідок окупації окремих районів Донецької та Луганської областей та окупації АР Крим, інформаційного забезпечення регулювання міграційного руху населення з тимчасово окупованих територій та інформаційної безпеки, забезпечення внутрішньо переміщених осіб документами, які посвідчують особу та розв'язання проблем з оформленням біометричних паспортів громадянам України – жителям тимчасово окупованих територій.

Так, з метою вдосконалення обліку внутрішньо переміщених осіб затверджено Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи та утворено Єдину інформаційну базу даних щодо них [94]. Особам, які зареєстровані на окупованій території Донбасу, заміну паспорта здійснюють найближчі діючі територіальні підрозділи ДМС, а особам, які зареєстровані в АР Крим та м. Севастополі – будь-які уповноважені територіальні підрозділи ДМС.

На офіційному веб-сайті ДМС розміщено всю необхідну інформацію для переселенців із зони ООС та для жителів тимчасово окупованої території України АР Крим і м. Севастополя.

У період з 2014 року по 01.06.2021 року територіальними органами і підрозділами ДМС надано окремих адміністративних послуг 296 521 громадянину, які переміщуються з тимчасово окупованої території України в АР Крим та м. Севастополь або проживають на такій території. Серед вказаних послуг: оформлення та видачі паспорта громадянина України, вклеювання до паспорта громадянина України фотокартки при досягненні громадянином 25-ти

та 45-ти річного віку, оформлення та видачі тимчасового посвідчення, що підтверджує особу громадянина України та оформлення та видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

Одним із порушень прав людини в АР Крим є автоматичне набуття громадянами України російського громадянства. Тому, ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлено, що Україною не визнається примусове автоматичне набуття громадянами, які проживають на тимчасово окупованій території, громадянства Російської Федерації та не є підставою для втрати громадянства України [95].

Громадяни, які проживають та зареєстровані на окупованих територіях Донбасу та на лінії зіткнення і не отримали статус внутрішньо переміщеної особи, документуються за місцем звернення територіальними підрозділами ДМС. Громадяни, які проживають та зареєстровані на тимчасово окупованій території АР Крим та не отримували статус внутрішньо переміщеної особи, документуються територіальними підрозділами ДМС за місцем звернення.

При цьому подання довідки внутрішньо переміщеної особи для оформлення паспорта громадянина України для виїзду за кордон законодавством не передбачено.

Таким чином, основні зусилля ДМС із забезпечення внутрішньої безпеки держави зосереджені у сферах:

внутрішньої міграції населення унаслідок окупації окремих районів Донецької і Луганської областей та окупації Криму;

інформаційного забезпечення регулювання міграційного руху населення з тимчасово окупованих територій та інформаційної безпеки;

упровадження біометричних документів, що посвідчують особу;

забезпечення внутрішньо переміщених осіб документами, які посвідчують особу (у т. ч. унаслідок їх втрати за обставин, пов'язаних із воєнною агресією);

розв'язання проблем з оформленням біометричних паспортів громадянам України – жителям окупованих територій.

Національна гвардія України, як військове формування з правоохоронними функціями, бере безпосередню участь в ООС і виконує завдання з охорони громадського порядку та в місцях виникнення загроз техногенного чи природного характеру на підставі наказів (розпоряджень) Командувача Об'єднаних Сил, здійснює охорону об'єктів критичної інфраструктури, а також здійснює завдання з контрдиверсійної боротьби, бере участь в обмежувальних заходах та виконує завдання з пропускового режиму на блокпостах, оперативне розмінування територій.

Головними завданнями НГУ із забезпечення внутрішньої безпеки є:

підтримання правопорядку в зоні розмежування та на прилеглих територіях, у т. ч. у зв'язку з виникненням у цих районах надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру;

участь у заходах, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також у заходах щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

припинення блокування важливих об'єктів промислової інфраструктури, вилучення зброї, боєприпасів, вибухівки, запобігання терористичній діяльності та контрабанді;

участь в припиненні діяльності незаконних збройних формувань та затриманні або знешкодженні озброєних злочинців;

відновленням правопорядку під час виникнення міжнаціональних міжконфесійних конфліктів.

Крім правоохоронних органів системи МВС України важливу роль у процесі забезпечення внутрішньої безпеки держави має відігравати ще один державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями - Служба безпеки України.

Серед основних завдань – захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, безпеки в інформаційному просторі, життєво важливих інтересів держави, прав і свобод громадян від посягань з боку спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, які становлять загрозу національній безпеці України. СБУ протидіє розвідувальній, розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб, що створюють загрози національній безпеці України.

Також СБУ забезпечує контррозвідувальний захист органів державної влади, оборонного та науково-технічного потенціалу, транспортного і оборонно-промислового комплексів, національної системи телекомунікацій та її об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури, що мають стратегічне значення.

На СБУ покладено завдання щодо попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі, протидії кіберзлочинності, захисту критичної інформаційної інфраструктури та її окремих об'єктів.

СБУ вживає заходів із реалізації комплексу адміністративно-правових, організаційних, оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів з протидії терористичній діяльності, у тому числі міжнародній, фінансуванню тероризму, тощо [56].

Отже, детальний аналіз завдань, функцій та повноважень правоохоронних органів на предмет їх відповідності сучасним вимогам щодо протидії гібридним загрозам внутрішній безпеці України дає можливість стверджувати, що у разі повного, своєчасного та якісного їх виконання вони здатні ефективно протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам національній безпеці України, включаючи й сучасні гібридні загрози. Проте, гібридні прояви новітньої війни обумовлюють внесення змін до законодавчого регулювання правоохоронної діяльності.

Враховуючи викладене, діяльність задля забезпечення стабільності та цілісності держави, захист від новітніх загроз та здатність до оперативного реагування на виклики мають стати новими функціями правоохоронної діяльності.

2.2. Специфіка державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з Російською Федерацією

Задля досягнення власних політичних цілей країна-агресор безпрецедентно втручається у внутрішньополітичне життя нашої держави, активно стимулює внутрішні протиріччя в українському суспільстві, розпалює мовні, міжетнічні і міжконфесійні конфлікти, активно використовує широкий спектр економічних й енергетичних важелів та інформаційно-пропагандистських інструментів, використовує різноманітні маніпуляції та інші засоби тиску, які обумовлюють необхідність постійного пошуку нових шляхів і механізмів підвищення ефективності державного управління правоохоронними органами для забезпечення внутрішньої безпеки нашої держави.

Ця специфіка знайшла відображення у чинних нормативних актах.

У відповідності затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 року п. 1 ч. 1 розділу II Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [96] залишаються найбільш актуальними наступні загрози:

із застосуванням воєнної сили, а також технологій гібридної війни, агресивні дії Росії, направлені на виснаження української економіки та підриву політичної та суспільної стабільності з метою захоплення території України та знищення державності [97];

дестабілізація обстановки у Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні та окупація РФ території АР Крим і міста Севастополя [98 , с. 68; 99, с. 257];

підривна та диверсійно-розвідувальна діяльність РФ, спрямована на розпалювання міжетнічної та міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті,

тероризму і сепаратизму, всебічна підтримка маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Луганської та Донецької областей [100 с. 14; 101, с. 178];

нарощування РФ військових угруповань поблизу державного кордону України, на тимчасово окупованій території України, розміщення на півострові Крим ядерної тактичної зброї [102, с. 63; 103, с. 18];

діяльність екстремістських злочинних озброєних угруповань на території України, направлена на дестабілізацію внутрішньої політичної та соціальної ситуації в Україні, перешкоджання функціонуванню органів державної влади та органів місцевого самоврядування, блокування важливих об'єктів промисловості та інфраструктури [104, с. 35];

у разі виникнення воєнного конфлікту, можливе перенесення бойових дій між РФ і державами – членами НАТО на територію України [105, с. 18].

У відповідності до п. 2. ч. 1 розділу II зазначеної Концепції безпековими викликами, що посилюють загрозу застосування воєнної сили проти України, є: руйнування системи міжнародної безпеки внаслідок агресивних дій РФ та недостатньої ефективності світових безпекових структур [106; 107, с. 101];

втручання у внутрішні справи України з боку РФ, спрямоване на зміну конституційного ладу, суспільно-політичної стабільності та правопорядку; порушення територіальної цілісності та суверенітету України [108, с. 15];

спроби дестабілізації з боку РФ економічної та суспільно-політичної ситуації в Україні, в районах компактного проживання національних меншин на території України провокування сепаратистських настроїв [109, с. 42];

протидія європейського вектору руху Українського народу та формуванню систем колективної безпеки за участю України [110, с. 350];

невирішеність питань щодо розмежування державного кордону між Україною і РФ в акваторії Чорного і Азовського морів, тяглість договірно-правового оформлення державного кордону України з РФ, Республікою Білорусь та Республікою Молдова [111, с. 99];

блокування РФ та її спільниками намагань України залучити світову спільноту до врегулювання конфлікту в ОРДЛО, передусім по залученню сил з підтримання миру і безпеки ООН та ЄС [112, с. 65; 113];

перешкоджання роботі та дискредитація акредитованих в Україні міжнародних моніторингових, спостережних, посередницьких утворень, зокрема Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні [114, с. 15];

формування негативного міжнародного іміджу України за допомогою інформаційно-психологічного впливу, направлено на дестабілізацію внутрішньої суспільно-політичної обстановки, загострення міжконфесійних та міжетнічних відносин в Україні або в місцях компактного проживання національних меншин [115, с. 64];

реалізація міжнародними злочинними угрупованнями чи іноземними державами кіберзагроз щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, автоматизованих систем військового та державного управління [116, с. 140];

нагромадження сил та ріст терористичної загрози в Балто-Чорноморсько-Каспійському регіоні [117, с. 369; 118, с. 8];

популяризація транскордонної організованої злочинності [119, с. 6];

неефективність антикризових заходів, що призводять до виснаження фінансових ресурсів держави та національної економіки та звужують її можливості щодо фінансового забезпечення реалізації державної політики національної безпеки [120, с. 56; 121, с. 290].

Отже, актуальними специфічними викликами внутрішній безпеці України, протидія яким відноситься до сфер діяльності правоохоронних органів, є:

фінансова та організаційна підтримка масових заходів протестного характеру та їх лідерів;

створення політичних партій та фінансування різнопланових політичних проектів, у тому числі, які мають проросійську спрямованість;

комбіновані дії країни-агресора, що мають комплексний характер спрямований на нарощування протестного потенціалу з боку суспільства проти діючої влади;

провокування сепаратизму в російськомовних регіонах України, задля розхитування суспільно-політичного протистояння [122, с. 5];

переправлення через державний кордон диверсійно-розвідувальних груп, незаконних збройних формувань, інфільтрація їх в українське суспільство з метою порушення функціонування органів державної влади, дестабілізації внутрішньої соціально-політичної ситуації та блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури [123];

на стратегічно важливих об'єктах організація диверсій та актів тероризму відносно журналістів, громадських діячів, військовослужбовців, співробітників правоохоронних органів і інших осіб, які активно протидіють російській агресії [124, с. 3; 125];

збільшення можливостей придбання криміногенними структурами зброї та її нелегальна торгівля, що призводить до неконтрольованого володіння населенням країни [126];

загибель населення та травмування серед цивільного населення внаслідок замінювання території [127, с. 39];

для розхитування ситуації в Україні використання зовнішнього впливу на злочинні елементи;

під прикриттям проведення псевдо-миротворчої операції загроза захоплення частини території України військовими формуваннями країни-агресора;

незавершеність створення повноцінної системи територіальної оборони України;

добре керована та профінансована пропаганда у засобах масової інформації та соціальних медіа з метою внесення сумнівів щодо легітимності державної влади України, посилення недовіри до неї з боку міжнародної спільноти, трансляція проросійських наративів у дозованому вигляді чи під

опозиційними гаслами у т.ч. інформаційних ярликів з метою делегітимізації української влади («партія війни», «київська хунта», «бандерівці», «фашисти», «нацисти»), делегітимізації основних доказів російської агресії [256];

для формування ліній розколу в суспільстві поширення інформаційних продуктів з використанням регіональної, етнонаціональної, мовної та іншої партикулярної ідентичності серед громадян України [128, с. 85];

на окупованій території блокування доступу жителів до українського інформаційного контенту;

через проведення інформаційних кампаній цілеспрямована дискредитація безпосередньо системи правоохоронних органів, з використанням компромату на представників правоохоронної системи для просування необхідних для зацікавленої сторони рішень [121, с.292];

з метою розпалювання міжетнічної та міжконфесійної ворожнечі, стимулювання проявів сепаратизму і дестабілізації в країні [129];

інспіровані ззовні ущемлення прав національних меншин, експлуатація тематики «порушення прав в сфері мовної політики», протиріч в міжрелігійних стосунках, «проявів дискримінації за національною ознакою» [130];

масовані хакерські атаки на об'єкти стратегічної та критичної інфраструктури, інші кібер-загрози [121, с. 294];

контроль над важливими економічними та фінансовими активами в Україні з боку російських або проросійськи налаштованих власників, зовнішній фінансовий вплив на діяльність великих підприємств, що створює передумови для маніпулювання їх працівниками [131, с. 37];

сприяння неконтрольованій міграції кримінальних авторитетів, злочинців та бандитів;

трудова міграція громадян України до РФ сприяла розповсюдженню пропаганди та можливості для проросійської риторики [132, с. 25].

Стратегією національної безпеки України, введеною в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, ключовим пріоритетом політики національної безпеки визначено захист від воєнних

загроз життєво важливих національних інтересів, надання відсічі і стримування збройної агресії проти України, стримування або запобігання діям противника від повномасштабного застосування воєнної сили проти України, зупинення незаконної анексії Російською Федерацією частини території України, територіальної цілісності, захист її суверенітету в межах державного кордону України, насамперед шляхом здійснення міжнародно-правових, гуманітарних та економічних заходів політико-дипломатичних, безпекових [133, с. 40; 23].

Тому першочерговим завданням, на нашу думку, є створення ефективної суспільно орієнтованої системи державного управління правоохоронними органами [134, с. 59], яка має ефективно протистояти гібридним загрозам, та вироблення національного імунітету до зовнішнього втручання.

Гібридні виклики і загрози внутрішній безпеці вимагають системного реагування та адекватної трансформації правоохоронних органів, роль яких полягає у створенні умов для розвитку безпечного осередку життєдіяльності як головного завдання внутрішньої безпеки України.

Тому у переліку основних завдань правоохоронних органів, закріплених у чинному законодавстві, в умовах гібридної війни з РФ з'явилися специфічні завдання, які потребують подальшого нормативно-правового, організаційного та фінансово-технічного врегулювання [135].

Знов розглянемо їх на прикладі правоохоронних органів, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ [136].

Зокрема, у сфері відповідальності НПУ потребують врегулювання питання:

запобігання організації країною-агресором актів тероризму відносно громадських діячів, журналістів, військовослужбовців, співробітників правоохоронних органів, інших осіб, які активно протидіють російській агресії, з метою їх залякування [135];

протидії організації та фінансуванню країною-агресором масових заходів протестного характеру, спрямованих на штучне розхитування суспільно-політичної ситуації в державі, створенню та фінансуванню політичних

проектів, які мають проросійську спрямованість, їх лідерів, цілеспрямованому впливу РФ на загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин в суспільстві, а також провокування сепаратизму в регіонах із компактним проживанням нацменшин [136].

У сфері відповідальності ДПСУ потребують врегулювання:

вирішення питань щодо розмежування державного кордону між Україною і РФ в акваторії Чорного і Азовського морів, завершення договірно-правового оформлення державного кордону України з РФ, Республікою Білорусь та Республікою Молдова [137, с. 88];

для надійної охорони морського узбережжя посилення оперативно-службових спроможностей управління Морської охорони, у т.ч. кардинальне оновлення катерно-корабельно складу [138];

за зразком держав-членів НАТО поступове впровадження стандартів прикордонної безпеки [21].

У сфері відповідальності ДСНС потребує врегулювання питання протидії зростанню антропогенного навантаження на території внаслідок техногенних катастроф та бойових дій, у першу чергу – мінуванню території, що призводить до випадків загибелі та поранень серед цивільного населення [139].

У сфері відповідальності ДМС:

протидія неконтрольованій міграції кримінальних авторитетів, злочинців, бандитів та інших підривних елементів, загрози їх інфільтрації в українське суспільство [140, с. 3];

зменшення нелегальної трудової міграції громадян України до РФ, що є каналом поширення пропаганди для антиукраїнських провокацій [141, с. 25].

Також потребують додаткового нормативно-правового уточнення положення Закону України «Про національну безпеку України», які стосуються підпорядкування НГУ в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Відповідно ст. 18 Закону, у мирний час НГУ виконує правоохоронні функції, а також розвиває спроможності, необхідні для виконання завдань у складі сил безпеки та оборони.

Із введенням воєнного стану НГУ приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану, входить до сил оборони, виконує завдання та підпорядковується відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закону України «Про Національну гвардію України», крім частин конвоювання та охорони особливих державних об'єктів [52].

Такий припис може діяти в разі за умови запровадження режиму воєнного стану на всій території України. У випадку запровадження цього режиму в окремих місцевостях України Головнокомандувачу можуть підпорядковуватись лише окремі підрозділи НГУ [52].

Важливою є реалізація на практиці питання спільного виконання завдань безпеки та оборони України НГУ та ЗСУ [142]. На жаль сили НГУ не оснащені на належному рівні армійським озброєнням, військовою, спеціальною технікою, а особовий склад не має належного рівня підготовки в питаннях участі у військових операціях. Це пов'язано з тим, що переважно сили НГУ фактично натреновані для забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення демонстрацій, мітингів, зборів та інших масових заходів, що створюють небезпеку для здоров'я та життя та громадян. Зрозуміло, що основні завдання в умовах режиму воєнного стану НГУ виконує у прифронтовій смузі, а також з територіальної оборони та охорони важливих державних об'єктів [143, с. 62]. Для виконання вказаних завдань оперативні бригади НГУ оснащені відповідним озброєнням і технікою, але за своїм штатом вони не можуть порівнюватись з механізованими бригадами НГУ ні в кількості особового складу, ні в озброєнні та техніці.

Також нагальними є запобігання випадків порушення функціонування органів державної влади, незаконного блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури, диверсій на стратегічно важливих об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури та завершення створення повноцінної системи територіальної оборони [146].

З 2019 року дискусійним питанням було створення окремого національного органу, який втілить в собі функції від інших правоохоронних органів функції з розслідування злочинів у сфері економіки [145, с. 160].

Законом України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 року № 1150-IX визначено правові основи організації та діяльності Бюро економічної безпеки України. Відповідно до вказаного закону, зарплата співробітників національної поліції утримі нижча ніж працівників новоствореного Бюро економічної безпеки, що створює дисбаланс в системі органів досудового розслідування [145, с. 159; 146].

Отже, налагодження конструктивного процесу створення раціональної системи внутрішньої безпеки із протидії гібридним викликам та загрозам потребує запровадження системного підходу, що ґрунтується на розумінні зв'язків процесів поточної життєдіяльності, розвитку та забезпечення безпеки, на розгляді не лише загроз, але й їх ескалації, процесів запобігання і протидії їм, виходячи з вимог до забезпечення стійкості територіальних громад, їх безпеки та всебічного розвитку, що є головними передумовами сталого розвитку держави в цілому [147, с. 107-108].

Виконання цього завдання передбачає, у тому числі, адекватну трансформацію правоохоронних органів, оскільки гібридна агресія провадиться як ззовні, так і зсередини країни-жертви [148, с. 255].

Потребують завершення функціональні та організаційні перетворення в секторі безпеки, зокрема щодо підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів, впровадження дієвих механізмів громадського контролю за їх діяльністю, проведення ґрунтовної децентралізації та трансформації й оптимізації закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Зрозуміло, що для вирішення існуючих проблем вдосконалення державного управління правоохоронними органами має стати їх належне фінансове і матеріально-технічне забезпечення та соціальний захист працівників [136].

Необхідно зазначити, що реформування правоохоронних органів в контексті національної безпеки у відповідності до міжнародних стандартів правоохоронної діяльності неможливе без якісної організації роботи з персоналом [149, с. 95]. Якість кадрового забезпечення напряду має вплив на збереження професійного ядра підрозділів, підвищення в посаді, рівень забезпечення особистої безпеки під час виконання службових завдань тощо.

Виправлення ситуації у державному безпековому механізмі України при відновленні територіальної цілісності і суверенітету, а також протидії гібридним загрозам, доцільно здійснювати на основі аналізу прогалин у державній системі з гарантування безпеки суспільства та з урахуванням досвіду окремих країн ЄС і Східного партнерства, напрацьованого ними у протистоянні російським гібридним загрозам [150]. Але, навіть якісно розроблену реформу правоохоронних органів не можливо провести без комплексного реформування в масштабах всієї держави [151, с. 65]. Не можна в рамках діючої системи реформувати окремо взяте відомство, коли система загалом залишиться без змін [136].

В умовах гібридної війни вирішальне значення щодо створення ефективної системи внутрішньої безпеки держави є вирішення наступних завдань:

вдосконалення організаційного та нормативно-правового забезпечення виконання завдань внутрішньої безпеки держави [152, с. 76];

виявлення та нейтралізація впливу засобів та методів провадження гібридної війни на внутрішню безпеку держави;

добровільне залучення патріотично свідомих громадян до захисту безпеки держави та напрацювання шляхів мотивації, які стануть вагомим стримуючим фактором для агресора [153, с. 88].

Прості на перший погляд організаційні підходи до організації системи внутрішньої безпеки України забезпечать головне її завдання – можливість стримувати агресора від намірів вторгнення [154, с. 50].

Важливим кроком у цьому напрямку може стати створення державного органу, завданням якого буде відповідальність за координацію стратегічного управління безпосередньо у сфері внутрішньої безпеки країни [155].

В даному ракурсі, як досвід, можна розглянути створення США в 2001 році після терористичних атак, Міністерства внутрішньої безпеки, до складу якого увійшли близько 80 державних організацій, що функціонували автономно або в складі різних федеральних відомств. За допомогою даної структури забезпечується вирішення основних завдань:

реалізація і розробка стратегії внутрішньої безпеки;

координація всіх спецслужб, державних органів, які займаються питаннями безпеки [156];

запобігання терористичних акцій, зведення до мінімуму шкоди та ліквідація наслідків.

Основними завданням діяльності Міністерства є:

збір, аналіз та узагальнення розвідувальної інформації з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки [157];

навчання та підготовка населення до поведінки у надзвичайних ситуаціях, у тому числі в умовах стихійних лих і техногенних катастроф [158, с. 54];

захист національної території та населення від можливого застосування хімічної, біологічної, ядерної та радіологічної зброї [159; 160, с. 95];

безпека транспортних перевезень, забезпечення охорони державного кордону;

захист найважливіших об'єктів інфраструктури та економіки;

забезпечення безпеки представників керівництва країною [161].

Забезпечення внутрішньої безпеки держави притаманне не тільки системі МВС України, а також центральним органам виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Однак, як показали події останніх років, координація зусиль на цих напрямках є недосконалою, у першу чергу через відсутність необхідних сил та повноважень зі збору, узагальнення та аналізу розвідувальної інформації

з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки, що значно знижує ефективність роботи та спонукає звернути увагу на позитивний досвід інших країн, зокрема США [162, с. 56].

В ході реформування сучасна правоохоронна система повинна стати одним з надійних стовпів стабільності та цілісності держави, безпечності її громадян, гарантувати захист від сучасних загроз та здатність до реагування на новітні виклики [136].

2.3. Проблеми взаємодії структур системи правоохоронних органів: вітчизняний та зарубіжний досвід

Окупація окремих районів Донецької і Луганської областей у 2014 році починалась із захоплення приміщень місцевих адміністрацій, які є центрами управління регіонами, а також адміністративних приміщень правоохоронних органів місцевими сепаратистами під керівництвом російської агентури, диверсантів та озброєних найманців, що безперешкодно перетнули державний кордон. Для захоплення адмінприміщень української влади, територіальних управлінь правоохоронних органів та військових містечок в АР Крим напряду були задіяні підрозділи збройних сил РФ.

Поєднання методів прямої збройної агресії з прихованим застосуванням збройних сил та найманців, використанням терористичних, диверсійних, підривних і кримінальних технологій, розпалюванням сепаратизму, а також вжиттям політичних, економічних, інформаційних та інших невійськових заходів виявило відсутність надійних механізмів взаємодії, координації та погодження дій між правоохоронними органами України, їх неготовність активно протидіяти нетрадиційним формам втручання у внутрішні справи держави та ефективно реагувати на зміни оперативної обстановки.

Згідно статті 18 Закону України «Про оборону України», охорона та захист державного кордону, важливих об'єктів і комунікацій, забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, протидія

диверсійно-розвідувальним групам противника та іншим озброєним угрупованням агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями є завданнями територіальної оборони, організація виконання яких покладається на Генеральний штаб ЗСУ [163].

У той же час, згідно зазначеного Закону, цими повноваженнями Генеральний штаб наділяється лише під час особливого періоду, з моменту оголошення мобілізації, з часу доведення відповідного рішення до виконавців у випадку прихованої мобілізації або у випадку введення воєнного стану на всій території України чи на окремих її територіях.

Однак, рішення про мобілізацію у зв'язку з подіями весни 2014 року керівництвом України було прийнято із запізненням. Внаслідок низки факторів, обумовлених політичною ситуацією в державі, органи державної влади, військового управління, місцеві адміністрації, органи самоврядування та громадськість виявились неспроможними вчасно організувати виконання завдань національної безпеки в межах своїх повноважень. Не були скоординовані та не спрацювали належним чином ані Збройні Сили ані правоохоронні органи, зокрема СБУ, ДПСУ та МВС України, у складі якого на той час функціонували Внутрішні війська (НГУ) із відповідними повноваженнями.

Розвиток подій засвідчив, що проголошена зазначеним Законом система загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, яка у разі загрози агресії мала б разом із ЗСУ та іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами та місцевими органами державної влади і самоврядування забезпечити виконання передбачених нею завдань, не спрацювала у жодному з них.

Також виявився недієздатним Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [164], який наділяє громади широкими повноваженнями та мав сприяти правоохоронним органам, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також посадовим особам, уповноваженим на запобігання та припинення злочинів та

адміністративних правопорушень, які посягають на інтересів держави і суспільства, життя та здоров'я громадян.

Його реалізація на практиці здійснювалася формально, координація діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону з боку місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування та повсякденна (оперативна) діяльність з боку правоохоронних органів належним чином не організовувалась.

Це стало наслідком наявних проблем у забезпеченні взаємодії правоохоронних органів, а саме:

відсутності єдиного керівництва на стратегічному рівні управління, яке реалізовувалося б у відповідності до принципів верховенства права та стандартів правоохоронної діяльності цивілізованих країн;

недосконалості чинного законодавства у сфері внутрішньої безпеки, відсутності чіткого розмежування діяльності правоохоронних органів та військових формувань та наявності надмірної кількості підзаконних законодавчих актів, які протирічили один одному;

низького рівня компетентності керівного складу, браку відповідальності з їхнього боку та низького рівня готовності діяти виключно у відповідності до Закону;

занадто розгалуженої та громіздкої структури правоохоронних органів із дублюванням та наявністю непритаманних функцій;

недостатньої відкритості правоохоронних органів до суспільства та неієвності громадського контролю за їх діяльністю тощо [165, с. 175].

Отже, гібридна війна продемонструвала необхідність напрацювання надійних механізмів взаємодії, координації та погодження дій між правоохоронними органами України щодо активної протидії нетрадиційним формам втручання у внутрішні справи держави та ефективного реагування на зміни оперативної обстановки.

Такі механізми мають забезпечити:

єдине стратегічне керівництво, яке спирається на принципи верховенства права та стандарти правоохоронної діяльності цивілізованих країн;

дієвий громадський контроль за діяльністю правоохоронних органів;

підвищення рівня компетентності керівного складу, особистої відповідальності та готовності діяти виключно за Законом;

вдосконалення структури правоохоронних органів, позбавлення дублюючих та непритаманних їм функцій;

вдосконалення чинного законодавства у сфері внутрішньої безпеки, усунення протиріч у підзаконних законодавчих актах та суттєве скорочення їх кількості;

встановлення чіткого розмежування у діяльності правоохоронних органів та військових формувань, тощо.

На нашу думку, найбільш успішна реформа відбулась в органах системи МВС України. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року [136] визначила, що виклики і загрози сьогодення, насамперед гібридні, зумовлені впливом комплексу політичних, економічних, соціально-демографічних, правових, технологічних і психологічних факторів, потребують системного реагування та належного реформування сектору національної безпеки.

Побудова сучасної системи внутрішньої безпеки, як необхідної умови стримування агресії з боку РФ, а також створення безпечного середовища життєдіяльності, як основи безпеки громадян на території України визначено найважливішим серед інших пріоритетів, визначених вказаною Стратегією.

Також МВС України видано наказ від 25.11.2016 № 1250 «Про затвердження Порядку взаємодії Міністерства внутрішніх справ України з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України», який чітко регламентує таку взаємодію.

Наказом МВС України від 01.10.2018 № 802 затверджено Порядок організації взаємодії ДПСУ та НГУ у ході забезпечення захисту державного

кордону України в мирний час, що не було належним чином врегульовано раніше та у 2014 році призвело до трагічних наслідків для забезпечення внутрішньої безпеки держави.

На сьогодні цей Порядок визначає наступні завдання:

припинення збройних конфліктів та провокацій на державному кордоні України;

здійснення заходів із недопущення масового переходу державного кордону України з території суміжних держав;

припинення дій, не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), що незаконно перетнули державний кордон України та намагаються просунути вглиб території України;

відбиття посягань на територію України збройних сил інших держав або групи держав.

До спільних дій із забезпечення захисту державного кордону України в мирний час безпосередньо залучаються:

від ДПСУ – сили і засоби прикордонних (мобільних прикордонних) загонів, окремих контрольно-пропускних пунктів, авіаційних частин;

від НГУ – сили і засоби військових частин (підрозділів) оперативного призначення, підрозділів (загонів) спеціального призначення, а також за потреби військових частин (підрозділів) з охорони громадського порядку (далі – військові частини НГУ).

Взаємодія здійснюється на кількох рівнях:

на державному (стратегічному) рівні – між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і головним органом військового управління Національної гвардії;

на регіональному (оперативному) рівні – між територіальними органами Адміністрацією Державної прикордонної служби України, та органами військового управління оперативно-територіальних об'єднань НГУ;

на місцевому (тактичному) рівні – між органами охорони державного кордону та військовими частинами НГУ.

Координація спільних заходів взаємодіючих сторін із забезпечення захисту державного кордону України здійснюється Адміністрацією ДПСУ.

Організація спільних заходів здійснюється відповідно до Плану взаємодії із забезпечення захисту державного кордону України, який розробляє штаб регіонального управління ДПСУ за участю посадових осіб територіальних управлінь НГУ, зона відповідальності (оперативного реагування) яких знаходиться в межах ділянки відповідальності відповідного регіонального управління ДПСУ, а також Стратегії інтегрованого управління коронами на періоду до 2025 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 № 687-р.

За наявності обставин, які передбачають виконання взаємодіючими сторонами спільних завдань, з метою посилення спроможностей ДПСУ до виконання завдань із забезпечення захисту державного кордону України залучаються визначені планом взаємодії сили і засоби військових частин НГУ на підставі розпорядження начальника територіального управління НГУ, виданого відповідно до письмового запиту начальника регіонального управління ДПСУ, у межах областей, в яких дислокуються ці військові частини НГУ.

Основу спільних дій органів ДПСУ та військових частин НГУ під час забезпечення захисту державного кордону України можуть становити патрульні, режимні, демонстраційні, охоронні, пошукові та ізоляційно-обмежувальні заходи.

Спільні завдання військові частини НГУ виконують шляхом:

спостережних, сторожових, патрульних дій на визначених ділянках (об'єктах, рубежах), улаштування засідок на місцевості, прилеглий до державного кордону України, та в контрольованих прикордонних районах;

блокування визначених ділянок місцевості (об'єктів, районів) на найбільш загрозливих напрямках можливого незаконного перетинання державного кордону України;

стримування, розсічення, оточення груп осіб після здійснення ними масового переходу державного кордону України з території суміжних держав;

участі в проведенні спеціальних заходів (операцій) із пошуку та ліквідації не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), що незаконно перетнули державний кордон України.

Під час виконання спільних завдань військові частини НГУ можуть залучатися до посилення змін прикордонних нарядів (прикордонних нарядів), перебувати в резерві (у складі спільних мобільних груп), а також брати участь у проведенні органами (підрозділами) охорони державного кордону спеціальних заходів із пошуку осіб, які вчинили правопорушення, ізоляційно-обмежувальних і режимних заходів відповідно до тактики їх дій.

Про потребу залучення додаткових сил і засобів з інших ОТО НГУ начальник регіонального управління ДПСУ доповідає Голові ДПСУ, який, в свою чергу, звертається до Міністра внутрішніх справ України з клопотанням про додаткове залучення сил і засобів НГУ.

Склад додаткових сил і засобів НГУ, порядок їх залучення до виконання завдань із забезпечення захисту державного кордону узгоджують Голова Держприкордонслужби і командувач НГУ.

Організація виконання завдань силами і засобами НГУ, пов'язаних із участю в припиненні діяльності незаконних збройних формувань, затриманні або знешкодженні озброєних злочинців відбувається на підставі наказу МВС від 09.10.2017 № 841 ДСК «Про затвердження Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно-небезпечне діяння» [166].

У разі виконання завдань, пов'язаних із участю щодо відновлення правопорядку під час виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, сили і засоби НГУ залучатимуться відповідно до наказу МВС від 07.09.2016 № 773 «Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку» [167], а

також Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування [168].

Складовою взаємодії НГУ з міжнародними інституціями щодо протидії гібридним загрозам є участь представників Головного управління НГУ в роботі міжвідомчої робочої групи із забезпечення діяльності Платформи України – НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні у рамках Комісії з питань координації євроатлантичної інтеграції України.

Враховуючи актуальність питань посилення прикордонної безпеки, захисту національних інтересів України та боротьби із постійно зростаючими гібридними викликами та загрозами, в ДПСУ ініційовано проект «Боротьба з незаконним обігом зброї, боєприпасів і вибухових речовин на державному кордоні України» за участю МЗС, МВС, СБУ, ДФС, НПУ та експертів Секретаріату ОБСЄ, мета якого – посилення потенціалу національних інституцій України у питанні протидії на державному кордоні незаконному обігу зброї, вибухових речовин і боєприпасів шляхом удосконалення нормативно-правової бази, забезпечення продуктивності процесів і ефективності обладнання, створення ефективних засобів реагування та припинення незаконної діяльності.

Також забезпечено участь ДПСУ у реалізації проекту в сфері боротьби з іноземними терористами-бойовиками, що проводиться Департаментом протидії транснаціональним загрозам Секретаріату ОБСЄ, який спрямований на створення мобільних груп ОБСЄ для підготовки на місці експертів з прикордонної безпеки та управління кордонами (підвищення спроможності ідентифікувати та проводити інтерв'ювання потенційних терористів-бойовиків у пунктах пропуску при в'їзді та виїзді з країн-учасниць ОБСЄ відповідно до міжнародних стандартів з питань прав людини.

Крім цього, Адміністрація ДПСУ на постійній основі забезпечує сприяння в роботі експертів СММ ОБСЄ в Україні [159].

Налагоджено інформаційну взаємодію з головним, польовими офісами та залучення експертів СММ ОБСЄ до моніторингу ситуації на українсько-російському кордоні (скоординовані патрулювання в межах Луганської, Харківської та Сумської областей, а також лінії розмежування в межах Луганської області).

Опрацьовано Триступеневу схему першочергових кроків з відновлення контролю над тимчасово неконтрольованою ділянкою українсько-російського кордону, яке передбачає використання потенціалу СММ ОБСЄ.

У рамках співпраці з НАТО представниками ДПСУ взято участь у низці міжнародних заходів високого рівня, зокрема у міжнародній конференції «Стабілізуючі ефекти євроатлантичної інтеграції. Співпраця з метою протидії гібридним загрозам», організованій Консорціумом «Партнерство заради миру» у співробітництві з МЗС Республіки Македонії за безпосередньої підтримки НАТО, а також у міжнародному семінарі «БПЛА і протидія їм у середовищі гібридної загрози», організованому Центром НАТО з протидії гібридним викликам і загрозам та Європейським центром передових технологій для боротьби з гібридними загрозами [170].

На постійній основі розвивається співробітництво з Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні з питань безпекової ситуації в Україні тощо.

Продовжується здійснення заходів міжнародного співробітництва щодо підвищення спроможностей України у сфері гуманітарного розмінування.

З метою підтримки функціонування системи управління інформацією ДСНС, а також належного укомплектування піротехнічних підрозділів, у співпраці з ОБСЄ отримано спеціальне обладнання, а також проведено навчання з метою підготовки операторів системи управління інформацією, які працюють у сфері протимінної діяльності.

Піротехнічні підрозділи ДСНС України спільно із Данською радою у справах біженців в Україні та Данською групою з розмінування реалізують проєкт з гуманітарного розмінування.

Також, з метою залучення гуманітарної допомоги підтримується оперативний зв'язок та взаємодія з Євроатлантичним координаційним центром НАТО з реагування на катастрофи.

З метою залучення сил та спеціального обладнання, у рамках Програми «Партнерство заради миру» регулярно відбуваються спільні міжнародні навчання НАТО з реагування на катастрофи та ліквідацію їх наслідків.

Механізм міжнародного співробітництва та взаємодії спрямований на виведення функціонування МВС України на рівень міжнародних стандартів соціально-сервісної дії;

правове забезпечення та інституційне співробітництво в рамках міжнародних організацій щодо забезпечення внутрішньої безпеки держави;

співпраці з подібними міжнародними структурами щодо забезпечення внутрішньої безпеки;

правильне використання набутого та апробованого міжнародного досвіду щодо забезпечення внутрішньої безпеки;

налагодити ефективний інформаційний обмін між МВС та суб'єктами міжнародного права та поглибити процес європейської інтеграції України щодо забезпечення національної безпеки держави;

Отже, правоохоронні органи України через механізми державного управління мають забезпечити єдину систему внутрішньої безпеки держави.

Створення ефективної системи внутрішньої безпеки не може відбутися без активної допомоги з боку населення. Саме тому, для забезпечення спільного безпечного простору необхідна постійна співпраця правоохоронних органів з населенням та місцевою владою, яка передбачає створення сервісної моделі діяльності правоохоронних органів, направленої на вирішення проблем громад в рамках визнаного в світі підходу Community Policing, який впроваджений та ефективно працює у таких країнах як Бельгія, Болгарія, Кіпр, Чехія, Данія, Латвія, Литва, Італія, Ірландія, Іспанія, Німеччина, Естонія, Нідерланди, Польща, Велика Британія, США та ін.

Підхід Community Policing побудований на принципах постійної комунікації та активно впроваджується в діяльність Національної поліції України, коли:

- поліція та місцева громада співвідповідальні за безпеку;
- громада визначає місцеві потреби й вимоги, а поліція реагує на них;
- спілкування між населенням і поліцією є ефективним, а отже приносить відповідні результати;
- підхід до вирішення кожної з місцевих проблем є індивідуальним;
- співпраця спрямована на попередження правопорушень і створення плану запобіжної діяльності [171].

Йдеться про створення психологічної обстановки, яка підтримує системність залучення населення до співпраці з правоохоронними органами, коли населення не просто спостерігає та критикує поліцію за її недоробки або невдачі, а, навпаки, співпереживає, активно відгукується на запити від поліції стосовно використання сучасних засобів охорони власності, участі громадськості у профілактичних програмах тощо.

У низці країн використовується практика «neighborhood watch» (укр. сусідська варта). Вона полягає в тому, що мешканці одного селища або багатоповерхового будинку об'єднуються в групи, ділять між собою зміни та патрулюють місцевість. У разі спостереження підозрілих або небезпечних явищ, мешканці обов'язково викликають поліцію [172, с. 136].

Так, у Великій Британії система сусідської варти включає в себе підрозділи громадської безпеки місцевих органів влади, поліцію, добровольці (організації, родини та окремі особи), які дбають про підтримку своїх районів проживання у належному безпечному стані. Вказана система направлена на допомогу громадянам у підтриманні спокою, захисті майна та здоров'я шляхом активного використання потенціалу громадськості і допомозі поліції [173].

Перспективним напрямом докладання зусиль для створення безпечного середовища та забезпечення стійкості і безпеки територіальних громад має бути формування широко розгалуженої громадської системи сприяння національній

безпеці, створення ними власної організаційно-виконавчої системи забезпечення безпеки (добровільних формувань, груп, дружин, загонів тощо) з відповідно підготовленими кадрами, матеріально технічними оснащенням, нормативно-правовим забезпеченням, дієвими каналами взаємодії із системами інших громад і держави [174, с. 7]. Ці завдання мають вирішуватися за безпосередньої участі місцевих громад та правоохоронних органів, можливості яких на сьогодні недооцінено.

Оцінюючи завдання, визначені ст. 18 Закону України «Про оборону України» [163], варто звернути увагу, що переважна більшість з них тим чи іншим чином відносяться до сфери відповідальності органів системи МВС України, а саме – Державної прикордонної служби України, Державної служби України із надзвичайних ситуацій, Національної гвардії України та Національної поліції України.

Також важливу роль відводиться Міністерству внутрішніх справ України, яке, відповідно до функцій і завдань, має організовувати належну взаємодію НПУ, НГУ, ДПСУ, ДСНС із ЗСУ, СБУ та іншими військовими формуваннями, територіальними громадами тобто враховує те, що не було зроблено на початку російської агресії 2014 року.

Відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву» від 16.07.2021 № 1702-IX Національна гвардія України спільно з іншими суб'єктами сил безпеки і сил оборони здійснює підготовку підпорядкованих сил і засобів, що залучаються до територіальної оборони, та управління ними під час виконання завдань територіальної оборони, підтримує взаємодію під час підготовки та виконання завдань територіальної оборони, а також бере участь у:

- проведенні аналізу та оцінки обстановки, яка впливає на виконання завдань територіальної оборони та руху опору;
- у плануванні територіальної оборони;
- у створенні системи управління територіальною обороною;

у навчаннях (тренуваннях), оперативно-польових поїздках з територіальної оборони, забезпечують участь у них підпорядкованих органів та підрозділів [175].

Тому, прийняття Закону «Про територіальну оборону», який врегулює зазначені проблеми, значно сприятиме організації дієвої системи територіальної оборони країни та зміцненню обороноздатності України.

Досвід передових країн світу містить різноманітні підходи до вирішення питань взаємодії структур системи правоохоронних органів, головною ознакою яких є практичність і системність.

Особливу значимість для нашої держави має досвід функціонування різних елементів централізованої системи забезпечення внутрішньої безпеки (СЗВБ), накопичений у її родоначальників і класичних представників – провідних демократичних держав Західної Європи: Франції, Італії та Іспанії [251, 253, 257, с. 4].

Аналіз організаційної структури поліції Франції, Італії та Іспанії дозволяє зробити висновок про наявність у МВС цих країн наступних самостійних поліцейських служб: державної безпеки; особистої охорони керівників держави; патрульно-постової (найчисленніша поліцейська служба і її вдосконаленню приділяється дуже пильна увага); кримінальної поліції (карного розшуку та боротьби з економічними злочинами); прикордонної охорони (з урахуванням процесів євроінтеграції поліцейські цієї служби виконують свої обов'язки в аеропортах, морських портах і на залізничних станціях переважно на зовнішніх кордонах Євросоюзу); охорони особливо важливих державних об'єктів; дорожнього руху; оперативного втручання (поліцейські цієї служби знаходяться на казарменому положенні в стані постійної готовності до припинення масових заворушень); власної безпеки; антитерористичної; ліцензійно-дозвільної та паспортно-візової; штабної й тилового забезпечення. У всіх країнах Латинської Європи підрозділи служби технічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності децентралізовані і входять до складу оперативних служб поліції. Крім того, в структурі поліції Італії самостійно

функціонує служба по боротьбі з організованою злочинністю – «Антимафія» (у Франції та Іспанії ця служба входить в карний розшук). У цю службу італійської поліції на постійній основі делеговані карабінери і фінансові гвардійці, які спільно з поліцейськими МВС здійснюють оперативний супровід кримінального переслідування злочинних співтовариств Італії [247].

Як і в поліції, система організації жандармських служб на основі принципу галузевої спеціалізації є універсальною для Франції, Італії та Іспанії. Цей принцип покладено в основу організації та діяльності всіх ланок жандармерії цих держав – від окремої частини, що є основною жандармською тактичною одиницею (групи Національної жандармерії, яка обслуговує департамент у Франції; комендатури Громадянської Гвардії, яка обслуговує провінцію в Іспанії; батальйону Корпусу карабінерів та Корпусу Фінансової гвардії, обслуговуючого провінцію в Італії), до Головного командування жандармського формування, що входить до складу міністерства оборони конкретної країни (Генеральної Дирекції Національної жандармерії Франції; Головного командування Корпусом карабінерів, Головного командування Корпусом фінансової гвардії Італії та Головного командування Цивільної гвардії Іспанії). У цілому в жандармеріях Франції, Італії та Іспанії функціонують такі галузеві служби: забезпечення безпеки вищих посадових осіб держави (саме жандарми забезпечують безпеку резиденцій глав держав і урядів, міністрів оборони і закордонних справ, а також дипломатичних місій конкретної країни за кордоном); власної безпеки; патрульно-постова; оперативного втручання; рятувальна (для порятунку туристів в горах); дорожнього руху; авіаційна; морська; карного розшуку; військової поліції; конвоювання заарештованих; прикордонної охорони і митного контролю; антитерористична і охорони особливо важливих об'єктів [176, с. 130].

Крім того, з урахуванням національної специфіки в Італії та Іспанії є такі особливості в поліцейській та жандармській організації. В Іспанії тільки цивільні гвардійці здійснюють конвоювання заарештованих і засуджених у в'язниці і несуть зовнішню охорону пенітенціарних установ (у Франції та Італії

це виконують працівники спеціальної пенітенціарної поліції міністерства юстиції). Водночас, на відміну від поліцейських Іспанії тільки цивільні гвардійці видають ліцензії та реєструють зброю у фізичних і юридичних осіб, а також виконують функції залізничної поліції і морської поліції. В тільки карабінери здійснюють арешти за рішеннями судових органів, конвоюють заарештованих та підсудних. Також тільки карабінери здійснюють охорону резиденцій Президента та Голови Ради Міністрів, міністра оборони і закордонних справ, а також дипломатичних місій Італії за кордоном. Тільки у фінансових гвардійців Італії є спеціалізована податкова служба та служба порятунку в горах. Також тільки співробітники цієї служби виконують функції морської поліції. Особливістю Італії є також те, що, як і в поліції МВС, і у карабінерів, і у фінансових гвардійців у структурі їх головних командувань є самостійне управління по боротьбі з мафією [177].

У всіх розглянутих вище службах як поліції, так і жандармерії чітко проводиться в життя принцип галузевої спеціалізації. При цьому вони володіють певною організаційною самостійністю, мають свої органи управління як в центрі, так і на місцях, але діють всі ці поліцейські і жандармські служби під загальним керівництвом міністра внутрішніх справ. Слід підкреслити, що ступінь централізації неоднакова в різних службах як поліції, так і жандармерії – вона залежить від їх специфіки. Найбільш децентралізованою є діяльність міської поліції та територіальних підрозділів жандармерії, здійснюючих патрульно-постову службу. Адже їх основне завдання – патрулювання на закріпленій території – передбачає найтіснішу взаємодію з органами місцевого самоврядування і населенням.

Значною є централізація кримінальної поліції, але вона стримується встановленим КПК положенням про підлеглисть офіцерів і агентів судової поліції прокурорам і слідчим суддям. Значно вище централізація в системі служби оперативного поліцейського втручання (підрозділів корпусу республіканської безпеки (KRS) у французькій поліції, челере та мобілі – в італійській, мобільних взводів і рот в іспанській поліції (це подібності

підрозділів української поліції особливого призначення)), а також частин і підрозділів мобільної жандармерії, призначених для боротьби з масовими заворушеннями і вирішення раптово виникаючих завдань, оскільки вони, крім вертикального підпорядкування МВС, підлеглі ще й префектам за місцем дислокації [178, с. 186].

Найвища ступінь централізації в службах політичної поліції, власної безпеки, антитерору та охорони вищих посадових осіб держави. При цьому слід зазначити особливо, що служба політичної поліції (державної безпеки) функціонує тільки у МВС, служба антитерору та охорони вищих посадових осіб держави – в обох структурах, але чисельність жандармів в цих службах на порядок (в службі антитерору) або кілька порядків (служба охорони вищих посадових осіб держави) вище, ніж поліцейських.

Незважаючи на різну ступінь централізації окремих поліцейських і жандармських служб, принцип жорсткої централізації пронизує всю СЗВБ країн континентальної моделі. Він розглядається фахівцями цих країн, як обов'язкова умова успішного функціонування і один з найважливіших способів підвищення ефективності діяльності всіх елементів системи забезпечення внутрішньої безпеки Франції, Італії та Іспанії [246].

СЗВБ Австрії складається з двох рівнів (підсистем): федерального (основного) і суб'єктів федерації (базового). На відміну від ФРН, основна відповідальність в Австрії за забезпечення безпеки в країні покладається на федеральні органи влади, тому структура поліцейських органів суб'єктів федерації і федерального рівня практично збігаються.

У розпорядженні уряду Австрійської Республіки є дві силові структури, що забезпечують нормальне функціонування життя суспільства, охорону громадського порядку і стабільність конституційного ладу: міністерство внутрішніх справ і міністерство оборони. Основу федеральної підсистеми становить Міністерство внутрішніх справ Австрії. Загальне управління федеральною поліцією здійснює Міністр внутрішніх справ через свого заступника – Державного секретаря з питань громадської безпеки, який зі своєї

штаб-квартири у Відні здійснює безпосереднє адміністративне і оперативне керівництво австрійською поліцією.

Вищим органом федеральної поліції Австрії є Генеральна дирекція по забезпеченню громадської безпеки (ГДГБ), яка входить до складу міністерства внутрішніх справ. До реформи 2004 року у складі ГДГБ було 2 поліцейські структури, що забезпечували внутрішню безпеку в країні: федеральна поліція і федеральна жандармерія. У 2004 році останню було ліквідовано.

Крім керівництва федеральною поліцією міністерство внутрішніх справ забезпечує реєстрацію політичних партій, громадських організацій і об'єднань, проведення виборів; контролює діяльність місцевих органів влади, в тому числі й у галузі організації соціального забезпечення і цивільної оборони в країні; керує роботою благодійних організацій, фондів, організує роботу з біженцями, вирішує багато інших державних завдань. У складі МВС також знаходиться комісія з прав людини.

На сьогодні система забезпечення внутрішньої безпеки Австрії має такі характерні риси:

1) забезпечення громадської безпеки в країні здійснюється виключно Федеральною поліцією (правоохоронним інститутом, який виконує завдання з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки на всій території держави у складі цивільної адміністрації) – структурним підрозділом МВС Австрії;

2) положення поліцейського апарату в системі органів державної влади Австрійської Республіки обумовлено розмежуванням компетенції між судовою і виконавчою владою. Функції визначення винності і застосування репресивних заходів за порушення закону цілком належать судовим інстанціям, в той час як поліція Австрії, будучи інститутом виконавчої влади, покликана забезпечувати належні умови для цього;

3) законодавство Австрії, а також кримінально-правова наука Австрійської Республіки поділяють діяльність Федеральної поліції на два самостійних види – судову і адміністративну. Судова діяльність полягає в

наданні сприяння судовому слідчому («слідчому судді») при встановленні порушень норм кримінального законодавства, в процесі збору необхідних доказів за його дорученням, розшуку і передачі винних слідчому. Адміністративна діяльність полягає у встановленні заборонної регламентації й застосуванні превентивних заходів для того, щоб дії приватних осіб не завдавали шкоди суспільству. Поліція Австрії, будучи одним з найважливіших елементів поліцейської системи Австрійської Республіки в частині забезпечення дотримання кримінального закону знаходиться не тільки в тісній взаємодії з судовою владою, а й в її підпорядкуванні. В Австрії законодавчо закріплені заходи по керівництву за діяльністю поліції в даній сфері з боку судової влади. Крім того, нагляд за законністю дій працівників поліції при виконанні ними службових обов'язків здійснює прокуратура;

4) цивільна влада реалізує постійний і жорсткий контроль за поліцією Австрійської Республіки. Систематичний контроль суспільства за діяльністю поліції здійснюється як парламентом, так і урядом Австрії. Там приймаються закони і підзаконні нормативні правові акти, що регламентують діяльність цього правоохоронного інституту, затверджується бюджет, створюються комісії з розслідування діяльності поліцейських органів (у випадках, що викликали значний суспільний резонанс) і організовуються парламентські слухання з питань роботи МВС. Крім того, в парламенті країни з різних аспектів роботи міністерства внутрішніх справ, його служб і підрозділів заслуховується Міністр, яким може бути призначена тільки цивільна особа.

5) Збройні Сили Австрії є важливою складовою частиною поліцейської системи країни. Їх права і обов'язки у цій сфері гранично чітко зафіксовані в Конституції і законі «Про збройні сили» країни. На Федеральну армію, якщо законній цивільній владі потрібно її сприяння, крім збройної оборони країни покладається: захист конституційних установ й забезпечення умов їх діяльності, а також демократичних свобод громадян; загальне підтримання порядку і безпеки всередині країни; надання допомоги при стихійних лихах і катастрофах, значних за своїм масштабом [179, с. 87].

Ядро системи забезпечення внутрішньої безпеки США й найбільшу її частину за чисельністю персоналу складають поліцейська та пенітенціарна системи, котрі функціонують в системі органів виконавчої влади й поряд із законодавчою та судовою владою утворюють СЗВБ держави.

Американська модель СЗВБ складається з двох рівнів: федерального і суб'єктів федерації – штатів. Вказані рівні СЗВБ США є самостійними, але дуже тісно координуючими між собою свої дії підсистемами єдиної системи забезпечення внутрішньої безпеки країни. Втім, на відміну від Франції, Італії, Іспанії та інших країн Європи, де політичну відповідальність за стан правопорядку в державі несе міністр внутрішніх справ, у Сполучених Штатах Америки, немає і ніколи не було єдиного міністерства, що відповідає за забезпечення внутрішньої безпеки в країні. Іншими словами, США є яскравим представником держави з децентралізованою (фрагментарною) моделлю СЗВБ.

Федеральний рівень СЗВБ США є головним. Він зазнав значних організаційних змін після терактів 11 вересня 2001 року, що приголомшили весь світ. Але навіть після цих драматичних подій і створення в системі федеральних органів виконавчої влади міністерства (департаменту) внутрішньої безпеки, це супервідомство не володіє монополією в сфері забезпечення внутрішньої безпеки США, що обумовлено індивідуальними конституційними особливостями становлення і розвитку американської федеративної державності. На сьогодні вся діяльність правоохоронних структур в системі органів виконавчої влади США на федеральному рівні диверсифікована і здійснюється в основному силами 4 міністерств (департаментів): внутрішньої безпеки, юстиції, оборони і фінансів.

Система функціонування поліцейських служб у федеральних правоохоронних органах США також є універсальною (вона будується на основі принципу галузевої спеціалізації з урахуванням адміністративно-територіального поділу країни), але організована вона з урахуванням американської специфіки – множинності історично сформованих різних поліцейських відомств і особливостей завдань, покладених на що входять до

них традиційні поліцейські служби. Даний принцип покладено в основу організації та діяльності всіх ланок поліцейської системи Сполучених Штатів незалежно від відомчої належності конкретного поліцейського агентства, як на федеральному, так і на регіональному рівнях.

На сьогодні до Міністерства внутрішньої безпеки США входять наступні поліцейські служби: Управління розвідки та аналізу, Управління федеральної повітряної маршальської служби, Служба з питань громадянства та імміграції, Федеральне агентство управління в надзвичайних ситуаціях, Митна служба, Секретна служба, Берегова охорона, Управління боротьби з наркотиками.

Рівень суб'єктів федерації СЗВБ США є базовим. Його основу складають правоохоронні органи адміністративно-територіальних одиниць США: поліція штатів, графств (округів), міст, портів, національних парків, університетських містечок (кампусів), а також частини Національної Гвардії, дислоковані на території відповідного штату [180, с. 327-328].

Важливою особливістю діяльності поліцейської системи США є те, що поліцейські сили адміністративно-територіальних одиниць не являють собою жорсткої замкненої ієрархічної системи. Всі поліцейські департаменти, що відносяться до рівня суб'єктів федерації, у своїй повсякденній діяльності керуються чинним федеральним законодавством і законами штатів. Вони організаційно незалежні як один від одного, так і від федеральних поліцейських органів й лише координують між собою свою діяльність. Основним обов'язком поліцейських органів суб'єктів федерації є забезпечення виконання федеральних і регіональних правових норм, причому всі рішення з питань організації та діяльності поліції в силу конституційних особливостей і традицій, що склалися, приймаються на кожному рівні окремо. Водночас, службові повноваження конкретного працівника поліції обмежуються районами юрисдикції його поліцейського агентства – межами конкретного муніципалітету.

Досвід Грузії у розбудові національних спроможностей протидії гібридним загрозам свідчить про необхідність створення окремого незалежного державного органу, який має повноваження щодо здійснення аналізу

внутрішніх та зовнішніх загроз, розробки і імплементації політики національної безпеки, а також здійснення контролю за діяльністю інших державних органів у вказаній сфері, а також забезпечення координації їх дій [181, с. 84].

Для того щоб вказаний орган міг ефективно виконувати покладені на нього завдання, насамперед у питаннях формування і реалізації національної безпеки, він не тільки повинен бути поза політикою, але й мати право вето на законодавчі та регуляторні акти президента, парламенту та уряду у разі виявлення в них загроз національній безпеці. Безумовно, бюджет такого органу має бути гарантований, власне як і право його на співпрацю в безпекових питаннях з іншими інституціями.

Відсутність політичного та економічного впливу будь-яких зацікавлених сторін, дозволить вибудувати ефективну протидію гібридним загрозам завдяки здійсненню комплексного та системного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища фахівцями незалежного державного органу. Важливим питанням є забезпечення державою правових рамок для належного функціонування системи національної безпеки, не зважаючи на зміни в складі уряду, парламенту чи в політичному просторі держави.

Також, потребують суттєвого удосконалення міжнародні механізми протидії гібридним загрозам. Враховуючі наявний практичний досвід правоохоронних органів України та досвід інших країн, вони полягатиме у наступному:

забезпечення участі представників України в заходах Меню партнерства НАТО;

налагодження взаємодії та забезпечення обміну інформацією між Україною та державами–членами НАТО і державами–членами ЄС, державами – партнерами з питань протидії гібридним загрозам;

забезпечення ефективної роботи української складової Платформи Україна – НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні в Україні;

налагодження стійких партнерських відносин з Європейським центром передового досвіду з протидії гібридним загрозам, що знаходиться м. Гельсінкі Фінляндської Республіки;

проведення інформаційних заходів, семінарів, експертних та навчальних візитів, навчальних та практичних занять для представників України, держав – членів НАТО та держав – партнерів НАТО;

розроблення комплексу заходів, пов'язаних із запобіганням розпаленню релігійної ворожнечі країною-агресором в українському суспільстві;

посилення співпраці з Євросоюзом шляхом проведення навчань спеціалістами з країн ЄС, а також ввести в навчальні програми навчальних закладів програм з інтеграції України до Спільної політики безпеки й оборони ЄС, в тому числі в рамках заходів, а саме:

здійснення співпраці з Мережею партнерства Україна – НАТО на шляху покращення обізнаності суспільства, а також з громадським сектором та неурядовими організаціями України, які сприяють розвитку відносин України з НАТО, а також займаються питаннями євроатлантичної безпеки;

здійснення підвищення рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів шляхом проведення навчань у сучасних навчальних центрах України та держав – членів НАТО в межах Індивідуальної програми партнерства Україна – НАТО;

підвищення рівня професійної підготовки персоналу правоохоронних органів, зокрема у рамках Програми НАТО з професійного розвитку цивільного персоналу сектору безпеки і оборони;

залученням міжнародної допомоги та використанням можливостей трастових фондів НАТО та ін. для підвищення кваліфікації та спроможностей підрозділів кіберполіції, зокрема шляхом здійснення навчальних заходів;

забезпечення постійної актуалізації переліків фізичних та юридичних осіб РФ, до яких застосовано обмежувальні заходи (санкції) відповідно до Закону України «Про санкції» [182];

підвищення фінансового і матеріального забезпечення правоохоронних органів, передбачивши цільове планування асигнувань на заходи, передбачені в рамках Платформи.

Світовий досвід у сфері внутрішньої безпеки, який може бути корисний для України:

досвід реформування сектору безпеки і оборони у відповідності до стандартів НАТО у державах, які входили до Організації Варшавського договору та СРСР та обрали курс на інтеграцію до ЄС (країни Балтії, Румунія, Словаччина, Чехія, Угорщина і Польща);

досвід впровадження західних стандартів в сфері забезпечення безпеки (озброєння, підготовка особового складу, сучасні системи управління та зв'язку), встановлення ефективної співпраці між державними органами та громадськістю у протидії корупції, запровадження демократичного цивільного контролю над органами сектору безпеки та реформа правоохоронних органів;

досвід припинення збройних конфліктів, подолання проблеми сепаратизму, відновлення економіки та національного примирення після збройного протистояння, який отримали Великобританія (Ольстер) та Хорватія (Країна Сербська).

На шляху процесу децентралізації в Україні, та закликів окремих політичних сил до федералізації, слід врахувати актуальний досвід Іспанії, яка, надавши великі самоврядні повноваження на місця, отримала зворотний ефект у вигляді нестабільності у Каталонії та Країні Басків.

Підрозділам спеціального призначення та Національній поліції України важливо використати кращий досвід в протидії тероризму, який отримали відповідні підрозділи Ізраїлю, ЄС та США (особливо, після подій 11 вересня 2001 року).

Враховуючи наслідки, до яких призводять масштабні кібератаки, є корисним досвід західних держав у забезпеченні кібербезпеки.

На нашу думку, особливої актуальності взаємодія структур системи правоохоронних органів набуватиме в ході реінтеграції окремих районів

Донецької та Луганської областей до України під час заходів із надання необхідної допомоги особам, які там мешкають, у набутті звичного для них соціального статусу та поновленні їх прав, як громадян України [183, с. 78-79].

Серед основних інструментів такої реінтеграції слід виділити:

інформаційну реінтеграцію (повернення до українського інформаційного простору);

деокупацію (звільнення від російських найманців та місцевих сепаратистів);

відновлення функцій держави, місцевого самоврядування та економічних зав'язків;

подальшу децентралізація адміністративного устрою у відповідності до чинного законодавства України [184, с. 123].

Таким чином, за результатами вивчення та аналізу законодавства України, наукової та спеціальної літератури, інформаційно-аналітичних матеріалів з питань протидії гібридній війні в Україні та у світі, аналізу завдань, функцій та повноважень правоохоронних органів, для вдосконалення взаємодії між правоохоронними органами із протидії гібридним загрозам, на нашу думку, доцільно:

удосконалити нормативно-правову базу, оскільки значна частина використаних у чинному законодавстві термінів потребує чіткого законодавчого (нормативно-правового) визначення з метою їх однозначного тлумачення та наукового й практичного використання, з урахуванням міжнародних стандартів, зокрема стандартів ЄС (у першу чергу, таких понять як «гібридні загрози», «гібридна війна» тощо), а також стандартів НАТО (у питаннях логістики НГУ та ДПСУ);

Прикордонна безпека та НГУ

разом із Міністерством оборони України та іншими зацікавленими ЦОВВ розробити та схвалити стратегічний нормативний акт, яким буде регламентовано основні напрямки формування та реалізації державної політики в усіх сферах протистояння сучасним гібридним загрозам, зокрема, у військовій

сфері, у правоохоронній сфері, в інформаційній сфері, у кібер-сфері, в економічній сфері, в енергетичній сфері, у сфері прав людини, національних меншин, корінних народів та міжконфесійних відносин тощо;

розробити правову регламентацію системи захисту критично важливої інфраструктури;

удосконалити механізм координації взаємодії територіальних правоохоронних органів з місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо розширення практики формування комплексних цільових програм з протидії гібридним загрозам відповідно до напрямків діяльності.

Висновки до розділу 2

У розділі проаналізовано сучасний стан державного управління правоохоронними органами України. Результати аналізу свідчать, що практичного досвіду в забезпеченні внутрішньої безпеки держави в умовах гібридної війни набули правоохоронні органи, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ, що дозволило визначити МВС одним з учасників Української частини Платформи Україна – НАТО з вивчення досвіду протидії гібридній війні в Україні. В рамках вказаної платформи здійснюється моніторинг, аналіз та оцінка гібридних загроз національній безпеці України, розроблюються стратегії та політики для використання іншими правоохоронними органами.

Функціональний аналіз інституційних засад дозволяє констатувати, що діяльність, направлена на забезпечення стабільності та цілісності держави, захист від новітніх загроз та здатність до оперативного реагування на виклики має стати новими функціями правоохоронних органів. Це дозволить попереджувати соціально-політичні дестабілізації та здійснювати системну роботу по виявленню, документуванню та притягненню до кримінальної відповідальності осіб, які входять до складу незаконних збройних формувань, причетні до сепаратизму та тероризму.

Результати аналізу інституційних, правових та функціональних складових державного управління правоохоронними органами України свідчать про необхідність розширення переліку основних завдань правоохоронних органів, закріплених у чинному законодавстві, в умовах гібридної війни з РФ з'явилися специфічні завдання, які потребують подальшого нормативно-правового, організаційного та фінансово-технічного врегулювання.

Констатовано, що від початку військової агресії РФ проти України координація зусиль складових сектору безпеки і оборони є недосконалою, у першу чергу через відсутність необхідних сил та повноважень зі збору, узагальнення та аналізу розвідувальної інформації з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки, що значно знижує ефективність роботи та спонукає звернути увагу на позитивний досвід інших країн. За результатами аналізу встановлено, що найбільш оптимальним для умов України є досвід реформування правоохоронних органів країн Східної Європи, передових країн ЄС, а також США.

У ході дослідження шляхів побудови ефективної системи внутрішньої безпеки акцентовано увагу на ролі фактору активної допомоги з боку населення правоохоронним органам на шляху створення безпечного середовища життєдіяльності людини. Тому, важливим напрямом посилення внутрішньої безпеки держави є налагодження постійної співпраці правоохоронних органів з населенням та місцевою владою, яка передбачає створення сервісної моделі діяльності правоохоронних органів, направленої на вирішення проблем громад в рамках визнаного в світі підходу «Community Policing».

Встановлено, що задля досягнення своїх політичних цілей країна-агресор безпрецедентно втручається у внутрішньополітичне життя України, активно розпалює внутрішні протиріччя в українському суспільстві, активно використовує економічні та енергетичні фактори тиску, а також та інформаційно-пропагандистські інструменти та маніпуляції, які обумовлюють необхідність постійного пошуку нових шляхів і механізмів підвищення ефективності державного управління правоохоронними органами для

забезпечення внутрішньої безпеки нашої держави. Тому, серед найбільш важливих завдань правоохоронних органів України є недопущення міжконфесійних конфліктів, які намагається спровокувати РФ, а також проведення профілактичних заходів щодо запобігання силовому заволодінню культовими спорудами, що перебувають у користуванні церков, а також іншим провокаціям з боку спецслужб країни-агресора. Крім того, нагальними є запобігання випадкам порушення функціонування органів державної влади, незаконного блокування важливих об'єктів промисловості й інфраструктури, диверсій на стратегічно важливих об'єктах та об'єктах критичної інфраструктури та завершення створення повноцінної системи територіальної оборони.

Необхідною умовою системного реагування на гібридні виклики і загрози внутрішній безпеці є оптимальна трансформація правоохоронних органів, завдання яких полягає у створенні умов для розвитку безпечного осередку життєдіяльності як головного завдання внутрішньої безпеки України. Водночас, потребують суттєвого удосконалення міжнародні механізми протидії гібридним загрозам.

Отже, правоохоронні органи України через механізми державного управління мають забезпечити єдину ефективну систему внутрішньої безпеки держави.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ.

3.1. Модель механізму державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни з Російською Федерацією.

Сьогодні у всьому світі йде інтенсивний пошук найбільш ефективних моделей організації та управління системою органів державної влади, що забезпечують безпеку держави від внутрішніх загроз. Для України це питання є надактуальним, оскільки важкі наслідки гібридної агресії РФ проти України яскраво продемонстрували нездатність правоохоронних органів держави ефективно діяти в умовах загрози її внутрішній безпеці, виявили серйозні прорахунки і недоліки в системі координації їх спільних дій та показали фактичну неготовність з боку правоохоронної системи в цілому, а також окремих її підрозділів і посадових осіб адекватно та вчасно реагувати на гібридні форми втручання.

Перебіг подій, що відбулися навесні 2014 року в АР Крим, Донецькій, Луганській областях та низці інших регіонів, засвідчив неефективність роботи механізму державного управління внутрішньою безпекою, коли центральні апарати правоохоронних органів виявилися неспроможними в повному обсязі керувати підпорядкованими територіальними органами, а їх керівники – швидко реагувати на зміну оперативної обстановки та брати відповідальність за прийняття рішень, які передбачено чинним законодавством.

Це стало наслідком наявності системних проблем в організації управління функціонуванням правоохоронних органів із забезпечення внутрішньої безпеки держави, а саме:

відсутності єдиного стратегічного керівництва правоохоронними органами, яке б діяло відповідно до принципів верховенства права та кращих стандартів та практик правоохоронної діяльності;

відсутності дієвого громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів, їх недостатньої відкритості від суспільства, браку відповідальності, неготовності як керівників так і рядових правоохоронців діяти в межах закону;

складна та надмірно розгалужена структура правоохоронних органів із дублюванням повноважень та наявністю непритаманних функцій;

недосконалість чинного законодавства, зокрема відсутності чіткого розмежування відповідальності правоохоронних органів та наявності надмірної кількості неузгоджених підзаконних законодавчих актів у сфері внутрішньої безпеки;

низького рівня компетентності керівного складу, недосконалої системи підбору та навчання персоналу тощо.

Зазначені проблеми отримали відповідну оцінку в новій Стратегії національної безпеки України. Системний аналіз актуальної ситуації засвідчив, що джерелом загроз незалежності України, її суверенітету і демократії залишається недостатня ефективність державних органів, яка значно ускладнює вироблення і реалізацію ефективної політики [23].

Запорукою забезпечення ефективної діяльності безпекового сектору та системного захисту від загроз національній безпеці, відповідно до Стратегії, є підвищення ефективності державного управління внутрішньою безпекою, забезпечення координації дій усіх її складових, удосконалення її архітектури, зміцнення нагляду та демократичного цивільного контролю у цієї сфері, а також посилення відповідальності посадових і службових осіб [23].

Для забезпечення належного рівня готовності суспільства і держави до реагування на весь спектр гібридних загроз, їх запобігання та подолання наслідків, Стратегія передбачає запровадити дієву координацію та чітку взаємодію всіх суб'єктів управління внутрішньою безпекою, зокрема державних органів та органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, бізнесу, забезпечити своєчасну ідентифікацію загроз, прогнозування та якісну оцінку ризиків, ефективне стратегічне

планування, забезпечити залучення до цих процесів недержавних аналітичних центрів, а також налагодити надійні канали комунікації правоохоронних органів із незалежними засобами масової інформації та населенням [23].

На нашу думку, протистояти гібридним загрозам Україна зможе лише реформувавши систему державного управління внутрішньою безпекою, яка відноситься до видів державного управління, що, насамперед, залежить від суб'єктів державних органів, які здійснюють таке управління, у напрямку посилення можливості як вертикальної координації дій усіх правоохоронних структур так і горизонтальних зв'язків між ними.

Тому, в умовах гібридної війни з РФ, актуальним є створення нової моделі механізму державного управління забезпечення внутрішньої безпеки (*схема*), як цілісної системи, яка спрямована на забезпечення ефективного вирішення безпекових загроз та побудована на наступних принципах:

чіткої регламентації діяльності органів державної влади у вказаній сфері з метою уникнення дублюючих та непритаманних функцій;

дієвої співпраці з цих питань з органами місцевого самоврядування та територіальними громадами;

залучення громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів, інших незалежних експертних організацій до процесу прийняття рішень стратегічного рівня у питаннях забезпечення внутрішньої безпеки;

плідного співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами та населенням;

підвищення довіри суспільства до правоохоронної системи шляхом підвищення рівня професійності та відповідальності її працівників;

забезпечення належного рівня матеріально-технічного, фінансового та соціального забезпечення працівників, що підвищить престиж професії та гарантує гідне місце у суспільстві.

Модернізація механізму державного управління внутрішньою безпекою на сучасному етапі розвитку держави має проводитись поетапно, з урахуванням вимог сьогодення, власного та кращого міжнародного досвіду.

На *першому етапі* необхідно розробити та затвердити концепцію глобальної реформи правоохоронних органів, із визначенням періодів, термінів та прогнозованих результатів.

На *другому етапі* необхідно прийняти загальний закон про правоохоронні органи, привести законодавчу базу у відповідність до вимог вказаного закону, зокрема в частині положень, що стосуються роботи правоохоронних органів.

На *третьому етапі*, спираючись на підґрунтя попередніх двох етапів, має відбутися реалізація комплексної реформи.

У результаті реформування система правоохоронних органів має перетворитися на суспільно-орієнтовану безпекову структуру, побудовану на партнерських відносинах та сервісній моделі їх діяльності, позбавитися репресивних функцій, бути орієнтованою на вирішення проблем внутрішньої безпеки в рамках загальноновизнаного у світі підходу.

Головними суб'єктами управління внутрішньою безпекою в запропонованій моделі механізму державного управління залишаються органи

державної влади, у першу чергу – правоохоронної спрямованості, оскільки в сучасних умовах саме перед ними виникають нові складні виклики та загрози, що впливають із розподілу завдань та функцій серед відповідних правоохоронних органів, закріплених в законах та нормативно-правових актах.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» до загроз у внутрішньополітичній сфері безпеки держави віднесено загрози громадській безпеці і порядку, як посягання на життєво важливі для суспільства та особи інтереси, права і свободи людини і громадянина, забезпечення яких є головним завданням діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб та громадськості [21].

Згідно ст. 1 п. 17 зазначеного Закону, сили безпеки – це правоохоронні та розвідувальні органи, сили цивільного захисту, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України.

Отже, на нашу думку, під поняттям сектор безпеки України, слід розуміти сукупність усіх державних органів сектору безпеки, обов'язком яких є захист безпеки людини, суспільства, держави та її інститутів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

Профільним правоохоронним органом у питаннях управління внутрішньою безпекою є МВС України, яке координує та спрямовує діяльність таких центральних органів виконавчої влади як ДСНС, ДМС, НПУ, і в межах, визначених законодавством – НГУ та ДПСУ.

Органи системи МВС України у процесі виконання покладених на них завдань взаємодіють в установленому порядку з іншими спеціальними органами забезпечення внутрішньої безпеки: СБУ, НАБУ, ДБР, органами прокуратури та іншими органами і службами, утвореними Президентом України або КМУ для виконання допоміжних функцій, зокрема дорадчих, а також органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями та спілками, організаціями роботодавців та професійними спілками, відповідними

органами міжнародних організацій та іноземних держав, а також з підприємствами, установами та організаціями [50].

Органи системи МВС України є спеціальними суб'єктами у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави і посідають одне з провідних і значущих місць у системі правоохоронних органів України. Як частина виконавчої гілки державної влади вони виконують найбільший обсяг роботи щодо охорони прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства і держави, охорони правопорядку, забезпечення громадської безпеки, протидії злочинності та запобігання правопорушенням, їх виявлення і припинення.

Зазначене обумовлює актуальність та доцільність визначення місця та ролі МВС у захисті внутрішньої безпеки, оскільки, як свідчить практика, що саме МВС на сьогодні є найбільш ефективним та стабільним серед усіх правоохоронних органів держави.

Відповідно до проекту Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, пріоритети державної політики у сфері внутрішньої безпеки визначаються з урахуванням актуальних загроз захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина [185].

Виходячи з цих положень, внутрішню безпеку ми розуміємо як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства, держави та її інститутів від реальних та потенційних внутрішніх загроз.

Складовими внутрішньої безпеки є економічна, соціальна, політична, екологічна, інформаційна безпека тощо [186, с. 93].

Виходячи з наявних функцій та завдань, у комплексі заходів, які проводяться органами державного управління у сфері внутрішньої безпеки, надважлива роль належить підрозділам НПУ, яка є найчисленнішим серед правоохоронних органів України.

НПУ є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадський порядок і безпеку, охорону прав і свобод людини, інтересів держави і суспільства, протидію злочинності, а також у відповідності до закону

надає слуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Під час виконання завдань, передбачених Законом України «Про Національну поліцію України» щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, боротьбі зі злочинністю, НПУ протидіє широкому колу загроз внутрішній безпеці.

Необхідно забезпечити системність реформування НПУ. Це дозволить посилити органи досудового розслідування та кримінальну поліцію, зокрема у таких важливих сферах, як боротьба з організованою і транснаціональною злочинністю, в інтересах забезпечення громадської безпеки – здійснити системне впровадження комплексних систем відеоспостереження з аналітичною складовою.

Важлива роль у механізмі внутрішньої безпеки відводиться НГУ.

Слід зауважити, що відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національну гвардію України» Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України. Тобто, Міністр внутрішніх справ України здійснює військово-політичне та адміністративне керівництво НГУ [52].

НГУ є військовим формуванням з правоохоронними функціями, призначеним для виконання наступних завдань:

охорона та захист життя і здоров'я, прав, свобод і законних інтересів держави, суспільства і окремих громадян від злочинних та інших протиправних посягань;

забезпечення громадської безпеки та охорона громадського порядку;

у взаємодії з іншими органами сектору безпеки здійснює забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, припинення діяльності організованої злочинності та незаконних збройних формувань, а також терористичної діяльності.

У мирний час НГУ входить до складу сил безпеки і виконує правоохоронні функції, а також підвищує спроможності для виконання завдань у складі сил безпеки з оборони держави. Із введенням воєнного стану НГУ входить до сил оборони, приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням в умовах дії правового режиму воєнного стану [187, с. 80].

В умовах гібридної війни з РФ необхідно забезпечити розвиток НГУ з урахуванням досвіду держав – членів ЄС, посилити її спроможності щодо виконання завдань за призначенням.

Важлива роль в питанні забезпечення захисту та безпеки також належатиме Адміністрації ДПСУ.

ДПСУ є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [53].

Завдання ДПСУ полягає у забезпеченні розвитку та удосконаленні загальнодержавної системи захисту державного кордону, зокрема імплементації європейських стандартів прикордонної безпеки, скоординованої діяльності для системного розвитку інтегрованого управління кордонами за участю державних органів України та військових формувань.

ДМС України є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), громадянства, реєстрації фізичних осіб, зокрема біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів, а також у межах компетенції протидії нелегальній (незаконній) міграції [55].

Діяльність ДМС потребує подальшого удосконалення. Зокрема існує необхідність у посиленні міграційного контролю всередині держави та на державному кордоні. Також, необхідно автоматизувати процеси надання адміністративних послуг іноземцями та особами без громадянства, з метою забезпечення неухильного дотримання ними законодавства України.

ДСНС є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій,

запобігання їх виникненню, цивільного захисту, проведення аварійно-рятувальних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожежогасіння, пожежної та техногенної безпеки, роботи рятувальних служб під час аварій, а також гідрометеорологічної діяльності.

У той же час, державна система цивільного захисту потребує оптимізації шляхом удосконалення структури ДСНС, системи її управління (координації), удосконалення реагування на загрози, пов'язані з надзвичайними ситуаціями будь-якого характеру, уточнення завдань на мирний час та в особливий період [188, с. 120].

Серед інших правоохоронних органів, призваних своєчасно виявляти внутрішні загрози безпеці України і запобігати їм, усунути умови, що їм сприяють, та причини їх виникнення, значна роль належить СБУ. Для цього необхідно впорядкувати функції, оптимізувати її структуру і чисельність, що дасть змогу попереджати, припиняти протиправні посягання на внутрішню безпеку України.

Практика показує, що сьогодні діяльність органів системи МВС значно ускладнюється через наявність таких проблем, як недостатній рівень координації та взаємодії з іншими органами державної влади, дубляж окремих функцій, подвійне підпорядкування Національної гвардії (Міністру МВС та з настанням особливого періоду Головнокомандувачу Збройних Сил України) [189], нерівномірне запровадження реформ у правоохоронних органах, що є наслідками відсутності загального Закону «Про правоохоронні органи», а також через зайву бюрократизацію, недостатній рівень професійної підготовки персоналу, відсутність єдиної інформаційної політики правоохоронних органів в умовах зовнішньої інформаційної агресії, тощо.

З метою посилення державного управління у сфері внутрішньої безпеки актуальним, на нашу думку, є створення відповідного центрального органу виконавчої влади (на рівні міністерства), який забезпечуватиме вирішення наступних завдань:

розробка і реалізація стратегії внутрішньої безпеки;

координація державних органів та спецслужб, які входять до уектору безпеки;

забезпечення охорони державного кордону;

забезпечення безпеки транспортних перевезень;

підготовка населення до першочергових дій у випадках стихійних лих, техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій;

захист найважливіших об'єктів економіки та інфраструктури;

захист населення і території від потенційного застосування хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї;

запобігання тероризму, мінімізація його шкоди та ліквідація наслідків;

збір, узагальнення та аналіз розвідувальної інформації з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки;

забезпечення безпеки представників вищого керівництва країни;

вдосконалення національної системи кібербезпеки, формування сучасних спроможностей суб'єктів її забезпечення, зміцнення системи їх координації.

Значна частина вказаних напрямків забезпечення внутрішньої безпеки держави є завданнями інституцій, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ.

Однак, як показала розв'язана РФ гібридна війна проти України, координація зусиль на цих напрямках є недосконалою, у першу чергу через відсутність необхідних сил та повноважень зі збору, узагальнення та аналізу розвідувальної інформації з метою ідентифікації можливих загроз для внутрішньої безпеки, що негативно впливає на ефективність діяльності та викликає необхідність звернути увагу на позитивний іноземний досвід, зокрема США, де до складу Міністерства внутрішньої безпеки на федеральному рівні входить Управління розвідки та аналізу, та досвід КНР, де у складі Міністерства громадської безпеки діє Департамент внутрішньої розвідки і контррозвідки, що забезпечує здійснення розвідувальної та контррозвідувальної діяльності в межах території держави.

В Стратегії національної безпеки України також зазначено, що ставлячи за мету отримання достовірної, повної та своєчасної інформації для вчасного ухвалення рішень, спрямованих на забезпечення воєнної безпеки держави, необхідно розвивати об'єднані розвідувальні спроможності сил оборони [23].

У той же час, згідно Закону України «Про розвідку» МВС не входить до переліку споживачів розвідувальної інформації, а Міністр внутрішніх справ отримує розвідувальну лише у якості члена РНБОУ, що значно обмежує її обсяг та своєчасність отримання, необхідної для належного забезпечення внутрішньої безпеки у визначених законом сферах відповідальності відомства.

З усіх центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ, до складу розвідувальних органів, відповідно до Закону, входить лише розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (ДПСУ), який здійснює розвідувальну діяльність у сфері безпеки державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Однак відповідно до пункту 17 статті 106 Конституції України та статті 7 Закону України «Про розвідку», загальне керівництво розвідувальним органом здійснює Президент України, а безпосереднє керівництво – начальник цього органу, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України. Голова ДПСУ здійснює керівництво розвідувальним органом у межах своїх повноважень [190]. Але відповідно до підпункту 4 пункту 11 Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України, Голова ДПСУ здійснює керівництво розвідувальним органом Держприкордонслужби [191]. При цьому, згідно Закону, організаційна структура та гранична чисельність розвідувального органу не входять до структури та чисельності ДПСУ, що створює певні протиріччя та може негативно впливати на якість та ефективність його функціонування.

Решта ЦОВВ системи МВС, які виконують завдання у сфері внутрішньої безпеки, не мають розвідувальних органів, що не сприяє належній реалізації заходів із протидії загрозам внутрішній безпеці України.

Окремо слід зазначити, що серед основних базових завдань внутрішньої безпеки, таких як охорона конституційного ладу, державного суверенітету, боротьби зі злочинністю, захисту прав, свобод і законних інтересів держави, суспільства в цілому та окремих громадян, з'явилися нові важливі завдання із протидії гібридним загрозам.

Особливо небезпечними є укорінення деструктивних суспільних настроїв, які є основою для розвитку політичного насильства й розпалювання сепаратизму, виникнення та діяльності незаконних збройних формувань, поширення злочинності та тероризму, що загрожує правам і свободам, законним інтересам держави суспільства та окремих людей.

Тому, загальний успіх у протидії гібридній війні буде залежати від спроможності правоохоронних органів показати суспільству та перш за все, жителям тимчасово окупованих районів переваги української вектору розвитку з європейськими демократичними та соціальними стандартами [197, с. 24], а також дієвою системою верховенства права, ефективним державним управлінням.

Новими функціями правоохоронних органів із управління внутрішньою безпекою в умовах гібридної війни мають стати оновлена модель державного управління, яка гарантує збереження цілісності та стабільності держави, та створює надійний захист від сучасних гібридних загроз та ефективно реагування на новітні виклики у сфері безпеки.

Гібридний характер загроз обумовлює широке залучення до процесу розробки та реалізації безпекової політики інших важливих суб'єктів управління внутрішньою безпекою, а саме – органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, незалежних засобів масової інформації, недержавних аналітичних центрів та міжнародних безпекових організацій.

Державне управління внутрішньою безпекою з боку усіх зазначених суб'єктів має забезпечуватися ефективним функціонуванням нормативно-правової системи у відповідності до загальновизнаних норм міжнародного права та здійснюватися із застосуванням дієвих засобів демократичного цивільного, законодавчого та правового контролю, силових та ненасильницьких методів і засобів управління.

В умовах децентралізації влади, яка є пріоритетним напрямом державної політики України, значно зростає роль органів місцевого самоврядування, як суб'єктів управління внутрішньою безпекою.

Оскільки більшість життєво важливих інтересів громадян, у тому числі – питання безпеки їх повсякденної життєдіяльності, реалізується на місцевому рівні, саме органи місцевого самоврядування призначені створювати всі необхідні умови для її забезпечення через реалізацію гнучкої системи управління безпекою з урахуванням місцевих особливостей і умов [193, с. 108]. Для цього є відповідні правові підстави.

Згідно зі статтею 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад зокрема належать:

сприяння діяльності НПУ, СБУ, НАБУ, органів прокуратури, тощо;

погодження проєктів планів, які стосуються проведення потенційно небезпечних заходів, в умовах присутності цивільного населення, зокрема за участю особового складу військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння та військової техніки;

взаємодія з правоохоронними органами під час планування та реалізації вказаних заходів з метою запобігання і недопущення надзвичайних ситуацій, а також ліквідації їх наслідків відповідно до закону, тощо [194].

Ст. 6 КУпАП вказує на обов'язок місцевих рад координувати на своїй території роботу всіх державних та громадських органів щодо запобігання адміністративним правопорушенням [195].

З метою ефективного забезпечення внутрішньої безпеки вони мають тісно взаємодіяти з органами державної влади, у першу чергу з місцевими державними адміністраціями, які згідно з п. 2 ст. 119 Конституції України забезпечують на відповідній території законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян [14].

Це завдання деталізовано у п. 11 ст. 16 так у ст. 25 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», відповідно до якого вони реалізують на ввірених територіях державний контроль за додержанням громадського порядку, а також забезпечують здійснення заходів щодо боротьби зі злочинністю, охорони громадської безпеки та громадського порядку [196].

Взаємодія НПУ з органами місцевого самоврядування полягає в тому, що територіальна громада – його первинний суб'єкт, основний носій самоврядних функцій і повноважень, одночасно є об'єктом управління, на котрий спрямовано організуючий та регулюючий вплив органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Як суб'єкт управління територіальна громада безпосередньо вирішує питання місцевого значення через різноманітні форми прямої демократії та інші форми участі в місцевому самоврядуванні, формує органи місцевого самоврядування та обирає його головних посадових осіб.

Участь територіальних громад в моделі управління внутрішньою безпекою реалізовуватиметься шляхом їх залучення до виконання завдань правоохоронними органами та посиленні взаємодії, яка полягатиме в узгоджених за метою, місцем та часом зусиллях та взаємній допомозі для досягнення завдань, що стоять перед ними, підвищення ефективності їх діяльності за рахунок організації і планування спільних заходів у вказаній сфері, об'єднання для ефективного спільного використання людських, технічних, інформаційних та інших ресурсів.

Отже, забезпечувати охорону прав і свобод людини, протидію злочинності, підтримання публічної безпеки та правопорядку досить складно здійснювати без належної взаємодії з органами виконавчої влади місцевого

рівня. Питання такої взаємодії має бути чітко врегульовано в статутах територіальних громад. Проте, в практичній діяльності чіткого порядку щодо організації згаданої взаємодії не існує. Крім того, спостерігаються тенденції щодо створення альтернативних систем, що часто призводить до порушення комунікації. Вказана проблема типова для відносин між правоохоронними органами держави та приватними охоронними структурами, службами безпеки підприємств.

Тому, для усунення багатьох наявних складнощів у їхніх відносинах доцільно базувати їх взаємодію на добровільній та взаємовигідній основі. Мета вказаної співпраці повинна полягати в тому, щоб державні правоохоронні органи та недержавні системи безпеки діяли як партнери, посилюючи та доповнюючи зусилля один одного на шляху забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Важливою складовою механізму державного управління внутрішньою безпекою в умовах гібридної війни з РФ є інститути громадянського суспільства, оскільки вони значно впливають на прийняття і реалізацію державно-управлінських рішень в умовах демократичної трансформації нашої держави.

Роль інститутів громадянського суспільства у забезпеченні внутрішньої безпеки залежить від ряду чинників, таких як тип політичного режиму в державі, культурні та ментальні особливості суспільства, домінуючі цінності, рівень їх розвитку, стан механізмів їх взаємодії з державними органами, особливості внутрішньо- та зовнішньо політичної ситуації. Йдеться про здатність громадян, суспільства і держави як інституту суспільної політичної системи протистояти негативним чинникам впливу і адаптуватись до змінних внутрішніх і зовнішніх умов існування.

Яскравим прикладом самоорганізації громадян стали добровольчі батальйони і потужний волонтерський рух, за допомогою яких вдалося протистояти російській агресії в умовах фактичного зруйнування сектору безпеки та оборони. Коли російськомовні громадяни України почали захищати

власну державу від російської агресії. В умовах ослаблення держави саме інститути громадянського суспільства взяли на себе функцію відбиття російської агресії, яка набула форми гібридної війни. Саме патріотичні представники інститутів громадянського суспільства забезпечили в той період належний рівень національної стійкості, необхідний для збереження незалежності України.

До інститутів громадянського суспільства, які мають потенціал у моделі механізму внутрішньої безпеки, також слід віднести: незалежні ЗМІ, органи самоорганізації населення, громадські організації, організації роботодавців, професійні та творчі спілки, релігійні та благодійні організації, інші непідприємницькі товариства й установи, легалізовані відповідно до законодавства.

Правовою основою є ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» до сектору безпеки та оборони України віднесено громадян та громадські об'єднання, які з доброї волі беруть участь у зміцненні національної безпеки України, складовою якої є також внутрішня безпека. Законом також передбачено громадський контроль над сектором безпеки та оборони [197, с. 24].

Згідно п. 70 Стратегії національної безпеки України, роль інститутів громадянського суспільства полягає у здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади [23].

Участь громадянського суспільства у сфері забезпечення внутрішньої безпеки передбачена також Стратегією розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року, яка включає в себе оцінку громадянами стану внутрішньої безпеки в Україні у порівнянні з іноземними державами, яка визначатиметься за результатами соціологічного дослідження, що дасть можливість порівняти рівень сприйняття суспільством внутрішньої безпеки в Україні та в державах – членах ЄС [136].

Заходи на виконання Стратегії спрямовано, серед іншого, на поглиблення рівня розуміння громадянами можливості впливу на власну безпеку, а також

поглиблення рівня розуміння того, що внутрішня безпека не може бути суто завданням держави.

Отже, відповідно до чинного законодавства головним функціями інститутів громадянського суспільства у забезпеченні державного управління внутрішньою безпекою є:

здійснення демократичного громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування у сфері внутрішньої безпеки;

участь в незалежному інформаційно-аналітичному супроводі прийняття державно-управлінських рішень у сфері забезпечення внутрішньої безпеки;

незалежне інформування громадськості щодо існування реальних та потенційних загроз суспільству, які перешкоджають реалізації життєво важливих інтересів громадян;

консолідація суспільства у протистоянні негативним чинникам впливу на внутрішню безпеку;

сприяння розв'язанню протиріч та конфліктів між громадянами, соціальним групами, представлення їх інтересів у відносинах з державними інституціями та узгодження цих інтересів з інтересами держави;

участь у підготовці та формуванні кадрового резерву та мобілізаційних ресурсів для сектору безпеки, організація надання матеріальної допомоги та підтримки.

Посилення ролі інститутів громадянського суспільства у забезпечення управління внутрішньою безпекою сприятиме посиленню представництва інтересів громадян і різних соціальних груп, сприятиме розв'язанню існуючих протиріч у правовий спосіб, запобіганню накопичення суспільного невдоволення, яке може призвести до масових заворушень, повстань та громадянської війни, що може призвести до знищення існуючої політичної системи і припинення існування держави.

«Громадянське суспільство є суспільством на певній стадії розвитку, де функціонують недержавні структури, які добровільно сформувалися в

політичній, економічній, соціальній, інформаційній, культурній та духовній сферах життєдіяльності людини і спроможні впливати на дії влади».

Відповідно інститути громадянського суспільства мають сприяти налагодженню співпраці з українськими діаспорами, долучитися до організації міжнародної підтримки України, протидії інформаційному впливу з боку РФ, надання матеріальної та психологічної допомоги ветеранам бойових дій та цивільним особам, постраждалим в наслідок їх ведення, відновлення екології в зоні україно-російського конфлікту, сприянні матеріально-технічному забезпеченню українських військ.

Дуже важливим є долучення представників громадськості до робочих груп при правоохоронних органах. Внаслідок цього посилюється громадський контроль за кадровими призначеннями, державними закупівлями в інтересах забезпечення внутрішньої безпеки.

Основне коло завдань, які покликані вирішувати інститути громадянського суспільства у система забезпечення внутрішньої безпеки:

забезпечення взаємодії між діяльністю громадських структур та державою, з метою захисту національних інтересів у сфері внутрішньої безпеки;

напрацювання пропозицій щодо виваженого делегування ряду функцій і завдань державних органів до громадських структур;

здійснення реагування на небезпечні ситуації, що загрожують життю і здоров'ю громадян, їх власності, природному та культурному середовищі існування, правопорядку і т.д.;

навчання політичній культурі та відповідальності за майбутнє держави, шляхом формування активної і громадської думки, конструктивної ініціативи, подвижництва та почуття патріотизму у громадян;

залучення громадян практичної діяльності щодо забезпечення безпеки, шляхом організації такої роботи через громадські об'єднання;

доведення до громадян правил безпечної поведінки у побуті, на транспорті, у надзвичайних ситуаціях;

запобігання появі радикально налаштованих лідерів протестного руху, які сприятимуть загостренню конфліктів та очолюватимуть стихійні масові заворушення.

У гібридній війні РФ застосовує вплив на рівні держава – громадянське суспільство. Інститути громадянського суспільства часто використовуються державою-агресором в її діяльності по знищенню української державності зсередини.

Тому, серед громадських структур слід відрізнити деструктивні проросійсько-орієнтовані псевдо громадянські організації, що опосередковано фінансуються державою-агресором з метою реалізації антиукраїнської політики.

Яскравим прикладом є події в Республіці Білорусь, де правлячий режим придушував опозиційні рухи та інститути громадянського суспільства.

Важливою умовою ефективності управлінських рішень у сфері внутрішньої безпеки має бути створення розвиненої структури недержавних аналітичних центрів (НАЦ), як базових елементів національного експертно-аналітичного співтовариства.

У відповідальних політичних системах демократичного світу недержавні аналітичні центри діють у сфері публічних відносин й експертно супроводжують суспільні перетворення. Органи державної влади, включаючи відомства сектору безпеки, активно використовують послуги НАЦ.

Зокрема корисним є досвід взаємодії між НАЦ та державними органами в США, де представники НАЦ підтримують постійний зв'язок з представниками Конгресу, суддями федерального рівня, представниками державних і місцевих органів влади [198, с. 276-277].

Представники НАЦ на постійній основі виступають на слуханнях в Конгресі. Крім того, вони організують індивідуальні брифінги для Адміністрації Президента США та членів Конгресу. З іншого боку, представники уряду та членів Конгресу доповідають на заходах НАЦ, що дозволяє перевірити політико-ідеологічні концепції в середовищі недержавних

експертів. НАЦ, які зарекомендували себе з позитивної сторони, можуть отримувати частину свого бюджету від підрядних робіт для різноманітних державних агенцій США [199].

Як правило, в НАЦ, які здійснюють дослідження в сфері безпеки, працюють відставні співробітники Департаменту оборони. Вони можуть мати повну зайнятість або працювати у якості залучених експертів. Експерти займаються ідентифікацією індикаторів реальних та потенційних загроз державній безпеці США, а також оцінкою перспектив розвитку державного сектору безпеки.

Мережа НАЦ, що опікуються безпековою проблематикою в Україні, є ще недостатньо розвинутою порівняно зі світовими лідерами. Недостатня розвиненість подібних експертних структур помітно обмежує реалізацію національного інтелектуального потенціалу держави.

У Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [1] та Стратегії національної безпеки України [23] зазначено, зокрема, про розбалансованість структури органів сектору безпеки, інституційну слабкість, низький рівень професіоналізму, недостатнє ресурсне забезпечення, неефективне використання наявних ресурсів, слабкість, дисфункціональність та застарілу модель публічних інститутів, не чіткого визначення цілей стратегічного рівня, головних напрямів і завдань воєнно-економічного, соціально-економічного та науково-технічного розвитку України, а також недосконалість механізмів досягнення вказаних цілей, шляхом концентрації ресурсів.

У той же час у механізмі подолання зазначених загроз інститутам громадянського суспільства запропоновано взяти участь лише у здійсненні демократичного цивільного контролю, удосконаленні професійної підготовки за напрямом інформаційна безпека, упровадження загальнодержавних освітніх програм та у забезпеченні безпеки критичної інфраструктури.

Таким чином, у стратегічних документах випадає складова використання можливостей інтелектуального потенціалу інститутів громадянського суспільства до створення ефективною системи безпеки.

Проте, після Революції Гідності досягнуто консенсусу між державою та громадянським суспільством у питанні необхідності впровадження реформ, що спонукає до напрацювання нових моделей взаємодії.

Пріоритетними напрямками роботи НАЦ у сфері внутрішньої безпеки, де правоохоронні органи відчують найбільшу потребу в інтелектуальній допомозі, є:

- реформування органів правопорядку і судова реформа;
- ситуація на Донбасі і шляхи її розв'язання;
- питання забезпечення єдності регіонів України;
- децентралізація та формування спроможних громад;
- забезпечення енергетичної безпеки України;
- проблеми інформаційної безпеки;
- розвиток інфраструктури громадянського суспільства та інші.

Громадські експерти вбачають найбільш ефективними наступні форми взаємодії НАЦ з органами державної влади безпекового спрямування:

- проведення спільних експертних та науково-практичних заходів з питань забезпечення національної безпеки України;
- проведення досліджень з безпекових питань із залученням НАЦ;
- включення до роботи експертних рад представників НАЦ, з метою експертного супроводження державних органів з питань безпеки;
- залучення НАЦ до розробки концептуальних та доктринальних документів з питань національної безпеки;
- проведення фахівцями НАЦ досліджень за напрямками безпекової політики України в межах грантів представництв в Україні провідних країн світу та інституцій (ЄС, ОБСЄ, НАТО, ООН) [200].

Головною перевагою розбудови взаємовідносин правоохоронних органів із НАЦ є збільшення спектру ідей у сфері формування ефективної політики внутрішньої безпеки.

Важливими напрямками безпекової політики, в яких НАЦ можуть запропонувати експертну допомогу, є:

реформа та розвиток правоохоронної та судової систем;
демократичний цивільний контроль у секторі безпеки;
питання відносин з ЄС, ОБСЄ, НАТО через призму міжнародної безпеки;
методології підготовки стратегічних документів;
енергетична, економічна, та інформаційна безпека держави в умовах гібридної війни проти України, тощо.

На сьогодні недостатній попит від органів державної влади на інтелектуальний продукт НАЦ, що займаються безпековою проблематикою, негативно впливає на їх кількість та ефективність.

Враховуючи викладене, створення прозорих механізмів взаємодії суб'єктів сектору безпеки України з інститутами громадянського суспільства залишається актуальним питанням.

Важливою умовою забезпечення ефективної роботи механізму управління внутрішньою безпекою є дотримання норм міжнародного права у цієї сфері.

Згідно Стратегії національної безпеки України [23] для України пріоритетний стратегічний характер має всебічне співробітництво, направлене на посилення гарантій незалежності та державного суверенітету, сприяння демократичному вектору розвитку України. Вказане співробітництво доцільно розвивати із провідними країнами Європи та Північної Америки, а саме: США та Канадою, Федеративною Республікою Німеччина, Французькою Республікою, Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії.

На регіональному рівні, захищати національні інтереси України та зміцнювати безпеку необхідно у поглибленій співпраці з державами – членами НАТО, а також наступними державами: Литовська Республіка, Республіка Польща, Грузія, Азербайджанська Республіка та Турецька Республіка. На рівні партнерства доцільно підтримувати відносини з країнами Північної, Центральної та Південно-Східної Європи, Естонією та Латвійською республікою. З Республікою Молдова та Республікою Білорусь слід вибудовувати суто прагматичні відносини.

Збереження та посилення консолідованого тиску на агресора з боку міжнародної спільноти та зміцнення міжнародної підтримки України є одним з пріоритетних напрямів розвитку міжнародних відносин в сфері безпеки. Не менш важливим напрямом є посилення оборонних і безпекових індивідуальних і консолідованих спроможностей [200, с. 19-20].

Аналіз нормативно-правових актів дає змогу виділити такі форми взаємодії правоохоронних органів України з державними органами інших держав у сфері забезпечення внутрішньої безпеки:

розробка та імплементація міжнародних договорів, направлених на забезпечення внутрішньої безпеки, у співробітництві з міжнародними партнерами;

інформаційна взаємодія органів державної влади України з органами безпеки та правопорядку іноземних держав, а також профільними міжнародними організаціями;

подання в межах компетенції запитів правоохоронним органам інших держав або міжнародних організацій відповідно до закону, міжнародних договорів України, правил та установчих актів міжнародних організацій, членом яких є Україна;

направлення звернень у межах своєї компетенції;

використання баз даних та інформаційних систем інших державних органів, з метою ведення пошукової та інформаційно-аналітичної роботи у сфері забезпечення внутрішньої безпеки;

забезпечення захисту державних інтересів в органах місцевого самоврядування.

Джерелом довгострокових системних загроз національній безпеці України є РФ, як держава-агресор. Це обумовлює необхідність запровадження такої моделі відносин України з РФ, яка забезпечуватиме відбиття та зупинення агресії, відновлення контролю над державним кордоном України, збільшення потенційної ціни агресії до неприйнятної для РФ рівня.

Гібридна війна проти України розгорнулася в інформаційній, політико-дипломатичній, соціально-економічній, культурній та навіть духовній сферах. Це висуває підвищені вимоги до спроможності системи забезпечення внутрішньої безпеки держави, зокрема з боку органів системи МВС, щодо виявлення та нейтралізації внутрішніх загроз невоєнного характеру, запобігання їм в усіх сферах життєдіяльності суспільства, держави та її інститутів.

Так, однією із головних загроз для внутрішньої безпеки в інформаційній сфері є системна та триваюча дезінформація з боку держави-агресора. Це один з найбільш ефективних прийомів досягнення переваг в усіх інших сферах діяльності людини, суспільства і держави. При всієї зовнішній простоті та фінансовій доступності вона стала потужним важелем впливу на свідомість та подальшу поведінку людей.

Тому в умовах гібридної війни з РФ питання протидії дезінформації та «фейкам» у вітчизняному інформаційному просторі є надзвичайно гострими у діяльності правоохоронних органів із забезпечення внутрішньої безпеки та стають одними з безпекових пріоритетів [201].

Росія використовує безліч нових технологій в сфері кібервійни проти України, тому, на думку експертів, Україна стала своєрідним полігоном, де випробують основні методи і стратегії з кібербезпеки.

Рівень підготовки окремих «фейкових» новин дуже високий, вони максимально схожі на справжні новини, тому їх транслюють навіть у відомих виданнях. Також ця інформація дуже швидко поширюється завдяки соціальним мережам, отже є потужною та небезпечною зброєю. Вона може справляти реальний вплив на політичне, економічне та соціальне життя суспільства і є серйозною загрозою для соціуму [202].

Суспільно-політичні та безпекові події, що впродовж останніх років відбуваються в Україні і в світі, активізували інтеграцію вітчизняного інформаційного простору в світовий. Виклики, які постали внаслідок ведення

країною-агресором проти нашої держави гібридної війни, змусили шукати адекватних відповідей на них.

Серед основних напрямів підвищення рівня спроможності правоохоронних органів у забезпеченні безпеки в інформаційній сфері слід відзначити:

юридично-правову регламентацію поширення інформації, розробку порядку обмеження доступу до неї, якщо вона є «фейковою», тобто необ'єктивною та недостовірною (маніпуляції цифрами та даними, виривання їх з контексту, поєднання напівправдивих або перекручених фактів, тощо);

визначення дезінформації у якості вузького поняття, під яким розуміють лише недостовірну інформацію щодо питань, які мають вагому суспільну важливість, та запровадження відповідальності за дезінформацію;

підвищення відповідальності поширювачів інформації за достовірність інформації, яку вони розповсюджують;

створення спеціальних органів, наділених достатньо широкими повноваженнями у сфері контролю за інформацією, яка розповсюджується ЗМІ країни-агресора або ЗМІ інших країн, які перебувають під її контролем або отримують фінансування;

встановлення стислих термінів реагування правоохоронних та судових органів на факти втручання іноземних держав і їхніх ЗМІ у виборчий процес;

зобов'язання операторів мереж забезпечити зрозумілий та доступний для користувачів спосіб повідомлення про наявність негативного контенту та зворотній зв'язок;

встановлення зобов'язань операторів соціальних мереж оперативно реагувати на скарги користувачів шляхом видалення контенту, який містить очевидно протиправну інформацію (порушення відповідних розділів КК України або потребує внесення до КК), зокрема що стосуються поширення пропагандистських матеріалів антиконституційного характеру, закликів, підготовки або підбурювання до вчинення загрозливого для безпеки держави насильницького злочину, створення злочинних об'єднань чи терористичних

організацій, розпалювання міжнаціональної або міжконфесійної ворожнечі, пропаганда ненависті, поширення зображень насильства, заохочення та схвалення злочинів.

розробка методик та правових підстав притягнення до відповідальності суб'єктів, причетних до її поширення, своєчасного реагування та вжиття відповідних заходів відповідальними державними органами та приватними суб'єктами;

постійне нарощування спроможностей спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів;

подальша розробка нормативно-правової бази у сфері кіберзлочинності та імплементації міжнародних конвенцій і договорів;

забезпечення належного використання новітніх технологій та обміну інформацією з приватним сектором;

поширення позитивного досвіду у цієї сфері для працівників правоохоронних органів та належне укомплектування відповідних підрозділів кваліфікованими спеціалістами;

посилення міжнародної співпраці правоохоронних органів шляхом участі у спільних проєктах, обміну оперативною інформацією;

забезпечення обміну інформацією між правоохоронним органами та іншими державними органами на всіх рівнях, включаючи органи прокуратури та спецслужби;

налагодження механізмів обміну інформацією та співпраці між правоохоронним органами та приватним сектором;

удосконалення процесу звітування правоохоронних органів перед громадськістю з цих питань;

Головна мета – об'єднання зусиль правоохоронних органів, медійної спільноти та експертного середовища для розроблення дієвих заходів із протидії фейкам та дезінформації, які б водночас не порушували свободу думки і слова, на вільне вираження поглядів та переконань.

У політичній сфері, з метою ураження системи державного управління у сучасній гібридній війні широко використовують засоби впливу на осіб, що приймають рішення.

З метою створення контрольованого управлінського хаосу, руйнування внутрішньо-політичної стабільності у державі, на фоні якого інша держава-сусід виглядатиме осередком прогресу та процвітання, а приєднання до її геополітичних проектів не матиме альтернативи.

Результатом застосування такого впливу повинна стати фактично активація процесів на самоліквідацію держави. Фактично, це знищення системи національної безпеки або негативна зміна її вектору розвитку, шляхом здійснення деструктивний вплив на державно-управлінські структури держави. Досягається ефект, коли система захисту не виявляє загрози та не протидіє їм [203, с. 175].

Практично з часу отримання Україною Незалежності систему національної безпеки України через кадрові зміни було де-факто переведено в режим зовнішнього управління РФ під контролем російських спецслужб, що створило умови для подальшої збройної агресії.

Це також перепрограмування суспільства шляхом смислових та інформаційних впливів на систему національних цінностей та заміна їх на цінності держави-агресора, у випадку України цінностями «слов'янської єдності» і «російського світу» [204, с. 89].

Кінцева мета цього методу гібридної війни – виключення раціонального та критичного мислення та гра на емоціях населення країни-жертви, яке повинно перестати підтримувати владу та представників державних органів влади, звинувачувати у війні та кризі російську владу та керівництво РФ.

Одним з інструментів протидії організаційній зброї є формування у населення та державних службовців навиків критичного мислення, яке є ознакою зрілого розуму, тому за допомогою медіа грамотності треба навчати громадян протистояти ворожій пропаганді.

В умовах гібридної війни з РФ першорядним завданням у сфері забезпечення внутрішньої безпеки України стає використання ненасильницьких методів і засобів управління, створення дієвого механізму для цілісного, комплексного їх використання, а саме:

1. *політичні заходи:*

офіційні та неофіційні контакти глав держав і урядів, політичних делегацій;

інтенсифікація міждержавних відносин шляхом ініціації та проведення консультацій та переговорів;

ідентифікація та оцінка загроз та напрацювання дорожніх карт спільних дій, шляхом обговорення на конференціях та нарадах керівництва військово-політичних союзів;

оголошення ультимативних вимог державі-агресору;

використання інструментарію міжнародних інститутів, таких як ООН, ОБСЄ та ін.;

застосування санкцій;

2. *дипломатичні заходи:*

інтенсифікація переговорів з питань, що створюють напруженість у взаємовідносинах держав;

ініціювання зустрічей політичних лідерів та державних делегацій або їх перенесення чи скасування;

в залежності від ситуації, надання дипломатичним службам та керівництву держав меморандумів, роз'яснень, вимог, нот;

зменшення штатної чисельності працівників представництв, консульств і посольств, вивезення членів сімей дипломатів;

припинення дипломатичних відносин.

економічні заходи:

розширення або блокування зовнішньо-економічних зв'язків та торгово-економічного співробітництва, організація переговорів з проблемних питань взаємовідносин;

налагодження або пролонгація довгострокових взаємовигідних співпраць;
введення ембарго на постачання окремих видів товарів;
запровадження блокади кордонів (наземних, морських та повітряних);
припинення передачі повідомлень поштою, радіо, залізницею⁵⁵, морем,
повітрям тощо;

правові заходи:

врегулювання правових взаємовідносин шляхом укладання двосторонніх
та багатосторонніх угод, договорів;

висування вимог щодо необхідності дотримання норм міжнародного
права, положень договорів і угод;

використання для врегулювання проблемних питань юридичних засобів,
таких як судові розгляди, переговори, посередництво, примирення, укладання
угод);

використання інструментарію міжнародних інститутів, таких як ООН,
ОБСЄ та ін.;

військові заходи:

переведення збройних сил в режим повної бойової готовності з метою
демонстрації спроможностей;

проведення позачергових зборів резервістів з метою демонстрації
спроможностей;

утворення нових військових з'єднань і частин;

зміна базування та перерозподіл сил і засобів ВПС та флоту;

зосередження військ вздовж кордону з метою демонстрації
спроможностей;

розгортання військ прикриття вздовж державного кордону шляхом
виведення їх з пунктів постійної дислокації;

демонстрація підвищення ступеня бойової готовності шляхом
оголошення відповідного рішення;

збільшення чисельності сил і засобів, які перебувають на бойовому
чергуванні;

організація посиленого збору розвідувальних даних в районах вздовж державного кордону;

приведення у вищий ступінь бойової готовності стратегічних сил;

інформаційно-психологічні (ідеологічні заходи):

посилення пропагандистських заходів щодо необхідності неухильного дотримання положень міжнародних договорів та угод;

здійснення заходів інформаційно-психологічного впливу з метою утримання інших держав від надання допомоги країні-агресору чи співпраці з нею;

здійснення заходів інформаційно-психологічного впливу на конфліктуючі сторони;

проведення роз'яснювальної роботи серед населення та сил безпеки і оборони про справжні причини і цілі конфлікту;

здійснення операцій психологічного впливу з метою попередження спроб розпалювання деструктивних настроїв, зокрема шовіністичних настроїв, національної ворожнечі та інших;

протидія та зрив психологічних операцій противника всередині держави та на міжнародному рівні [205].

Отже, головне завдання органів державного управління полягає у постійному моніторингу ситуації, а також виявлення причин виникнення конфлікту і напрацюванні ефективних заходів несилового характеру. Рішення проблеми формування оптимальної стратегії має ґрунтуватися на таких принципах, які дають можливість здійснити весь спектр необхідних зусиль, направлених на планомірне припинення насильства в сферах відносин між сторонами конфлікту, а також стороною-медіатором, яка зазвичай є елементом механізму управління конфліктним процесом.

Важливу роль у моделі механізму внутрішньої безпеки мають відігравати незалежні засоби масової інформації, як обов'язковий інститут громадянського суспільства. До них сьогодні можна віднести різні веб-ресурси мережі Інтернет, що збільшують свій вплив в інформаційному просторі, витісняючи традиційні

ЗМІ. В авторитарних і тоталітарних державах встановлюється владний контроль над недержавними ЗМІ, хоча формально вони можуть залишатися незалежними. Це не дозволяє у повній мірі віднести їх до інститутів громадянського суспільства [206, с. 101].

Отже, запропонована модель механізму державного управління внутрішньою безпекою має забезпечити:

ефективне керівництво правоохоронними органами, які відповідають за внутрішню безпеку держави, впровадження і забезпечення оптимізації кадрових структур;

продуктивну взаємодію державних органів з органами місцевого самоврядування у питаннях розробки безпекової політики;

відповідність підходів до державного управління внутрішньою безпекою загальноновизнаним нормам міжнародного права, зокрема впровадження дієвих та ефективних практик управління людськими ресурсами, оцінки ризиків, прозорих процедур планування та розподілу ресурсів, потреб та витрат, тощо;

координацію діяльності правоохоронних органів з міжнародними безпековими організаціями;

ефективне функціонування нормативно-правової системи, застосування дієвих засобів демократичного цивільного, законодавчого та правового контролю;

активну участь інститутів громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів та незалежних засобів масової інформації у розробці політики безпеки;

ефективне застосування як силових так і ненасильницьких методів і засобів управління внутрішньою безпекою;

цілеспрямований вплив правоохоронних органів у забезпечення безпеки суспільства від гібридного втручання в його політичну, економічну, інформаційну, соціальну, культурну та духовну сфери.

3.2. Управлінські аспекти налагодження взаємодії правоохоронних органів України в процесі врегулювання гібридної війни з Російською Федерацією

Правоохоронні органи України мають відігравати ключову роль у протидії гібридній агресії РФ, оскільки арсенал задіяних країною-агресором заходів та деструктивних інструментів, спрямованих на руйнування та ліквідацію української державності, а протидія їм є завданням правоохоронних органів.

Серед основних деструктивних заходів агресора:

хакерські атаки на системи управління енергетичною системою, банківські та інші платіжні системи, державні та приватні установи;

нагнітання пропагандистськими методами недовіри суспільства до влади та культивування сумнівів у легітимності існування української державності;

підтримка сепаратистських рухів та намагання загострити ситуацію у південних і східних областях України;

акти терористичного залякування, зокрема, гучні вбивства військових, політиків та журналістів;

диверсійні акти на стратегічно важливих об'єктах і КІ (підривання окремих ділянок ГТС, складів боєприпасів), які потребують посиленої охорони та впровадження сучасних технічних методів та засобів контролю об'єктів;

поява у сфері економіки нових схем вчинення злочинної діяльності;

виникнення нових різновидів, форми і проявів корупції, направлених на утримання на посадах осіб, які прагнуть використати службове становище для власного збагачення та, як наслідок, блокують конструктивні рішення;

проникнення агентури РФ на відповідальні управлінські посади в різні органи влади (яскравим прикладом є викриття генерал-майора СБУ В.А. Шайтанова та экс-перекладача прем'єр-міністра України С.С. Єжова);

бездіяльність та відвертий саботаж посадовців, які зважаючи на воєнну агресію проти України носять злочинний характер;

інфільтрація в українське суспільство підривних елементів через неконтрольовану міграцію [207, с. 68-69].

Розхитування, хаотизація суспільства, толерування корупції, відверті й приховані прояви сепаратизму сприяють появі відцентрових тенденцій у суспільстві, підривають авторитет центральної влади та полегшують агресору досягнення його цілей. Залучення РФ кримінальних структур до розширення спектру загроз безпеці суспільства і дестабілізації нашої держави, і саме цим загрозам мають протистояти правоохоронні органи. Тому, в умовах зовнішньої агресії проти України до правоохоронної системи висуваються надзвичайно високі вимоги.

Дієве забезпечення внутрішньої безпеки держави в процесі врегулювання гібридної війни з Російською Федерацією, яка сьогодні є загрозою нашій державності, можливе винятково *за умови спільних, якісно спланованих та скоординованих зусиль усіх правоохоронних органів України*. Тому особливого значення набуває організація їх *взаємодії*.

Для розробки спільних заходів протидії гібридній війні потрібно використовувати єдині підходи, поняття і терміни.

Управлінські аспекти діяльності правоохоронних органів були об'єктом наукового інтересу таких науковців, як Т. Авер'янова [210], О. Бандурка [10], М. Вербенський [225], Д. Єфіменко [25], Н. Золотарьова [227], П. Каркач [217], В. Невядовський [218], В. Синчук [217], О. Кобзар [219], М. Курочка [228], В. Олійник [208], А. Подоляка [214], Н. Філіпенко [215] та багато інших. Однак у зв'язку з появою нових загроз внутрішній безпеці держави питання

ефективної протидії їм, у тому числі й шляхом взаємодії та координації відповідних суб'єктів для досягнення цієї цілі, не втрачає власної актуальності й сьогодні.

Як зазначає В. Олійник, аналіз поняття взаємодії як філософської категорії через призму теорії систем та теорії діяльності дозволяє виділити такі основні положення [208, с. 512]:

взаємодія існує лише за наявності двох і більше співіснуючих систем із суміжними функціями;

взаємодія має місце тоді, коли системи функціонують одночасно;

наявність у взаємодіючих елементів схожих властивостей;

при взаємодії змінюються якісні характеристики об'єктів взаємодії;

здатність кожного об'єкта взаємодії виступати її ініціатором;

можливість настання негативних і позитивних наслідків взаємодії;

спільність мети, засобів та діяльності відокремлених взаємодіючих об'єктів.

Є. Сірій розглядає значення поняття «взаємодії» як соціальні дії суб'єктів, які здійснюються систематично, направлені один на одного та спрямовані на виклик відповідної реакції, яка в свою чергу викликає наступну реакцію суб'єкта, що здійснював вплив [209, с. 72].

На думку Т. Авер'янової та Р. Белкіна, під дефініцією «взаємодія» варто розуміти однакове разове або досить тривале за часом об'єднання зусиль і методів для досягнення завдань виявлення, швидкого і повного розкриття злочинів, встановлення винних осіб і гарантування належної реалізації закону з метою, щоб кожний, хто здійснив злочин, був притягнений до справедливого покарання і жодна невинна особа не постраждала від несправедливого засудження та притягнення до кримінальної відповідальності [210, с. 156].

І. Сорокотягін наголошує, що взаємодія – являє собою узгоджені дії учасників досудового розслідування, які реалізуються шляхом необхідного

поєднання їх особистих та ділових якостей, заснована на принципах законності та направлена на ефективне розслідування і розкриття злочинів [211, с. 216].

І. Козаченко і В. Регульський визначають, що взаємодія – це особлива модель комплексної реалізації оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які проводяться у відповідності до оперативної обстановки. Отже, взаємодія являє собою зосередження сил і засобів для досягнення поставленої мети, шляхом проведення необхідних спільних заходів, обрання оптимальних тактичних прийомів або їх поєднання, які дозволяють виконати завдання законно і у найкоротші терміни наявними силами і засобами [212, с. 331].

О. Дульський у широкому розумінні позиціонує взаємодію як законну, узгоджену у часі та просторі діяльність оперативно-розшукового, процесуального та адміністративно-управлінського характеру підрозділів правоохоронних органів з іншими державними органами у сфері боротьби зі злочинністю [213, с. 110].

На думку А. Подоляки, основними ознаками взаємодії є:

погодженість діяльності – обов'язкова ознака взаємодії елементів системи, яка використовується у військовій науці та «перейшла» у деякі визначення взаємодії вже стосовно до правоохоронних органів. Вона впливає на спільні дії, об'єднуючи їх у єдине ціле – систему. Погодженість передбачає ряд відповідних дій та використання загальних або доповнюючих один одного форм і методів реалізації цих дій;

певна кількість суб'єктів. Допускається участь як мінімум двох сторін, причому кожна з цих сторін можуть представляти кілька учасників;

поєднання зусиль суб'єктів, що визначають відносини співпраці між ними та мають спільні цілі і інтереси для взаємодіючих сторін [214, с. 338].

Виходячи з практичних потреб та теоретичних засад, можна виділити дві основні концепції взаємодії:

партнерський характер відносин здійснюються в рамках співпраці, при цьому сторони рівні і незалежні одна від одної;

законність, відповідно до якої реалізуються дії і використовуються форми, методи, сили і засоби.

Враховуючи специфіку розглянутого питання, термін «взаємодія» можна розуміти як злагоджену діяльність різних суб'єктів, направлену на виконання завдань по досягненню загальних цілей правоохоронної діяльності, шляхом реалізації спільних дій.

Така взаємодія може здійснюватися й з компетентними суб'єктами міжнародного права (Інтерпол, Європол та ін.).

У якості прикладу можна відзначити взаємодію вітчизняних правоохоронних інституцій з Європоллом.

Загалом ця взаємодія зводиться до таких видів напрямів її здійснення, як: обмін інформацією між офіцерами зв'язку Європолу країн-членів ЄС; реалізація відповідних заходів поліцейськими органами держави, спираючись на оперативний аналіз інформації;

підготовка стратегічних рапортів (оцінювання загрози зростання кількості злочинів) і аналіз криміногенної ситуації, проведений на основі наданої державами – членами ЄС інформації, зібраної Європоллом або отриманої з інших джерел;

проведення експертизи й технічної підтримки досудових розслідувань та поліцейських заходів на території ЄС під наглядом і зацікавлених держав;

розвиток поліцейських підрозділів кримінального аналізу і узгодження методів ведення між всіма державами – членами ЄС.

Таким чином, під взаємодією правоохоронних органів та інших суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави варто розуміти врегульовану законодавством спільну взаємозалежну та узгоджену діяльність відповідних суб'єктів щодо реалізації державної політики в сфері внутрішньої безпеки, у межах власної компетенції.

Окремі автори, розглядаючи управлінські аспекти організації спільної діяльності правоохоронних органів у забезпеченні внутрішньої безпеки держави, користуються терміном «координація».

Етимологічний зміст самого поняття «координація» означає узгодження, забезпечення узгодженості дій, забезпечення безперервності і безперервності.

Н. Філіпенко зазначає, що координування – це необхідна сукупність дій, яка витікає з владних повноважень суб'єктів управління, направлених на створення умов для належного функціонування суб'єкта й об'єкта управління, у тому числі злагодженої роботи всіх елементів системи та її окремих службовців [215, с. 85].

Д. Єфіменко зазначає, що координація передбачає узгоджені дії сукупності органів управління та їх окремих працівників, а також узгодження цілей і завдань, форм і методів діяльності, співставлення ресурсів та спільна діяльність для досягнення поставлених цілей [25, с. 126].

П. Каркач і В. Синчук характеризують координацію дій правоохоронних органів, як діяльність, погоджену за метою, часом, місцем, виконавцями і програмами дій (заходами). Правоохоронні органи, координуючи дії на головних напрямках боротьби зі злочинністю, концентрують свої кадри і засоби для вирішення поставлених завдань [217, с. 94].

Зазвичай, для їх виконання в організаціях створюють структурні підрозділи з відповідними функціями, а під час узгодження організаційної структури та питань організації загалом, координація є одним з головних факторів, який впливає на тип організації.

В. Невядовський наголошує, що «...координація дій правоохоронних органів – це діяльність встановлених законом органів державної влади, яка узгоджена за такими критеріями, як мета, час, місце тощо» [218, с. 225].

О. Кобзар стверджує, що координація тим відрізняється від взаємодії, що вона реалізується наділеним владними повноваженнями суб'єктом управління, у відношенні об'єктів координуючої взаємодії. До останніх відносять служби, підрозділи та окремих службовців, які перебувають в підпорядкуванні суб'єкта управління [219, с. 218].

Крім цього, у ході координації задіюється не менше трьох учасників: одного суб'єкта і двох об'єктів управління, а під час організації взаємодії

достатньо лише двох. Внутрішньосистемна координація відрізняється від позасистемної тим, що вся сукупність її учасників є складовими однієї системи.

Координація суб'єктів управління дозволяє вирішити наступні завдання: узгодження цілей та завдань; консолідація спроможностей структурних одиниць для вирішення конкретних завдань; оптимізація роботи виконавців; злагодження дій структурних підрозділів.

Тобто, мова йде про спільну діяльність для досягнення певної мети, здійснювану на засадах рівності всіх її учасників. Натомість взаємодія суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави характеризується широким колом повноважень задіяних правоохоронних органів.

Від того, наскільки чітко буде налагоджено взаємодію цих органів, і залежатиме ефективність державного управління і забезпечення внутрішньої безпеки.

О. Бандурка зазначає, що державне управління забезпечується виконанням ряду функцій, під якими розуміють конкретні напрями діяльності. Управління розглядається ним як послідовність конкретних, взаємопов'язаних дій, направлених на досягнення мети. Вказані дії, являють собою окремі процеси та мають велике значення для досягнення успіху діяльності структури. Координацію він також розглядає як загальноорганізаційну управлінську функцію [220, с. 74].

Ю. Пивовар вважає, що координація являє собою розробку, обговорення, ухвалення та реалізацію спільних заходів [221, с. 451].

На думку Д. Єфіменка, координація та координаційна діяльність:

полягає в узгодженні дій суб'єктів правоохоронного механізму держави з цілями, часом, місцем проведення, виконавцями і програмою, з урахуванням компетенції кожного з цих органів;

носить правовий характер, оскільки найбільш важливі її матеріальні і процесуально-процедурні аспекти прямо чи опосередковано врегульовані діючим законодавством;

об'єктивно обумовлена та здійснюється на постійній основі, в інтересах усього суспільства і держави;

здійснюється встановленими законодавством суб'єктами і, як правило, здійснюється по відношенню до тих ланок правоохоронного механізму, що не перебувають у прямому підпорядкуванні координуючого;

здійснюється у визначених законодавством формах та способах у межах повноважень координуючого суб'єкта.

Тобто, кожен орган, що бере участь у скоординованих заходах, у межах своєї компетенції використовує притаманні йому методи в єдиному узгодженому напрямі спільно з іншими органами для досягнення поставленої мети.

Деякі вчені розглядають координацію як функцію державного управління, яка полягає у забезпеченні послідовних взаємозв'язків між учасниками з метою узгодження дій щодо реалізації рішень, консолідації зусиль у вирішенні загальних завдань.

Так, М. Туленков визначає координацію як функцію управління, суттю якої є улагодження дій системи у зовнішньому середовищі [222, с. 153].

У той же час, Н. Золотарьова стверджує, що «...координація не є функцією управління – вона притаманна державному управлінню загалом, її доцільно розглядати як метод цієї діяльності. За допомогою координації здійснюється вплив на правоохоронні органи з метою узгодження їх адміністративної діяльності» [227, с. 154].

Як бачимо, в наукових колах існує певна невизначеність щодо бачення сутності досліджуваного нами явища, в тому числі й як управлінської функції.

Так, до визначення поняття та змісту координації існують різні діаметрально протилежні підходи. Проте, як правило її розглядають як одну з функцій управління, поруч з такими функціями, як контроль та планування і сприяє ефективній управлінській діяльності.

Таку ж мету координації діяльності переслідують відповідні суб'єкти під час реалізації різних існуючих напрямів державної політики щодо забезпечення

належного функціонування внутрішньої складової державної безпеки. Безумовно, вказана діяльність вирізняється з-поміж інших видів.

Координації в управлінні були присвячені й інші праці, як теоретиків, так і практиків, проте системного дослідження проблем координації ними не проводилось, а аналіз фактичного стану справ із забезпечення внутрішньої безпеки держави та матеріалів щодо спільних заходів правоохоронних органів із виконання зазначеного завдання свідчить про низьку ефективність застосування координації на практиці, що обумовлює необхідність подальшого її всебічного вивчення з метою визначення поняття «координація» в контексті координації дій суб'єктів у забезпеченні внутрішньої безпеки держави, покликаних підвищити її ефективність.

На нашу думку, не зважаючи на схожість термінів «координація» і «взаємодія», різниця між ними полягає в тому, що координація передбачає організацію відносин однією стороною і виконання умов іншою.

У разі небажання однієї зі сторін взаємодії організувати відносини, такі відносини припиняються. Як правило, одна зі сторін, по домовленості з іншою, покладає на себе функцію організації відносин.

У випадку координації сторона–організатор є управляючим елементом системи, тобто є суб'єктом управління, а інша сторона є керованим елементом, тобто об'єктом управління.

Координація здійснюється спеціально для цього утвореним координаційним органом для підвищення ефективності реагування системи профілактики у вигляді профілактичних заходів.

Тобто як і зазначалось, має місце підпорядкування одному суб'єкту з боку інших учасників цих відносин під час виконання ними всіма спільного завдання.

Взаємодія налагоджується самими суб'єктами щоденно, якщо відсутня потреба залучати до вказаних дій координаційний орган.

На практиці взаємодія і координація здійснюються в однакових формах, які залежно від точки зору можна визначати як координацію, так і взаємодію.

Таким чином, координація є більш широким поняттям, оскільки вона, перш за все передбачає організацію взаємодії [224, с. 265].

Тобто, вказані елементи є взаємопов'язаними і в комплексі сприяють вирішенню проблемних питань.

У цьому плані доцільно звернути увагу на результати досліджень М. Вербенського, який довів, що управлінські закони та закономірності повинні вирішувати загальний комплекс управлінських проблем, основними з яких є:

- обґрунтування цілей, функцій і завдань системи та її складових елементів;
- пошук оптимальних організаційних і організаційно-штатних структур;
- напрацювання ефективних управлінських рішень на всіх рівнях;
- оптимізоване інформаційне забезпечення систем та процесів управління;
- забезпечення ефективного функціонування системи: її елементів як цілісних організаційних структур;

- оптимальна організація праці персоналу на основі теорії наукової організації управлінської праці;

- оптимізація психологічного клімату в системі (найбільш важливою складовою частиною цього завдання є робота з кадрами);

- напрацювання та використання критеріїв і показників оцінювання ефективності функціонування системи в цілому та її елементів зокрема;

- засвоєння кібернетико-математичних методів управління та електронного оброблення інформації, електронно-обчислювальної та комп'ютерної техніки [225, с. 6].

Під час застосування форм координації та взаємодії суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави маємо враховувати наступні чинники:

- політичний, який полягає у відсутності чіткого вертикального та горизонтального розмежування компетенції державної влади та управління;

- правовий передбачає розробку та вдосконалення правових механізмів реалізації відповідного законодавства;

економічний залежить від економічної кризи та тяглості реформування державного управління;

організаційний полягає в удосконаленні діяльності правоохоронних органів;

координаційний передбачає підвищення рівня координації дій правоохоронних органів, покращення їх взаємодії та розподілу повноважень;

кадровий передбачає потребу вдосконалення системи підбору, навчання та управління персоналом правоохоронних органів.

морально-психологічний в умовах загальної ідейної та моральної неоднорідності суспільства спирається на етику правоохоронців як суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Безумовно, всі ці фактори мають вагоме значення для об'єктивного аналізу проблематики й вирішення всіх поставлених завдань.

Отже, беручи до уваги перераховані досить важливі чинники забезпечення внутрішньої безпеки держави, може бути посилена і роль координації в управлінні діями суб'єктів її забезпечення, за рахунок якої деструктивна діяльність РФ може бути піддана жорсткому контролю.

Водночас, на нашу думку, зазначена функція управління використовується ще недостатньо та не зовсім ефективно. Це, зокрема, пояснюється недостатнім нормативно-правовим забезпеченням вказаного питання, а також відсутністю наукових напрацювань окремих аспектів окресленої проблематики.

Зважаючи на вищесказане, доцільно наголосити, що координація діяльності правоохоронних органів із забезпечення внутрішньої безпеки держави являє собою спільну взаємозалежну діяльність, засновану на підпорядкуванні відповідних суб'єктів, які повинні забезпечувати внутрішню безпеку держави, у межах власної компетенції.

Це передбачає всеохоплююче реформування правоохоронних органів, з метою приведення їх до суспільно-орієнтованої структури, що передбачає повний відхід від радянської авторитарної спадщини.

Активна співпрацю з населенням та місцевими громадами має забезпечити створення сервісної моделі діяльності органів правопорядку, направленої на задоволення потреб населення, спираючись на загальноновизнаний в демократичних країнах підхід «community policing».

У ході реформування важливо суттєво підвищити рівень професійності та відповідальності співробітників, що прямо впливає на відновлення довіри суспільства до правоохоронної системи, дозволить тісніше взаємодіяти з громадянами. Також необхідне підвищення матеріально-технічного та фінансового забезпечення співробітників, що дозволить їм зайняти належне місце і роль у демократичному суспільстві.

У результаті проведення реформ правоохоронна система має стати гарантом цілісності та стабільності держави, безпеки її громадян. Захист від загроз нового покоління та спроможність реагувати на них має стати важливою функцією сучасної правоохоронної системи.

Отже, новими функціями правоохоронних органів в умовах сьогодення мають стати осучаснена діяльність, направлена на забезпечення стабільності держави та її цілісності, а також захист від загроз нового покоління та спроможність належно на них реагувати.

Переходячи безпосередньо до аналізу проблем взаємодії та координації правоохоронних органів, маємо наголосити на її ефективності. Адже будь-яка діяльність, не будучи ефективною, гальмуватиме чи взагалі нівелює можливість досягнення поставлених перед державою цілей.

Тому проблема ефективності в правознавстві нині є однією з центральних, через комплексність [226, с. 57].

При цьому відсутні обмеження з точки зору сфер застосування категорії ефективності у дослідженнях суспільних процесів та явищ.

Адміністративний орган є ефективним тоді, коли державна інституція ефективно, законно та у найоптимальніший спосіб виконує свої повноваження відповідно до покладених на неї цілей.

Термін «ефективність» у перекладі з латинської мови означає результат. Термін «ефективний» означає такий, що дає заздалегідь намічений результат. Тобто, ефективність – це результативність цілеспрямованої дії [227, с. 154].

Низка авторів, які вивчають проблемні питання ефективності, визначають її як рівень досягнення цілей, які стоять перед системою, або як співвідношення між поставленою метою та фактичним результатом. Таким чином, оцінка ефективності діяльності суб'єктів є головним показником для встановлення того, наскільки конкретна інституція задовольняє інтереси суспільства.

Розглядаючи питання ефективності координаційної діяльності органів прокуратури, П. Каркач і М. Курочка наголошують, що оцінка ефективності координаційних заходів здійснюється на основі наступних показників:

кількість проведеної координаційної роботи, зокрема у формі нарад, розгляду питань та прийняття рішень та ін.;

активність координаційної діяльності та ефективність застосованих координаційних форм;

питома вага координаційних форм серед інших координаційних заходів та своєчасність координаційної діяльності;

якість координаційної діяльності [228, с. 123].

Досліджуючи особливості оцінки ефективності діяльності органів НПУ І. Охріменко виділив наступні показники:

оперативність вжиття заходів реагування на злочини та правопорушення;
рівень задоволеності заявників та потерпілих реагуванням на їхні звернення;

рівень та якість взаємодії підрозділів;

статистичні дані реєстрації заяв і повідомлень про злочини та правопорушення на певній території оперативного обслуговування;

статистичні дані щодо результативності окремого підрозділу;

соціологічна оцінка суспільством безпечності середовища проживання (залежить від якості превентивної діяльності);

кількість негативних відгуків та скарг на якість надання поліцейських послуг органу чи підрозділу;
рівень задоволеності населення спілкуванням з правоохоронцями;
кількість фахово підготовлених працівників в органі чи підрозділі;
плинність кадрів;
рівень професійної підготовки та перепідготовки працівників;
стан матеріально-технічної та фінансової забезпеченості поліцейської діяльності [229, с. 141].

Отже, оцінка проводиться за низкою критеріїв, які, у своїй сукупності, формують загальне розуміння про результативність роботи одного або декількох суб'єктів. Таким чином виникає взаємозв'язок між метою діяльності та результатом, що обумовлює виникнення методологічних передумов для кількісної оцінки ефективності.

Оцінка ефективності дозволяє визначити ступінь та якість впливу управлінських структур на суспільні відносини, ідентифікувати позитивні та негативні наслідки від прийнятих рішень, визначається результативність окремих суб'єктів управління.

Дослідження ефективності є важливою передумовою вирішення проблемних питань управління, зокрема розробки критеріїв оцінки управлінських рішень, якості роботи виконавців, удосконалення організаційних структур [230, с. 172].

Враховуючи викладене, прийняття ефективних рішень має вирішальне значення для належного виконання завдань та зведення до мінімуму вірогідності настання негативних наслідків від таких рішень. Належна взаємодія та координація суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави безпосередньо залежить від дотримання організаційних принципів, що дозволяє мінімізувати помилки у ході їх здійснення.

До таких організаційних принципів можна віднести:

рівноправність суб'єктів координаційної діяльності у ході обговорень варіантів вирішення поставлених завдання;

самостійність суб'єктів координаційної діяльності у визначених законодавством межах;

дотримання підконтрольності та особистої відповідальності суб'єктів координаційної діяльності;

належна ініціативність, цілеспрямованість та об'єктивність суб'єктів координаційної діяльності у ході узгодження діяльності.

Важливим питанням координації та взаємодії суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави є неухильне дотримання принципів своєчасності та оптимальності вжиття заходів відповідно до поставлених завдань.

Окремим питанням щодо забезпечення безпеки життєдіяльності в державі залишається зацікавленість громадян у дотриманні законності, підтримці правопорядку та безпеки в державі. Як правило, висока зацікавленість громадян спостерігається в тих країнах, де правоохоронні органи користуються авторитетом у суспільстві. Безумовно, такі показники довіри не можливі без високих показників діяльності та задоволеності суспільства якістю надання правоохоронних послуг.

Враховуючи викладене, до основних складових внутрішньої безпеки відносяться:

нормативно-правової бази, яка регулює відносини у сфері безпеки;

державні інституції, що гарантують дотримання нормативно-правової бази та забезпечують її функціонування

інститути громадянського суспільства, які сприяють державним інституціям підтримувати законність і правопорядок і безпеку.

Постійна поява нових загроз внутрішній безпеці зумовлює необхідність вдосконалення правових засад діяльності суб'єктів у ході взаємодії та координації роботи, направленої на забезпечення внутрішньої складової державної безпеки.

Належне забезпечення внутрішньої складової державної безпеки можливе лише в умовах якісної взаємодії та координації діяльності правоохоронних

органів та інших суб'єктів, що дозволяє об'єднати наявні ресурси та зусилля з метою протидії всьому спектру загроз.

Отже, координація правоохоронних органів та інших суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави є спільною взаємозалежною діяльністю, заснованою на підпорядкуванні відповідних суб'єктів, які в межах компетенції забезпечують внутрішню безпеку держави.

Взаємодією вказаних суб'єктів є законодавчо врегульована спільна взаємозалежна та узгоджена діяльність, яка відбувається в межах компетенції та направлена на реалізацію державної політики в сфері внутрішньої безпеки.

У той же час, заходи із взаємодії та координації суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави потребують регулярного вдосконалення, з метою приведення їх у відповідність до новітніх викликів та загроз, які постійно постають перед державою.

3.3. Вдосконалення правового регулювання діяльності правоохоронних органів України в особливий період

В умовах російської агресії Україна зіштовхнулася з низкою пов'язаних між собою задач у контексті правового регулювання діяльності правоохоронних органів в особливий період.

Зокрема, довготривале затягування у вирішенні ряду надважливих питань щодо фіксації на рівні закону стану війни з РФ призводить до прийняття ситуативних рішень, що у стратегічній перспективі створюватиме додаткові труднощі.

До питань безпеки, які лишаються невирішеними, на нашу думку можна віднести наступні:

тривалий час завершення законодавчого визнання РФ агресором, визначення ОРДЛО як тимчасово окупованих територій, не оголошення воєнного стану на відповідних територіях України;

затягування створення дієвої організації сил територіальної оборони;
недостатня захищеність об'єктів критичної інфраструктури;
недостатність заходів органів безпеки щодо належного запобігання терористичній та диверсійній активності ворога;
кіберуразливість державних установ та об'єктів критичної інфраструктури, особливо енергетичних;
політичне протиборство та зловживання повноваженнями в середовищі правоохоронних органів;
рівень корупції в органах державної влади, дає країні-агресору додаткові можливості для підтримки війни зсередини держави.

В українському законодавстві існують прогалини через відсутність чіткого розмежування антитерористичної, антидиверсійної і контррозвідувальної діяльності. Зокрема, протидія диверсійним актам не передбачена в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність». Водночас, у вказаному законі повторюються положення Закону «Про протидію тероризму» в частині антитерористичної діяльності [126].

Актуальним питанням залишається розробка та подання в установленому порядку на розгляд законопроектів про внесення змін до ЗУ «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону» [231, с. 6].

Також потребує оперативного вирішення потреба приведення у відповідність національного законодавства до нових викликів інформаційної війни.

Незважаючи на велику кількість нормативних актів у інформаційній сфері, досі не вдається усунути причини і подолати наслідки інформаційної агресії, яка є головним фактором уразливості українського суспільства.

Існує потреба створення дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки як цілісного та скоординованого механізму. Недоліками на сучасному

етапі є дублювання функцій та наявність суттєвих прогалин за окремими напрямками інформаційної роботи. В результаті, широке застосування санкційних механізмів через рішення РНБО України у подальшому може призвести до скасування уведених санкцій у судовому порядку.

Зокрема вже понад 7 років продовжується процес створення ефективних органів протидії дезінформації.

Недостатня розробленість теоретичних положень щодо організаційно-управлінської структури, координації, наявність неузгодженостей у законодавстві та відсутність комплексного дослідження правових проблем координації суб'єктів забезпечення внутрішньої безпеки держави свідчать про актуальність цієї теми, оскільки на сьогодні ще недостатньо розроблені теоретичні положення не тільки правового регулювання координації групової діяльності, але й взаємодії у вирішенні конкретних завдань, тому більшість із них необхідно уточнити та розкрити з урахуванням нових досліджень в управлінській науці.

Натепер чинними нормативно-правовими актами, що регулюють та регламентують діяльність правоохоронних органів України у сфері забезпечення захисту внутрішньої безпеки України, є, зокрема, наступні документи.

Конституція України визначає основи та принципи національної безпеки, організацію та діяльність правоохоронних органів держави із забезпечення громадського порядку та внутрішньої безпеки держави, а також засади та цілі державної політики, які забезпечують кожному громадянину та суспільству в цілому захист від загроз.

Так, закріплене у статті 3 Конституції України положення про те, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, а також її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканість і безпека [14]. Ця правова норма Основного Закону України, вимагає від держави створення відповідної системи державних та правоохоронних органів, діяльність яких була б безпосередньо пов'язана із

забезпеченням захисту державної безпеки, до якої входить і внутрішня безпека держави.

У частині 1 статті 17 Конституції України зазначено, що захист суверенної і територіальної цілісності України, а також гарантування її економічної та інформаційної безпеки є справою Українського народу та найпріоритетнішими функціями держави. Крім того, у частині третій вказаної статті зазначено, що функції забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України покладаються на правоохоронні органи та відповідні військові формування держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законами[14].

Очевидно, у цій чинній правовій нормі Основного Закону України визначено лише деякі з об'єкти державної безпеки, а саме суверенітет, територіальна цілісність, економічна та інформаційна безпека, на нашу думку, це положення конституційної норми значно звужує перелік та сутність об'єктів державної безпеки як внутрішньої так і зовнішньої до якої необхідно відносити і захист демократичного конституційного ладу, громадської безпеки, а також напрямки діяльності військових формувань й державних правоохоронних органів від реальних і потенційних як зовнішніх, так і внутрішніх загроз.

Закон України “Про національну безпеку України, дає визначення та розмежовує повноваження органів державної влади у сферах національної безпеки і оборони, закладає основу для консолідації політик та процедур органів державної влади та інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, а також сил безпеки і оборони. Крім того, у вказаному законі визначено систему командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони до яких входять і правоохоронні органи. Вперше на рівні закону вводиться всеохоплюючий підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, що дозволяє у такий спосіб забезпечити демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони [21].

Так, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 зазначений Закон, визначає що *державна безпека* передбачає захищеність територіальної цілісності, державного

суверенітету, демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від потенційних і реальних *загроз невоєнного характеру*”.

Разом з тим, згідно із п. 6 ч. 1 цієї ж статті Закону вказано, що “загрози національній безпеці України – явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України”.

Крім того, у п. 9 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону, визначено, що національна безпека України являє собою захищеність територіальної цілісності, державного суверенітету, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від будь-яких реальних та потенційних загроз.

Таким чином, внутрішня безпека держави є складовою частиною державної безпеки. Оскільки, однією із основних функцій держави вважається правоохоронна внутрішня функція, яка пов’язана із забезпеченням внутрішньої безпеки, суверенітету держави, захисту життєво важливих інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру у внутрішньополітичній сфері безпеки держави. До яких віднесено – *загрози в громадській безпеці і порядку* та захищеності життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

Державна політика у сферах національної безпеки і оборони визначається у *Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України*, яка з урахуванням актуальних загроз, визначає напрями державної політики щодо забезпечення захищеності життєво важливих для держави, суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, а також цілі та прогнозовані результати їх досягнення.

У вказаному Законі визначено, що *сили безпеки* – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які

Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України” (п. 17 ч. 1 ст. 1 Закону).

Планування у сферах національної безпеки і оборони ставить за мету розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, а також управління ресурсами для ефективного їх розподілу, з метою забезпечення реалізації державної політики у вказаних сферах.

Планування у сферах національної безпеки і оборони України поділяється на три види довгострокове (п’ять і більше років), середньострокове (до п’яти років) та короткострокове (до трьох років).

Першим видом документів *довгострокового* планування (понад п’ять років) є

1. Стратегія національної безпеки України.
2. Стратегія воєнної безпеки України.
3. *Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України* (розробляє МВС України на основі прийнятої Стратегії національної безпеки України).
4. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України.
5. Стратегія кібербезпеки України.
6. Національна розвідувальна програма.

Другим видом документів *середньострокового* планування (до п’яти років) є інші стратегічні документи, програми, направлені на розвиток елементів сектору безпеки і оборони.

Третім видом документів *короткострокового* планування (до трьох років) є щорічне розроблення планів діяльності, розвитку та утримання елементів сектору безпеки і оборони, в яких визначаються завдання щодо реалізації документів довгострокового і середньострокового планування.

Таким чином, Стратегія національної безпеки України є головним документом довгострокового планування, в якому визначені головні напрями державної політики у сфері національної безпеки. Вказана стратегія розробляється за дорученням Президента України упродовж шести місяців після його вступу на пост, схвалюється рішенням РНБО України і затверджується указом Президента України. У разі необхідності Президент України може вносити зміни до Стратегії в установленому порядку.

Стратегія є фундаментом для підготовки похідних документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони [232, с. 678].

Кабінет Міністрів України визначає порядок проведення *огляду громадської безпеки та цивільного захисту Міністерством внутрішніх справ України*. Уряд України організовує, контролює та попередньо схвалює результати проведення зазначеного огляду.

Рада національної безпеки і оборони України розглядає і затверджує звіти про результати проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони, а також окремих оглядів, які надаються у встановленому порядку, подаються органами системи МВС України та іншими органами визначеними законом.

Зокрема, зміна чисельності складових сектору безпеки і оборони залежить від зміни безпекового середовища та наявних економічних і фінансових можливостей.

Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України розробляється Міністерством внутрішніх справ України на підставі затвердженої Стратегії національної безпеки України та подається на розгляд Уряду.

Кабінет Міністрів України, розглянувши Стратегію громадської безпеки та цивільного захисту України вносить її до РНБО України для схвалення та подальшого затвердження Президентом України.

Вказана стратегія окреслює загрози національній безпеці у сферах громадської безпеки та цивільного захисту та визначає способи досягнення цілей і досягнення пріоритетів державної політики у вказаних сферах, зокрема:

1) стан готовності сил і засобів МВС України та ЦОВВ, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України (Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій), виконувати завдання за призначенням, підтримувати інфраструктуру, забезпечувати напрями розвитку та ін.;

2) достатність покриття потреб бюджетного фінансування для виконання завдань за призначенням та досягнення визначених стратегією цілей;

3) прийняття та виконання державних програм, галузевих стратегій та програм, направлених на реалізацію стратегії.

Розробка галузевих стратегій і концепцій, державних цільових програм у сферах громадської безпеки, захисту та охорони державного кордону України, міграційної політики та цивільного захисту здійснюється на основі Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. Також, спираючись на вказану стратегію розробляються оперативні плани та плани застосування сил і засобів у кризових ситуаціях.

За виключенням положень, які містять інформацію з обмеженим доступом, Стратегія громадської безпеки та цивільного захисту України оприлюднюється в установленому законодавством порядку. МВС України щороку готує звіт про стан виконання стратегії, який також підлягає оприлюдненню.

З метою забезпечення кращих практик демократичних країн, Конституція України передбачає демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони (далі – цивільний контроль), предметом якого є:

1) неухильне дотримання положень Конституції і законів України у діяльності органів сектору безпеки і оборони, запобігання їх використання для узурпації влади, порушення прав і свобод людини і громадянина;

2) зміст і стан реалізації стратегій, доктрин, концепцій, державних програм та планів у сферах національної безпеки і оборони;

3) стан дотримання правопорядку в органах сектору безпеки і оборони, стан їх укомплектованості і оснащеності сучасними видами озброєння, військовою і спеціальною технікою, наявність достатніх запасів матеріальних засобів та ступінь готовності до виконання завдань за призначенням, як у мирний час, так і в особливий період;

4) ефективність використання бюджетних коштів та інших ресурсів органами сектору безпеки і оборони [185].

З метою забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів з урахуванням вимог Закону України “Про державну таємницю” [18], забезпечується прозорість, яка полягає у повному розкритті фінансової інформації стосовно діяльності сектору безпеки та оборони.

Таким чином, сьогодні органи системи МВС України у встановленому законом порядку здійснюють розробку державних цільових програм та інших програм, спираючись на галузеві стратегії реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

В свою чергу Міністр внутрішніх справ України є відповідальним за підготовку та подання програм, спрямованих на забезпечення виконання державної політики у сферах громадської безпеки та цивільного захисту, а також забезпечення підтримки стану постійної готовності сил і засобів до виконання завдань за призначенням.

Отже на сучасному етапі розвитку України однією із основних функцій держави вважається правоохоронна внутрішня функція, яка пов'язана із забезпеченням внутрішньої безпеки, суверенітету держави, вона захищає

життєво важливі інтереси від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру внутрішньополітичній сфері безпеки держави. До яких віднесено – загрози в громадській безпеці і порядку як захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина.

Їх забезпечення є пріоритетним напрямом органів системи МВС, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які реалізують узгоджені заходи щодо забезпечення захисту національних інтересів від впливу внутрішніх загроз.

Разом з тим, реалізація функцій держави із забезпечення захисту внутрішньої безпеки, суверенітету держави, на досягнення такого ступеню захищеності людини, суспільства, держави та її інститутів, який забезпечує їх стале функціонування та базується на діяльності правоохоронних органів для виявлення, попередження, припинення та ліквідації наслідків внутрішніх загроз національним інтересам України.

Крім того, нині безпека особи перетворюється з феномену, похідного від розуміння безпеки інших рівнів та якостей, на фундаментальну цінність, що становить безумовний пріоритет при створенні відповідних систем безпеки держави та призводить до збільшення багатоманітності предметної компетенції правоохоронних органів щодо забезпечення безпеки особи, що безпосередньо впливає з їх завдань, функцій, прав та обов'язків.

Таким чином, враховуючи викладене, на нашу думку, під забезпеченням захисту у сфері внутрішньої безпеки України слід розуміти, систему правових, організаційних, кадрових, інформаційних, економічних, інших заходів та суспільних відносин, які здійснюються спеціальними суб'єктами, їх уповноваженими посадовими особами на виконання правоохоронної внутрішньої функцій держави щодо забезпеченням захисту внутрішньої безпеки, суверенітету держави, закріплених у нормативно-правових актах, підкріплених теорією та практикою державного та адміністративного управління однорідної діяльності зазначених органів та посадових осіб з метою

забезпечення верховенства права, захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства, держави, та її інституцій від внутрішніх загроз.

Національна гвардія України, яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до органів системи Міністерства внутрішніх справ України, окрім виконання завдань за призначенням, у взаємодії з правоохоронними органами виконує завдання із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності та діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

На сьогодні у мирний час НГУ входить до складу сил внутрішньої безпеки держави і виконує внутрішні правоохоронні функції держави, а також здійснює розвиток спроможностей, необхідних для виконання завдань у складі сил безпеки та оборони України.

Варто окремо розглянути *Стратегію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року*, яка окреслює сучасні виклики і загрози, насамперед гібридні, викликані впливом широкого спектру політичних, економічних, соціально-демографічних, правових, психологічних і інших факторів, які вимагають оптимальної трансформації сектору національної безпеки, зокрема органів системи МВС України, з метою належного та системного реагування [136].

У Стратегії вказано, що роль МВС України полягає у створенні належних умов для розвитку безпечного середовища життєдіяльності, як фундаменту безпеки на території України, зокрема дієвої системи внутрішньої безпеки як фактора стримування збройної агресії проти держави.

У результаті реалізації реформ МВС України стало в головним органом, який забезпечує формування державної політики у сферах: протидії злочинності та підтримання публічної та безпеки і порядку; забезпечення

інтересів суспільства і держави, та охорони прав і свобод людини; забезпечення безпеки дорожнього руху; організації цивільного захисту, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України; міграції, громадянства.

Також у ході реформи відбулось розмежування завдань політичного і безпосереднього керівництва у сферах, за формування державної політики в яких відповідає МВС України. Такий підхід є ґрунтом для подальшого розвитку органів системи МВС України.

Ключові виклики, які на сьогодні стоять перед органами системи МВС України, безпосередньо стосуються їх компетенцій в гарантуванні безпеки громадян та суспільства, спроможності протистояти злочинності та реалізовувати прозоре надання якісних державних послуг [233, с. 205].

Висока ефективність діяльності органів системи МВС України щодо створення безпечного середовища та розвитку вільного суспільства, веде до посилення суспільної довіри, враховуючи провідну роль громадянина у розбудові України як безпечної європейської держави.

Реалізація Стратегії відбувається послідовно на основі виважених рішень, які спираються на кращий досвід і практику держав з розвиненою демократією. Також, здійснюються заходи, направлені на підтримку стійкого функціонування, керованості і ефективності роботи органів системи МВС України.

МВС України повинне забезпечувати реалізацію цілей зазначеної Стратегії відповідно до Конституції та законів України та узгоджувати заплановані заходи з іншими державними органами щодо рішень стратегічного характеру.

Так, МВС України у межах компетенції забезпечує реалізацію *Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом,*

Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [236], ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, Стратегії національної безпеки України [23], затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [96], затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92, Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки [2], схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 474, та Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393.

Крім того, МВС України сприяє реалізації євроінтеграційної державної політики України у визначених законом сферах по досягненню показників, необхідних для набуття Україною повноправного членства в ЄС [235] та Організації Північноатлантичного договору.

МВС України забезпечує реалізацію цілей Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ, керуючись наступними підходами: служіння суспільству; підзвітність і демократичний цивільний контроль; залучення суспільства до процесу створення безпечного середовища; застосування сучасних методів державного управління; інформатизація діяльності.

У вказаній Стратегії визначено пріоритети розвитку органів системи МВС України на період до 2020 року як невід'ємної частини сектору національної безпеки:

- створення безпечного середовища;
- протидія злочинності;
- дотримання та забезпечення прав людини;
- ефективне інтегроване управління державним кордоном і збалансована міграційна політика;

- забезпечення якості і доступності адміністративних послуг;
- ефективне врядування, прозорість і підзвітність;
- розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників.

Крім того, на виконання зазначеної Стратегії, було прийнято *план заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року* (далі – план заходів) [236].

Планом заходів було передбачено, зокрема:

1) створення безпечного середовища за допомогою запровадження систем відеофіксації правопорушень та ідентифікації осіб;

2) стимулювання участі громадян у наданні підрозділам поліції достовірної інформації про вчинені злочини або про злочини, що готуються;

3) запровадження:

принципу “Community policing” у діяльності підрозділів поліції (концепція моделі взаємодії поліції з населенням);

системи об’єктивного оцінювання безпекової ситуації, орієнтованої на задоволення потреб населення;

механізмів профілактики правопорушень і забезпечення публічної безпеки програмним методом;

системи фіксації в автоматичному режимі адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху;

4) прийняття на оснащення підрозділів Національної поліції України безпілотних літальних апаратів;

5) розроблення:

проекту Концепції охорони публічного (громадського) порядку, що ґрунтується на скандинавській моделі забезпечення публічної безпеки під час масових заходів;

розроблення стратегії цивільного захисту;

стратегії боротьби з організованою злочинністю та плану дій на її виконання;

проекту Концепції єдиної електронної системи роботи з даними і матеріалами досудових розслідувань;

розроблення проекту Положення про Реєстр обігу вогнепальної зброї;

б) забезпечення накопичення оперативного матеріального резерву, який створюється Державною службою України з надзвичайних ситуацій для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та оперативного надання допомоги постраждалому населенню;

7) впровадження та розвиток системи *екстреної допомоги населенню* за єдиним телефонним номером 112 та *системи управління силами та засобами реагування в надзвичайних ситуаціях, побудованих* у відповідності до вимог міжнародних норм та правил;

8) запровадження сучасної системи централізованого оповіщення населення про виникнення або загрозу виникнення надзвичайних ситуацій на державному і місцевому рівнях, що насамперед потребує створення відповідної нормативної бази та розроблення технічної.

Отже, у низці пунктів плану заходів з реалізації Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року передбачено діяльність органів системи МВС у сфері забезпечення захисту внутрішньої безпеки України.

Разом з тим, у додатку до розпорядження Уряду України від 21 серпня 2019 року, визначено *набір індикаторів високого рівня для оцінювання*

досягнення мети Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ на основі міжнародних стандартів та кращого досвіду держав – членів ЄС. За основу взято досвід Естонської Республіки, який, серед іншого, базується на результатах регулярних соціологічних досліджень, що проводяться Соціологічною службою ЄС “Євробарометр”.

Оцінювання досягнення мети Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ до 2020 року здійснюється за наступними індикаторами:

оцінка громадянами внутрішньої безпеки в Україні. Вказаний індикатор дозволяє визначити динаміку оцінки загального стану внутрішньої безпеки в Україні у зв’язку з реалізацією Стратегії, а також здійснити порівняльний аналіз отриманих результатів з даними іноземних держав. Індикатор визначається за результатами соціологічного дослідження на підставі критеріїв, які використовуються Соціологічною службою ЄС “Євробарометр”, що дозволяє порівняти рівень сприйняття суспільством внутрішньої безпеки в Україні з аналогічним показником в державах – членах ЄС. Як і очікувалось, реалізація Стратегії МВС України дозволила підвищити оцінку громадянами стану внутрішньої безпеки в державі;

оцінка громадянами безпеки в найближчому середовищі (населеному пункті). Даний індикатор дозволяє визначити рівень відчуття безпеки громадянами в їх безпосередньому оточенні в межах населеного пункту. На основі вказаної інформації робиться висновок щодо перспективних шляхів вирівнювання рівня відчуття безпеки в усіх областях України. Індикатор теж визначатиметься на основі соціологічного дослідження за критеріями, які використовуються Соціологічною службою ЄС “Євробарометр” та дозволяють порівнювати отримані результати з результатами інших держав;

оцінка обізнаності громадян щодо головних загроз внутрішній безпеці. Індикатор дає можливість визначити рівень обізнаності громадян про різні види загроз, пов’язані із внутрішньою безпекою. Підчас дослідження респонденти оцінюють наявність небезпеки чи загрози для себе та своєї сім’ї. Заходи на

виконання Стратегії, серед іншого, спрямовано на поглиблення рівня обізнаності громадян про небезпеки та можливості щодо нейтралізації існуючих загроз. У той же час, потрібно враховувати, що підвищення рівня обізнаності громадян призводить до того, що вони почуваються менш захищеними;

залученість громадян у галузі внутрішньої безпеки. Вказаний індикатор направлено на оцінювання залученості громадян у підвищення рівня внутрішньої безпеки, що досягається участю у добровільних громадських формуваннях, загонах пожежників-добровольців, реалізації принципу “Community policing” та ін. Заходи на виконання Стратегії націлено, серед іншого, на поглиблення рівня усвідомлення громадянами можливості впливу на власну безпеку, а також поліпшення рівня розуміння того, що внутрішня безпека не може бути виключним завданням держави.

Таким чином, для визначення сприйняття суспільством якісних змін у зв'язку з реалізацією пріоритетів Стратегії розвитку системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, план реалізації трактує проведення незалежною соціологічною службою репрезентативного опитування на основі індикаторів високого рівня, що проводитиметься за погодженими МВС України критеріями після закінчення строків її реалізації щодо оцінки: громадянами внутрішньої безпеки в Україні [238, с. 113]; громадянами безпеки в найближчому середовищі (населеному пункті); обізнаності громадян щодо головних загроз внутрішній безпеці, а також залученості громадян у сфері внутрішньої безпеки.

В умовах ведення воєнних дій на Сході України роль і значення органів системи МВС України як центральних органів виконавчої влади з правоохоронними функціями посилюється, оскільки вони є важливою складовою сил сектору національної безпеки і оборони України.

Оскільки, органи системи МВС України на деокупованій території та території розмежування Донбасу виконують завдання із захисту та охорони

життя, прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, держави і суспільства від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. А у взаємодії з Операцією об'єднаних сил, іншими державними та правоохоронними органами та органами місцевого самоврядування, органи системи МВС України забезпечують безпеку державного кордону України та охорону суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, а також припиняють терористичну діяльність й діяльність незаконних збройних та воєнізованих формувань, організованих злочинних груп та організацій.

Враховуючи викладене, для протидії гібридним загрозам, у державному безпековому механізмі України бракує наступних законодавчих змін:

створення стратегічного цілісного системного бачення державної політики та реформування;

нейтралізації проросійського олігархату;

повної деполітизації і «декомунізації» державного безпекового механізму та підвищення його професіоналізму, скоординованості і здатності належно реагувати на сучасні загрози;

посилення відповідальності українських посадовців;

політичної волі подолання корупції на високому рівні;

чітко сформульованої та направленої державної інформаційної політики;

оптимальної соціально-гуманітарної політики.

Реагування на ситуацію, що склалася варто здійснювати на основі аналізу прогалин у системі України з гарантування безпеки суспільства, зокрема враховуючи досвід країн ЄС та Східного партнерства, вироблений у ході протистояння гібридним загрозам з боку РФ [237].

В умовах гібридної війни система державної безпеки має застосовувати невідкладні загальнодержавні заходи для підвищення спроможностей України гарантувати безпеку суспільства, першочерговими з яких є:

проведення реальної загальнодержавної діяльності щодо мінімізації корупції та впливів олігархічно-орієнтованої систем на державну владу;

виявлення та викорінення схем корумпування політиків, державних службовців, членів парламенту та уряду;

викорінення з державної системи російської агентури;

схвалення окремим документом (стратегією) комплексу заходів з протидії гібридним загрозам за зразком Спільного рамкового документу ЄС з протидії гібридним загрозам;

розширення повноцінного мовлення на окупованій території шляхом налагодження державно-приватного партнерства;

посилення контррозвідувальних спроможностей держави та проведення активних заходів;

нівелювання діяльності «представництв за кордоном» окупаційних адміністрацій Російської Федерації в окупованих частинах Донецької та Луганської областей, а також вживання заходів з недопущення їх появи;

протидія впливу на українське суспільство проросійських релігійних організацій;

викорінення схем прихованого впливу країни-агресора на управлінські ланки сектору безпеки, економіки та медіа, а також блокування нових спроб здійснювати такий вплив;

протидія спробам агресора розширити деструктивний вплив на Україну через «північний фронт», тобто з території Білорусі;

використання в Україні досвіду країн Балтії щодо статусу «негромадяни» стосовно громадян та інших, які зреклися громадянства України та сприяли окупантам.

З метою належного протистояти гібридним загрозам, необхідно підвищити спроможності воєнної організації держави, зокрема шляхом вживання наступних заходів:

продовження діяльності щодо збереження на міжнародному рівні за РФ статусу країни-агресора та сторони російсько-українського конфлікту. Вказані дії допоможуть запобігти псевдо-миротворчій операції за участю російських «миротворців», а також сприяти процесу притягнення РФ до відповідальності за порушення суверенітету і територіальної цілісності України, порушення прав людини на тимчасово-окупованих територіях, наслідки масштабних руйнування та знищення інфраструктури, спричинення екологічних катастроф, знищення та розкрадання державного та приватного майна;

сприяння розширенню мандата Спостережної місії ОБСЄ на російсько-українських пунктах пропуску по всій довжині неконтрольованої ділянки кордону між Україною і Росією, з метою посилення міжнародного тиску на останню;

посилення відповідальності за корупційні дії, пов'язані з сектором безпеки і оборони України, шляхом прирівнювання їх до державної зради;

забезпечити розміщення українських підрозділів у регіонах з підвищеною загрозою стимуляції зовнішніми силами сепаратизму та розвиток там цивільно-військових відносин, спрямованих на нейтралізацію загроз сепаратизму і підвищення авторитету української армії;

завершити формування ефективної системи територіальної оборони України, шляхом запровадження частини досвіду країн Балтії та Польщі [254, с. 7-8], схвалити дієвий закон «Про територіальну оборону», з метою

врегулювання механізмів залучення її підрозділів та випадків використання зброї вказаними підрозділами;

Отже, лише комплекс заходів до забезпечення внутрішньої безпеки держави дозволить об'єднати суспільство на шляху забезпечення його безпеки. В свою чергу, використання такого підходу може стати позитивним прикладом для решти країн Східного партнерства, які зазнають деструктивного впливу від гібридних загроз.

Висновки до розділу 3

У розділі визначено шляхи удосконалення державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни.

Акцентовано, що перебіг подій 2014 року довів неефективність роботи механізму державного управління внутрішньою безпекою. В умовах гібридної війни центральні апарати правоохоронних органів виявилися неспроможними в повному обсязі керувати підпорядкованими територіальними органами, а їх керівництво – оперативно реагувати на зміну обстановки та брати відповідальність за прийняття рішень, які передбачено чинним законодавством. Ситуація, яка склалася, стала наслідком наявності системних проблем в організації управління функціонуванням правоохоронних органів із забезпечення внутрішньої безпеки держави.

З'ясовано, що у результаті реформування система правоохоронних органів має перетворитися на суспільно-орієнтовану безпекову структуру, побудовану на партнерських відносинах та сервісній моделі їх діяльності, позбавитися репресивних функцій, бути орієнтованою на вирішення проблем внутрішньої безпеки. Зокрема, аналіз праць вітчизняних та закордонних дослідників щодо взаємодії та координації складових правоохоронних органів дає можливість зробити висновок, що процеси реформування структури далекі від завершення, зокрема в питанні спільного виконання завдань з протистояння гібридним загрозам.

Наголошено, що в умовах зовнішньої агресії проти України до правоохоронної системи висуваються надзвичайно високі вимоги. Оскільки РФ залучає кримінальні структури до розширення спектру загроз безпеці суспільства і дестабілізації ситуації в Україні, і саме цим загрозам мають протистояти правоохоронні органи. Це обумовлено тим, що розхитування, хаотизація суспільства, толерування корупції, відверті й приховані прояви сепаратизму сприяють появі відцентрових тенденцій у суспільстві, підривають авторитет центральної влади та полегшують агресору досягнення його цілей. Вказаний вплив спрямований на запуск процесів на самоліквідацію держави, що фактично проявляється у вигляді знищення системи національної безпеки або негативної зміни її вектору розвитку, шляхом здійснення деструктивного впливу на державно-управлінські структури держави.

Запропоновано створення нової моделі механізму державного управління забезпечення внутрішньої безпеки держави, як цілісної системи, яка спрямована на забезпечення ефективного вирішення безпекових загроз в умовах гібридної війни з РФ. Вказана модель покликана якісно підвищити рівень державного управління правоохоронними органами, зокрема залучивши до процесу забезпечення внутрішньої безпеки структур самоорганізації населення, ЗМІ та недержавних аналітичних центрів. Акцентовано, що модернізація механізму державного управління внутрішньою безпекою на сучасному етапі розвитку держави має проводитись поетапно, з урахуванням вимог сьогодення, власного та кращого міжнародного досвіду. В запропонованій моделі механізму державного управління головними суб'єктами управління внутрішньою безпекою залишаються органи державної влади, у першу чергу – правоохоронної спрямованості, оскільки в сучасних умовах саме перед ними виникають нові складні виклики та загрози, що впливають із розподілу завдань та функцій серед відповідних правоохоронних органів, закріплених в законах та нормативно-правових актах.

Здійснивши системний аналіз праць з тематики науково-теоретичних засад державного управління, можна дійти висновку, що ефективна протидія

гібридним загрозам потребує удосконалення законодавчої бази. Констатовано, що українському законодавстві існують прогалини через відсутність чіткого розмежування антитерористичної, антидиверсійної і контррозвідувальної діяльності. Також, у ході дослідження зроблено висновок, що до основних базових завдань внутрішньої безпеки, таких як охорона конституційного ладу, державного суверенітету, боротьби зі злочинністю, захисту прав, свобод і законних інтересів держави, суспільства в цілому та окремих громадян, необхідно додати нові, не менш важливі завдання із протидії гібридним загрозам.

Актуалізовано роль правоохоронних органів в забезпеченні загального успіху держави в протидії гібридній війні, оскільки від спроможності правоохоронних органів показати суспільству та жителям тимчасово окупованих районів Донецької та Луганської областей переваги української вектору розвитку з європейськими демократичними та соціальними стандартами, а також дієвою системою верховенства права є одним з визначальних факторів повернення територій та реінтеграції населення, проживаючого на них.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз існуючих на сьогодні етапів становлення наукової думки у галузі забезпечення внутрішньої безпеки держави дав змогу дійти висновку, що сьогодні відбувається активізація наукових досліджень у напрямі вивчення механізмів державного управління правоохоронними органами України, яка пов'язана, в першу чергу, з агресією РФ проти України, яка має форму гібридної війни із використанням специфічних методів впливу на систему правоохоронних органів та суспільство. У такій ситуації виникає нагальна необхідність у формуванні чітких наукових підходів щодо визначення сутності внутрішньої безпеки суспільства, можливостей її повноцінного забезпечення, виявлення можливих взаємозв'язків із загальнонаціональною безпекою держави, вдосконалення механізмів державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн та інші вкрай важливі питання внутрішньої безпеки держави.

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробленні практичних рекомендацій з удосконалення державного управління правоохоронними органами України в умовах гібридної війни. Отримані у процесі проведеного дослідження результати дозволяють сформулювати наступні положення, висновки та рекомендації:

1. Дослідження науково-теоретичних підходів таких науковців як: *Т. Авер'янов [210], В. Абрамов [43], О. Бандурка [10, 147], В. Горбулін [121], А. Дацюк [68], М. Криштанович [115], С. Лихова [11], Є. Магда [79], В. Предборський [114], Ю. Радковець [80], М. Требін [117], В. Телелім [78], Ю. Пунда [78], П. Шевчук [235] та ін.* щодо розгляду ролі гібридної війни, як чинника впливу на внутрішню безпеку дозволило розкрити сутність та складові державного управління правоохоронними органами в процесі забезпечення внутрішньої безпеки в умовах гібридної війни, дало змогу оцінити стан наукової розробки проблеми та надати авторське визначення поняттю

внутрішньої безпеки суспільства як: сукупності політичних, ідеологічних, економічних, соціально-психологічних, правових, культурологічних і інших заходів, що розробляються і здійснюються компетентними державними органами, громадськими об'єднаннями та громадянами із протидії (запобігання) злочинним посяганням на права і законні інтереси людини та суспільства.

2. Гібридна війна характеризується висунанням на перший план не військових способів досягнення цілі, а інструментів «м'якої сили». За допомогою каналів комунікації ведеться інформаційна війна, відбувається дискредитація противника, у тому числі шляхом фальсифікацій, поширення неправдивих чуток та трансляції постановочних сюжетів. Використання вказаних методів дає змогу країні-агресору поширювати серед населення та міжнародної спільноти дезінформацію та позиціонувати себе у якості миротворця або жертви. Спершу приховування участі у війні, а потім її применшення, необхідне країні-агресору для уникнення відповідальності за злочини, які вчиняються на території ведення збройного конфлікту, а інформаційна пропаганда та кібернетична війна спрямовані на підрив морально-психологічного стану військовослужбовців та мирних громадян. Дезінформація широких верств населення здійснюється для впливу на масову свідомість, з метою зміни сприйняття об'єктивної інформації з критичного на емоційне. Поєднавши переваги класичних та нерегулярних військових дій, гібридна війна дозволяє діяти за межами правового поля та створювати зону постійного, неконтрольованого та хаотичного насилля, розмиваючи межу між війною та мирним співіснуванням, створюючи умови постійної нестабільності для внутрішньої безпеки держави, проти якої ведеться гібридна війна.

3. Визначено місце і роль правоохоронних органів в системі забезпечення внутрішньої безпеки держави, своєчасному та гарантованому виявленні існуючих і потенційних загроз, їх об'єктивній оцінці та визначенні дієвих шляхів і засобів реалізації відповідних правоохоронних заходів, а також розкрито специфіку державного управління правоохоронними органами в

умовах гібридної війни з РФ. Результати аналізу завдань, функцій та повноважень правоохоронних органів на предмет їх відповідності сучасним вимогам щодо протидії гібридним загрозам внутрішній безпеці України дозволяє стверджувати, що забезпечення стабільності та цілісності держави, *захист від новітніх загроз та здатність до оперативного реагування на виклики мають стати їх новими основними функціями*. В такому разі правоохоронні органи зможуть повно, своєчасно, якісно та ефективно протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам національній безпеці України, включаючи й сучасні гібридні загрози.

4. З метою удосконалення державного управління правоохоронними органами в умовах гібридних воєн розглянуто вітчизняний та зарубіжний досвід взаємодії структур системи правоохоронних органів та запропоновано створення центрального органу виконавчої влади (на рівні міністерства), який забезпечуватиме розробку і реалізацію стратегії внутрішньої безпеки, координація діяльності всіх державних органів та спецслужб, які займаються питаннями безпеки, охорони державного кордону, захисту населення, найважливіших об'єктів економіки та інфраструктури, території від надзвичайних ситуацій, стихійних лих і техногенних катастроф, хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї, запобігання терористичних акцій, збір, узагальнення та аналіз розвідувальної інформації з метою виявлення можливих загроз для внутрішньої безпеки, тощо.

Удосконалення державного управління правоохоронними органами в контексті забезпечення їх координації і взаємодії спрямоване на забезпечення:

ефективного керівництва правоохоронними органами, які відповідають за внутрішню безпеку держави, впровадження і забезпечення оптимізації кадрових структур;

продуктивної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування у питаннях розробки безпекової політики;

відповідності підходів до державного управління внутрішньою безпекою загальноновизнаним нормам міжнародного права, зокрема

впровадження дієвих та ефективних практик управління людськими ресурсами, оцінки ризиків, дотримання прозорих процедур планування та розподілу ресурсів, потреб та витрат, тощо;

координації діяльності правоохоронних органів з міжнародними безпековими організаціями;

ефективного функціонування нормативно-правової системи, застосування дієвих засобів демократичного цивільного, законодавчого та правового контролю;

активної участі інститутів громадянського суспільства, недержавних аналітичних центрів та незалежних медіа у розробці політики безпеки;

ефективного застосування як силових так і ненасильницьких методів і засобів управління внутрішньою безпекою;

цілеспрямованого впливу правоохоронних органів на забезпечення безпеки суспільства від гібридного втручання в його політичну, економічну, інформаційну, соціальну, культурну та духовну сфери.

5. Запропоновано авторську модель механізму державного управління правоохоронними органами, як цілісної системи, що спрямована на забезпечення ефективного вирішення безпекових загроз та побудована на принципах чіткої регламентації діяльності органів державної влади, дієвої співпраці з органами місцевого самоврядування, громадянським суспільством, недержавними аналітичними центрами під час прийняття найбільш важливих стратегічних рішень з питань забезпечення внутрішньої безпеки, плідного співробітництва та ефективних стратегічних комунікацій між правоохоронними органами та населенням, суттєвого підвищення рівня професійності та відповідальності працівників, забезпечення необхідного рівня їх фінансового, матеріально-технічного та соціального забезпечення. Така модель дозволить побудувати суспільно-орієнтовану безпекову структуру сервісної спрямованості, основу на партнерських відносинах та орієнтовану на вирішення проблем внутрішньої безпеки в рамках загальноновизнаного у світі підходу.

Акцентовано увага на тому, що в умовах децентралізації влади, яка є пріоритетним напрямом державної політики України, значно зростає роль органів місцевого самоврядування, як суб'єктів управління внутрішньою безпекою. Гібридний характер загроз обумовлює широке залучення до процесу розробки та реалізації безпекової політики територіальних громад, інститутів громадянського суспільства, незалежних медіа, недержавних аналітичних центрів та міжнародних безпекових організацій.

6. Визначено шляхи удосконалення державного управління правоохоронними органами в процесі врегулювання гібридної війни з РФ та запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання їх діяльності з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду. Зокрема, запропоновано низку законодавчих змін та невідкладних загальнодержавних заходів, які стосуються державного безпекового механізму України та направлені на підвищення спроможностей України гарантувати безпеку суспільства. Для протидії гібридним загрозам, у державному безпековому механізмі України бракує законодавчих змін, спрямованих на:

створення стратегічного цілісного системного бачення державної політики та реформування; нейтралізації проросійського олігархату;

повної деполітизації і «декомунізації» державного безпекового механізму та підвищення його професіоналізму, скоординованості і здатності належно реагувати на сучасні загрози;

посилення відповідальності українських посадовців, мінімізація корупції на високому рівні, створення скоординованої та ціленаправленої державної інформаційної політики, а також налагодження оптимальної соціально-гуманітарної політики.

Вкрай важливим є прийняття загального закону про правоохоронні органи та розроблення нормативно-правової бази у відповідності вимогам цього закону.

Отже, для запобігання деструктивному впливу від гібридних загроз, необхідно застосувати заходи із забезпечення внутрішньої безпеки держави

лише в комплексі дозволить об'єднати суспільство на шляху забезпечення його безпеки та забезпечити максимальну стійкість. Зокрема, належне протистояння гібридним загрозам зумовлює необхідність підвищення спроможностей воєнної організації держави, шляхом реалізації наступних першочергових заходів:

закріплення на міжнародному рівні за РФ статусу країни-агресора;

посилення міжнародного дипломатичного та санкційного тиску на РФ до моменту повернення українських територій до кордонів 1991 року;

прирівнювання політичної корупції, а також корупційних дій, пов'язаних з діяльністю сектору безпеки і оборони України, до державної зради;

забезпечення на деокупованих територіях заходів, що дозволять стабілізувати ситуацію, реінтегрувати людей та території, а також створити належні умови для відбудови;

законодавчо врегулювати питання участі територіальних громад у розбудові системи територіальної оборони України та визначити механізми залучення її підрозділів до виконання завдань з оборони держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran9#n9> (дата звернення: 18.07.2023).
2. Про деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету міністрів України від 24.06.2016 № 474-р. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/page#n9> (дата звернення: 12.07.2023).
3. Малиновський В.Я. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018.
4. Пономарьов С.П. дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук "Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України". *Харківський національний університет внутрішніх справ*, Харків 2018 рік.
5. Шилін М.О. «Щодо реформування законодавства про Службу безпеки України». Матеріали постійно діючого науково-практичного семінару "Правове забезпечення оперативно-службової діяльності: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення". Харків, 2016. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2016/SB_seminar_V7_27_05_2016.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
6. Зайченко В.В. "Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі". Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. *Економічні науки*, вит. 23, 2013.
7. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: *Феміда*, 1996..
8. Маляренко В. Т. "Суд, правоохоронні та правозахисні органи України". Підручник. Київ. *Юрінком Інтер*. 2007.

9. Шай Р.Я. «Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* №2, 2011.
10. Бандурка А.М. Судебные и правоохранительные органы Украины / А.М. Бандурка. - Х.: *Изд-во ун-та внутренних дел*, 1999.
11. В.В. Зайченко, А.В. Лаптева «Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі». *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, вип. 23, 2013.
12. Лихова С. Про визначення поняття «правоохоронні органи» / С. Лихова // *Радянське право.* - 1984. — № 1.1.
13. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23.12.1993 №3781-ХІІ, ст. 2. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 18.01.2023).
14. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Ст. 17. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр#Text> (дата звернення: 20.12.2023).
15. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2023 № 964-IV. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80/page#n9> (дата звернення: 18.10.2023).
16. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» 19.06.2003 № 975-IV. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text> (дата звернення: 09.09.2023).
17. Закон України «Про громадянство України» від 18.01.2001 № 2235-III. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 18.01.2023).

18. Закон України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 № 3855-ХІІ. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 21.02.2023).
19. Закон України «Про захист суспільної моралі» 20.11.2003 № 1296-ІV. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
20. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» 26.12.2002 № 374-ІV. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 07.07.2023).
21. Закон України «Про національну безпеку України» 21.06.2018 № 2469-VIII. База даних "Законодавство України" / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 03.08.2023).
22. Деля Ю.В. «Правоохоронні органи у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина». *Правовий часопис Донбасу № 1 (70)*. 2020.
23. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» № 392/2020 від 14.09.2020 URL: <https://president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 03.08.2023).
24. Сенчук І.І. «Роль правоохоронних органів у здійсненні функцій держави» *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2017.
25. Єфіменко Д. К. Поняття та ознаки координації правоохоронної діяльності. *Наше право* № 10, 2013. С. 125-130.
26. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : навч. посіб. / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Єгоров, та ін.; за заг. ред. В .В. Аброськіна. –Одеса : ОДУВС, 2020.
27. Маськовіта М. М. «Присяга працівників ОВС України; історико-правовий вимір», *ЛДУВС*, 2017.
28. Бондаренко І.В. «Органи внутрішніх справ в системах правоохоронних органів України, Російської Федерації та інших зарубіжних

країн: теоретичні аспекти». *НАВСУ*, 2004.

29. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. - К. ; Дніпропетровськ : *НАДУ*, 2012. – Т. 1.

30. Управління органами державної податкової служби України : Навчальний посібник для студентів (курсантів, слухачів) вищих навчальних закладів» за загальною редакцією професора П. В. Мельника. Ірпінь. 2010.

31. Пономарьов С.П. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України». *ХНУВС*. 2018. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/25/1.pdf> (дата звернення: 03.08.2023).

32. Циганов О.Г. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Адміністративні послуги у сфері правоохоронної діяльності України». *ДНДІ МВС*. 2018. URL: https://dndi.mvs.gov.ua/files/pdf/dissertation_Tsyganov_0_G.pdf (дата звернення: 02.08.2023).

33. Кравченко І.С. конспект лекцій з дисципліни «Основи управління в Національній поліції». *ДДУВС*, Дніпро — 2016.

34. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління Дергач А.В. «Механізми державного управління міграційними процесами в Україні». *НАДУ*. Київ. 2018.

35. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Пономарьов С.П. «Адміністративно-правове забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони України». *ДДУВС*, Харків - 2018.

36. Навчальні матеріали з теми «МВС і Національна поліція України». [Електронний ресурс]. URL: https://arm.naiiau.kiev.ua/books/spou_2019/info/lec5.html

37. Энциклопедический словарь / [изд.: Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон]. - СПб. : Типография акц. общ-ва «Брокгауз и Ефрон», 1893. - Т. Ш(5) : Банки - Бергер.
38. Нікітін Ю. В. Кримінологія внутрішньої безпеки суспільства: невід'ємна складова національної безпеки України / Ю. В. Нікітін // *Юридична наука*, - 2014. - № 3.
39. Нікітін Ю. В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства: Монографія. - К.: *ВНЗ «Національна академія управління»*, 2009.
40. Andriy Zahorulko The security and defence sector in the context of the draft law "On National Security of Ukraine". *The scientific journal "East Journal of Security Studies" VOLUME 1(3)/2018.*
41. С. І. Мельник, М. Д. Курляк Дослідження категорії «Національна продовольча безпека». *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ № 1*. 2015.
42. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. : у 3 ч. / Г. П. Ситник. В. І. Абрамов, Д. Я. Кучма. Ч. 1 : *Філософсько-методологічні та системні основи забезпечення національної безпеки*. - К.: НАДУ, 2009.
43. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України / Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, О. Г. Бортнікова, Д. Я. Кучма, М. М. Шевченко та ін.; за ред. Г. П. Ситника, В. І. Абрамова: [Монографія]. - К. : МАЙСТЕР КНИГ, 2012.
44. Помаза-Пономаренко А. Л. «Національна безпека», Законодавство України : монографія / А. Л. Помаза-Пономаренко. Х.: НУЦЗУ, 2018.
45. Політологія: Навчальний посібник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України / За заг. ред. М.П. Гетьманчука, В.К. Грищука. - Львів: *ЛДУВС*, 2008.
46. Клименко Н.Г. «Еволюція змісту концепту “безпека” за різних історичних епох та політичних систем» URL:

<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1472> (дата звернення: 07.06.2023).

47. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 8. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1472> Права людини та правові основи соціальної роботи : Конспект лекцій / укладач Т. О. Рябченко. – Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 109.

48. Слінько Т. М. Правові підстави обмеження реалізації прав і свобод людини і громадянина / Т. М. Слінько // *Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами I наук. практ. конф. з європ. права*, м. Харків, 24 квіт. 2018 р.

49. Захист прав і свобод людини та громадянина на етапі формування громадянського суспільства / Т. 10. Дапо // *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2015. № 813. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_19 (дата звернення: 06.09.2023).

50. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України» від 13.08.2014 № 401 Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 30.08.2023).

51. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 1 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

52. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII, ст. 1 База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text> (дата звернення: 01.02.2023).

53. Пастух І. Д., Корж-Ікаєва Т. Г. Адміністративно-правовий режим воєнного стану: зміст та зарубіжний досвід правового регулювання. *Правова позиція*. 2023. №2. С. 98-102.

54. Положення «Про Державну службу України з надзвичайних ситуацій», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16.12.2015

№ 1052. П. 1 *База даних, "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.04.2023).

55. Положення «Про Державну міграційну службу України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 360. П. 1 *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.09.2023).

56. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 № 2229-ХІІ. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 06.09.2023).

57. Карпунцов В.В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Науково-теоретичне видання / В.В. Карпунцов. – К.: Логос, 2018.

58. Кожан В.В. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Особисті права та свободи людини: загальнотеоретичне дослідження». *Національний університет, «Львівська політехніка» Львів – 2016.*

59. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23.12.1997 № 776/97-ВР. Ст. 2. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 06.10.2023).

60. О. Мерза «Теоретичні підходи до розуміння сутності органів юстиції в сучасних умовах». *Ефективність державного управління. 2018. Вип. 2 (55). Ч. 1.*

61. Положення про Міністерство юстиції України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2023).

62. Закон України «Про нотаріат» від 2.09.1993 № 3425-ХІІ. *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 03.04.2023).
63. Аршава І.О. «Місце та функції нотаріату в системі взаємодії суспільства й держави». *Збірник наукових праць «Публічне адміністрування; теорія та практика».* Випуск 1(7)72012. ДРІДУ НАДУ.
64. Волкова Л.М. «Публічне адміністрування адвокатури України». *Науковий вісник публічного та приватного права.* Випуск 3, том 1. 2019.
65. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» 02.06.2016 № 1402-VIII Ст. 2. *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 07.10.2023).
66. Публічне управління : термінол. слов. / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін.; за заг. ред. В. С, Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. – Київ : НАДУ, 2018.
67. Стратегія воєнної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 №121/2021 *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 09.10.2023).
68. А. Дацюк, О. Пошедін, Л. Шипілова «Структурно-функціональний аналіз безпекових аспектів політики європейської інтеграції в умовах протидії російській агресії в гібридній війні проти України». *Теорія і практика публічного управління.* НАДУ 2019.
69. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення: 14.11.2023).
70. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 15.06.2004 № 648 (в редакції Указу Президента України від 8.06.2012 № 390/2012). *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/648/2004#Text> (дата звернення: 17.11.2023).

71. Требін М. П. Україна перед воєнними викликами сучасності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 4 (23), 2014.*
72. Загорулько А. П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «гібридна війна». *Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління», 2019. № 3 (94).*
73. Путін веде в Україні гібридну війну – генерал Каппен. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geostrategy.org.ua/ua/komentari/item/409-putin-vede-v-ukrayini-gibridnuviynu---general-karpen> (дата звернення: 05.05.2023).
74. Кравченко В.Ю. Теорія «гібридної війни»: український вимір. *Вісник Дніпропетровського університету. № 2. 2015.*
75. О. Березовська-Чміль, Ю. Кобець «Політичний конфлікт гібридного типу: глобальний та регіональний виміри». *Науково-теоретичний альманах "Грані", Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара 23 (8), 2020.*
76. Требін М.П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2014, № 3 (50).*
77. Козирєв М. П. Політична психологія: навчальний посібник. *ЛДУВС 2018.*
78. Телелим В., Музиченко Д., Пунда Ю. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні». *Наука і оборона. № 3. 2014.*
79. Магда Є.М. «Гібридна війна: сутність та структура феномену» *Міжнародні відносини, Серія "Політичні науки" № 4. КНУ ім. Т. Шевченка. 2014.*
80. Радковець Ю. «Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України». *Наука і оборона. 2014. № 3.*
81. Ключев К.Г. «Сучасні технології розв'язання політичних конфліктів» дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. Одеса – 2016.
82. Березенко В.В. Дисертація на здобуття наукового ступеня

кандидата юридичних наук «Правовий режим державного кордону України: конституційно-правові аспекти регулювання та захисту», *Київський університет туризму економіки і права*. Київ. 2017.

83. Кравченко В.Ю. «Теорія «гібридної війни»: український вимір». *Вісник Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*. № 2. 2015.

84. Загорulyко А.П. Удосконалення державного управління правоохоронними органами як фактор підвищення їх ефективності в умовах гібридної війни. *Вісник національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр.* – Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9) (Серія «Державне управління»).

85. Указ Президента України «Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна - НАТО» на 2019 рік. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2019#Text> (дата звернення: 01.08.2023).

86. Скок О.С., Голоवेशко І.М. Деякі питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Матеріали всеукраїнського саміту приватних детективів 30.11.2017 *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*.

87. Кравчук П. Балансуючи між безпекою і відкритістю / Павло Кравчук // *Дзеркало тижня*. 2019. – 12 - 18 груд. (№ 1).

88. Основні напрями діяльності та подальшого розвитку Державної прикордонної служби України у 2021 році. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/-osnovni-napryami-diyalnosti-ta-podalshogo-rozvitku-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/> (дата звернення: 02.08.2023).

89. Указ Президента України №8/2017 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури», п.1. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8/2017#Text> (дата звернення: 02.08.2023).

90. Проект Закону про критичну інфраструктуру та її захист від 18.03.2021 № 5219-1. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71442 (дата звернення: 16.02.2023).

91. Андреев С. Проблемні аспекти реформування системи цивільного захисту України у світлі активізації процесів децентралізації державного управління. *Сучасний етап цивільного захисту України: перспективи та шляхи до Європейського простору: матеріали 18 Всеукраїнської науково-практичної конференції рятувальників.* - Київ: ІДУЦЗ, 2016. - 380 с.

92. Кодекс цивільного захисту України від 2.10.2012 № 5403-VI. Ст. 53. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 11.02.2023).

93. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.01.2017 № 61-р «Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій». *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D12017%80#Text> (дата звернення: 10.01.2021).

94. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 № 636 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України», п. 4. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.12.2023).

95. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-!8#Text> (дата звернення: 07.09.2023).

96. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 № 92/2016. *База даних “Законодавство України” / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата Звернення: 07.09.2023).

97. Конвенція про кіберзлочинність. Міжнародний документ від

23.11.2001. Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 2824-IV (2824-15) від 07.09.2005 // ВВР. - 2006. - № 5-6. ст.71. 2.

98. Березенко В.В. Методологія дослідження та конституційно-правове регулювання державного кордону. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017.

99. Осипова Н. П. Кризоутворюючі суперечності сучасного стану України. // *Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. Укр. ім. Яр. Мудрого»*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2014. – № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_38 (дата звернення: 03.09.2023).

100. Єрмаков О.І. Проблемні питання правового статусу тимчасово непідконтрольних територій Донецької та Луганської областей. *Матеріали постійного діючого науково-практичного семінару (м. Харків, 27 трав. 2016 р.)*. - Харків: Право, 2016. – Вип. 7.

101. Сахань О. М. Деструктивний вплив влади на перебіг сучасного політичного процесу в Україні / О. М. Сахань // *Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого»*. Серія; Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол.: А. П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2014. – № 4 (23).

102. Ведмідський О.В. Актуальні питання протидії сепаратизму в Україні. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 жовтня 2016 р.)*. – Дніпро : ДДУВС, 2016. – 356 с.

103. Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції від 21.10.2016. *Одеський державний університет внутрішніх справ*.

104. Погорецький М. Правове забезпечення боротьби з кіберзлочинами в Україні / М.Погорецький // *Вісник прокуратури*. – 2011. – Вип. 8.

105. Фролов В.С., Саганюк Ф.В., Павленко В.І., Мудрак Ю.М. Правові та організаційні засади оборонного огляду сил оборони, підвищення їх бойової потужності через посилення спроможності. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 3(64), 2018.

106. Лакійчук Я.О. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук «Адміністративно-правове забезпечення превентивної діяльності поліції». НАВС. 2019. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/14708/1/dis_Lakiichuk_ua.pdf (дата звернення: 07.09.2023).

107. Гончар М. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. *Досвід ЄС і східного партнерства*. Київ 2018.

108. Савченко В.А. Воєнна доктрина України. (Стратегія воєнної безпеки України). Матеріали міжнародної науково—практичної конференції. Інформаційний вимір гібридної війни: досвід України.

109. Дейнека С.В. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління «Державне управління забезпеченням відновлення контролю над українсько-російською ділянкою державного кордону України». *Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України*. 2021. URL: https://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Dis_Deuneko-1.pdf (дата звернення: 01.06.2023).

110. Капітан В. О. Особливості внутрішньої і зовнішньої міграції в Україні та у Львівській області // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Територіальні міграційні системи: теорія і практика : [зб. наук, праць] / НАНУ. ІРД : редкол. : В. С. Кравців (відп. ред.). - Львів, 2013. - Вип. 3 (10).

111. Гбур З. В., Актуальні гібридні загрози економічній безпеці України. *НАДУ при Президентові Україна*, м. Київ, № 7 2018.

112. Мальський М.З. Транскордонна безпека: політикоправовий, соціально-економічний, гуманітарний та екологічний вимір. Збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції, Львів, 21 квітня 2017 року / Упорядники: М.З. Мальський, О.С. Кучик, Р.В. Вовк. — Львів: Факультет міжнародних відносин, 2017.

113. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

(дата звернення: 09.04.2023).

114. Предборський В.А. "Гібридна" війна як відбиття закономірностей розвитку суспільства незавершеної модернізації / В.А. Предборський // *Формування ринкових відносин в Україні*. — 2014. — № 10.

115. Криштанович М. Зарубіжний досвід державного управління діяльністю поліції і можливості його використання в Україні / М. Криштанович // *Ефективність державного управління: зб. наук.пр.* – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. Вип. 32.

116. Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір / Є, Магда // *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*, – 2014. – № 5.

117. Требін М. Феномен «гібридної» війни / М. Требін // *Гілея*. – 2014. – Випуск 87 (8).

118. Фролов В. С., Саганюк Ф. В. «Стратегія переходу в умовах гібридної війни до нового формату стратегічного керівництва сектором безпеки і оборони України». *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (Розділ «Воєнна стратегія») № 92(60). 2017. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/124842/119427> (дата звернення: 22.06.2023).*

119. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. За загальною редакцією В. Мартинюка (керівник проекту). – 2018. – Київ, Центр глобалістики «Стратегія ХХІ».

120. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина української держави: *Зб. наук, праць / За заг. ред. В. М. Литвина та М. М. Слюсаревського*. – К.: Інф.-вид. центр т-ва “Знання” України, 2001. – Вип. 3.

121. Світова гібридна війна: Український фронт, (під головн, ред. В. П. Горбуліна). —Київ: *НІСД*, 2017. – 496.

122. Шевчук П. І. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти / П. І. Шевчук. // *Демократичне врядування*. – 2014. –

Вип. 13. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_11 (дата звернення: 10.09.2023).

123. Держприкордонслужба та ветерани-прикордонники вірять у неупередженість української Феміди. [Електронний ресурс] URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/derzhprikordonsluzhba-ta-veterani-prikordonniki-viryat-u-neupercdzhenist-ukrainskoi-femidi/> (дата звернення: 01.05.2023).

124. Копанчук В.О. Нормативно-правове забезпечення державної політики національної безпеки та громадського порядку України [Електронне видання] «Державне управління: удосконалення та розвиток» № 12, 2017. Науково-практичний журнал м. Київ. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1610>.

125. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і країн Східного партнерства: Аналітичний документ УНЦПД. [електронний ресурс] URL : https://geostrategy.org.ua/images/blok_XXI-end_0202.pdf

126. Зануда А. Україна-Росія: "торговельна війна" чи "певні проблеми"? *BBC Україна*. [Електронний ресурс] URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2013/08/130815_customs_ukraine_russia_az (дата звернення: 28.07.2023).

127. Радковець Ю. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України / Ю. Радковець // *Наука і оборона*. - 2014. - № 3.

128. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. За загальною редакцією В. Мартинюка (керівник проекту). - 2018. - Київ, Центр глобалістики «Стратегія XXI», 105 с.

129. Нові гібридні загрози з боку РФ: Круглий стіл. [Електронний ресурс] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3261558-novi-gibridni-zagrozi-z-boku-rf.html>

130. Гібридні загрози: чи вистійть Україна? Бусол О. [Електронний ресурс] URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/gibrydni-zagrozy-chy-vystoyit-ukrayina-2/>

131. Перепелиця Г. Україна-Росія війна в умовах співіснування. - К.: - 52 с.

132. Сприяння розбудові можливостей України гарантувати безпеку

суспільства в умовах гібридних загроз. Результати експертного опитування.
URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/grant-projects/spruyannya-rozbudovi-mozhlyvostej-ukrayiny-garantuvaty-bezpekususpilstva-v-umovah-gibrydnyh-zagroz/>
(дата звернення: 01.06.2023).

133. Радковець Ю. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України / Ю. Радковець // *Наука і оборона*. – 2014. – № 3.

134. Пономаренко Г.О. Адміністративно-правові засади управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Г. О. Пономаренко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2008. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/5128>
(дата звернення: 03.06.2023)

135. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442. *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.05.2023).

136. Розпорядження від 15 листопада 2017 р. № 1023-р. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року. *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.06.2023).

137. Сокурєнко В.В. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Публічне адміністрування сферою оборони в Україні». НАВС. 2016. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Sokurenko/d_Sokurenko.pdf (дата звернення: 01.06.2023).

138. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС України: Наказ МВС України від 30 серпня 2016 р. № 876. *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0725915-19#Text> (дата

звернення: 03.07.2023).

139. Т. Ляшенко. Молдова на шляху євроінтеграції: взаємовідносини влади та опозиції. Доповідь про права людини в Молдові за 2016 рік. URL: http://www.ipiend.gov.ua/uploads/nz/nz_78/1iashenko_moldova.pdf. (дата звернення: 07.02.2023).

140. Магда Є.М. Гібридна війна: сутність і структура феномену / Є. Магда // *Міжнародні відносини: Серія "Політичні науки"*. — 2014. — № 4.

141. Костилев О. І. Місце апарату та патронатних служб у структурі міністерств. *Наук. вісник Херсонського держ. ун-ту: зб. наук. пр. (Серія: Юридичні науки. Вип. 1/2015. Т. 3)*, Херсон: Херсонський держ. ун-т, 2015.

142. Про затвердження типового плану запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях: Постанова КМУ від 22.07.2015 № 544. *База даних "Законодавство України"* / *ВР України*, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/544-2015-%D0%BF//Text> (дата звернення: 06.07.2023).

143. Криштанович М. Зарубіжний досвід державного управління діяльністю поліції і можливості його використання в Україні / М. Криштанович // *Ефективність державного управління: зб. наук.пр.* - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2012. - Вип. 32.

144. Про нову редакцію Воєнної доктрини України : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 . *База даних "Законодавство України"* / *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016525-15#Text> (дата звернення: 19.05.2023).

145. Лакійчук Я. О. Поняття превенції. Правові реформи в Україні: реалії сьогодення : матеріали ІХ Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 жовт. 2017 р.). *Київ : Нац. акад. внутр. справ*, 2017. С. 159-163.

146. Закон України «Про Бюро економічної безпеки України», Відомості Верховної Ради (ВВР), 2021, № 23. Ст. 197. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 06.07.2023).

147. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник за загальною редакцією О.М. Бандурки. ХНУВС. 2017. URL: <http://www.univd.edu.ua/science-issue/issue/1127> (дата звернення: 07.07.2023).

148. Посметний В. В. Організаційно-правові питання підбору персоналу на службу в ОВС України / В. В. Посметний // *Вісник Луганськ, ін-ту внутр. справ МВС України*. – 2002. – № 4.

149. Малиновський В. Я. Основні аспекти реформування служби в органах місцевого самоврядування. Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми та перспективи: зб. матеріалів конф, / за ред. Ю. М. Бардачова. І. П. Лопушинського, О. А. Тertiшної. Херсон: ОЛДІ ПЛЮС, 2013.

150. Держава і право України. [Електронний ресурс] URL: <https://lawbook.online/pravo-ukrajini-derjava/stattya-ministerstvo-vnutrishnih-sprav-77939.html> (дата звернення: 08.07.2023).

151. Примаков К. Поняття та ознаки адміністративно-правового регулювання у сфері масової інформації в Україні / К. Примаков // *Підприємництво, господарство і право*. 2016.

152. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах / А.В. Лапкін. - Вид. 7-ме, змін, і допов,- Х.: Право, 2018.

153. Закони України: «Про Службу безпеки України», «Про основи національної безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про державну таємницю», «Про боротьбу з тероризмом» : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 23 лют. 2017 р. - К.: Паливода А. А. В., 2017. – 108 с.

154. Петров С.Є. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Адміністративно-правовий статус Головного сервісного центру МВС України». *Запорізький національний університет*. 2021. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Petrov.pdf (дата звернення: 12.03.2023).

155. Положення про функціонування «телефонів довіри» в органах і

підрозділах внутрішніх справ : Наказ МВС України від 09.08.2010 № 972.

156. Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію : постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 567. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2023).

157. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України від 21.10.2011 № 1001/2011. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text> (дата звернення: 06.05.2020).

158. Реформа системи державного управління та місцевого самоврядування в Україні: стан, виклики, перспективи здійснення наук. Під заг. ред. В. С. Куйбіди. - Київ : НАДУ, 2018. - 180 с.

159. Інструменти та механізми впровадження публічної політики в Україні [Електронний ресурс] : звіт про НДР (ДР № 0118U000641). - Київ НАДУ, 2018.

160. Савочкіна Д. О. Особливості взаємодії Національної гвардії України з правоохоронними органами та військовими формуваннями / Д. О. Савочкіна // *Юридичний науковий електронний журнал*. — 2014, — № 3.

161. Цифрові стратегії країн ЄС як основа формування сервісно-орієнтованої державної політики України [Електронний ресурс] : звіт про НДР (ДР №0117U002857). - Київ: НАДУ, 2018.

162. Про затвердження Положення про військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 червня 2014 року // *Офіційний вісник України*. - 2014. — № 57.

163. Закон України «Про оборону України» від 6 грудня 1991 року № 1932-ХІІ. *База даних "Законодавство України" / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 04.04.2023).

164. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського

порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 року № 1835-III. *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text> (дата звернення: 04.04.2023).

165. Єднак В. М. «Шляхи вдосконалення форм і методів взаємодії органів прокуратури України з іншими правоохоронними органами держави». *Прикарпатський юридичний вісник 1(4(29))*. 2020.

166. Про затвердження Інструкції про організацію та порядок проведення поліцейських операцій з розшуку і затримання озброєних та інших осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння : Наказ МВС України від 09.10.2017 року № 841 дск.

167. Про затвердження Порядку організації взаємодії Національної гвардії України та Національної поліції України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку : Наказ МВС від 07.09.2016 № 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1223-16#Text> (дата звернення: 17.08.2023).

168. Про затвердження Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2021 р. № 894. *База даних "Законодавство України" / ВР України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/894-2021%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.08.2023).

169. Електронний ресурс: Співробітництво з ОБСЄ. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/spivrobotnictvo-z-obs/> (дата звернення: 01.09.2023).

170. Електронний ресурс: Представники Держприкордонслужби долучилися до обговорення питань протидії сучасним гібридним загрозам. URL: [https://dpsu.gov.ua/ua/news/predstavmki-derzhprikordonsluzhbi-doluchilisyado-obgovorennuya-pitan-protidii-suchasnim-gibridnim-zagroзам/](https://dpsu.gov.ua/ua/news/predstavmki-derzhprikordonsluzhbi-doluchilisyado-obgovorennuya-pitan-protidii-suchasnim-gibridnim-zagroزام/) (дата звернення: 05.05.2023).

171. Електронний ресурс: «Що таке Community Policing» інформаційно-просвітницький сайт «Безпека в громаді» URL: <https://cop.org.ua/ua/community->

policing/shcho-take-community-policing (дата звернення: 02.02.2021).

172. Медведенко С. В. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю на прикладі Великобританії та Бельгії, *Актуальні проблеми держави і права* № 83. Національний університет «Одеська юридична академія», 2019.

173. Електронний ресурс: About National Neighborhood Watch | National Neighborhood Watch. URL: <https://www.nnw.org/about-national-neighborhood-watch> (дата звернення: 01.03.2023).

174. Порівняльний аналіз позицій влади і громадян України з питань забезпечення безпеки громад під час децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування / М. Сунгуровський (керівник проекту) та ін. - Київ: Заповіт, 2018.

175. Закон України «Про основи національного спротиву» 16.07.2021 № 1702-IX. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-IX#Text> (дата звернення: 17.07.2023).

176. Тробюк Д., Євсєєв В. «Організація охорони громадського порядку Національної жандармерії Франції та можливості її використання у Національній гвардії України». *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. Національна академія Національної гвардії України, м. Харків. 2019.

177. Організаційно-правові основи діяльності Цивільної Гвардії Іспанії / В. А. Пустовіт // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. № 2. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2014_2_35 С. 143. (дата звернення: 18.09.2023).

178. Гриценко В. Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і можливості його використання в Україні. *Право та інноваційне суспільство* № 1 (4) 2015.

179. Луценко А.В. Окремі аспекти оборонної політики Австрії. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник» Випуск 146 (№ 7) Ч. 3. Політичні науки* - 2019.

180. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування в сфері національної безпеки. *Міжнародне право, Право і суспільство* № 4 /2019.

181. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і Східного партнерства. *Аналітичний документ за загальною редакцією В. Мартинюка*. Київ. 2018.

182. Закон України «Про санкції» від 14 серпня 2014 року № 1644-VII. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> (дата звернення: 16.05.2023).

183. Методичні рекомендації з організації взаємодії територіальних органів Національної гвардії України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України з органами місцевого самоврядування і місцевими органами виконавчої влади: кол. авторів: А.С. Сизоненко, К.В. Тітуніна, А.П. Загорулько та ін. МВС, Київ. 2019. - 140 с.

184. Явір В. «Реінтеграція тимчасово окупованих територій Донбасу: передумови та перспективи». *Studia politologica Ucraino-Polona* № 7. 2017.

185. Електронний ресурс: МВС розробило проект Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України. Виступ на Всеукраїнському форумі «Україна 30» 11.05.2021. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/mvs-rozrobilo-proekt-strategiyi-gromadskoyi-bezpeki-ta-civilnogo-zaxistu-ukrayini-arsen-avakov> (дата звернення: 12.05.2023).

186. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. К.: НАДУ, 2012.

187. Волков І.М., Олещенко О.А., Перепада В.І. Правове регулювання діяльності Національної гвардії України при створенні військового командування в умовах надзвичайного стану - *Честь і Закон*, 2019.

188. Єременко С.А. Правові засади інформаційного забезпечення єдиної державної системи цивільного захисту України. *Журнал “Інформація і право”* № 3(22)/2017.

189. Електронний ресурс: Візія Національної гвардії України до 2035 року. URL: <https://ngu.gov.ua/visia/> (дата звернення: 01.08.2023).

190. Закон України «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року № 912-IX. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

191. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 533. *Офіційний вісник України від 31.10.2014. № 86.*

192. Загорулько А.П. Смыслова складова гібридної війни Росії проти України. Публічне управління та публічна служба в Україні: стан проблем та перспективи розвитку {Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (07-08 вересня 2018 р., м. Київ)} / За заг. Ред.. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, В.Л. Федоренка. - Київ : Видавництво Ліра—К.

193. Загорулько А.П. Аналіз проблем та вибір альтернатив щодо організації територіальної оборони України. Прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах: проблеми, сучасні методи, технології забезпечення ефективності: Матеріали науково-методологічного семінару молодих учених Національної академії державного управління при Президентові України; 22.01.2018 р. / Під заг. ред.. проф.. С.К. Хаджирадевої. - Миколаїв : Ємельяна Т.В., 2018.

194. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. База даних. “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

195. Кодекс України про адміністративні правопорушення, введений в дію Постановою Верховної Ради Української РСР № 8074-10 від 07.12.84, ВВР 1984, додаток до №51, ст. 1123.

196. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 року № 586-XIV. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 19.07.2023).

197. Загорулько А.П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «внутрішня безпека України». *Вісник національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр.* – Х.: Вид-во НУЦЗУ (Серія «Державне управління»). – Вип. 2 (11). 2019.

198. Марутян Р. Р. «Фабрики думки» США як центри мобілізації інтелектуальних ресурсів. *Вісник НАДУ 2/2010*.

199. Використання потенціалу недержавних аналітичних центрів у формуванні політики національної безпеки. *Аналітична записка НІСД. Серія «Громадянське суспільство» №13 (2016)*. URL: <https://niss.gov.ua/en/node/2906> (дата звернення: 05.05.2023).

200. Борохвостов І.В., Сальнікова О.Ф. Вибір шляхів забезпечення збройних сил озброєнням та військовою технікою з урахуванням можливостей оборонно-промислового комплексу України. *Стратегічні пріоритети ; наук. -аналіт. щокварт. зб. - Київ : НІСД, 2015. - № 1*.

201. Марутян Р. Р., Загорулько А. П. Організаційна зброя у гібридній війні. Електронний ресурс. URL: <https://matrix-info.com/organizatsijna-zbroya-u-gibrydnij-vijni/> (дата звернення: 13.06.2023).

202. Марутян Р. Р. Рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] / Р. Р. Марутян. URL: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=198%3A2014-08-13-12-55-48&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (дата звернення: 10.06.2023).

203. Інституціоналізація публічного управління в Україні : Науково-аналітична доповідь за загальною редакцією М. М. Білинської, О. М. Петроє *Вісник НАДУ. Спеціальний випуск. Серія “Державне управління” 2’2019*.

204. Марутян Р. Р. Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави і Р. Марутян // *за. тез наук. доп. наук.-практ. конф.* (Київ, 4 квіт. 2019 р.). — Київ : Нац. акад. СБУ, 2019.

205. Лисенко С.О. Лекції з предмету: Основи Національної безпеки

України. Тема 9. Недержавне забезпечення національної безпеки України, Електронний ресурс. URL: [http://vabb.com.ua/assets/files/Tema_9_ONB .pdf](http://vabb.com.ua/assets/files/Tema_9_ONB.pdf) (дата звернення: 10.03.2023).

206. Панченко О. А. Роль засобів масової інформації в системі державного управління інформаційною безпекою. *Публічне управління та митне адміністрування, № 1 (24), 2020.*

207. Феськов І. В. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. *Актуальні проблеми політики.* 2016. Вип. 58.

208. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розкритті злочинів у сфері господарської діяльності / В. М. Олійник // Форум права. - 2012. - № 2. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12ovmcgd.pdf> (дата звернення: 10.06.2023).

209. Сірий Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: навч. посібник. — Вид. 2-ге — К.: Атіка, 2007.

210. Мірковець О.М. Особливості взаємодії слідчих з оперативними працівниками при розслідуванні розбоїв, вчинених організованою групою. *Держава та регіони. Серія: Право, 2020 р., № 4 (70).*

211. Нормативно-правове регулювання, організація і тактика взаємодії слідчого з експертом / В. М. Бараняк // *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки.* – 2015. – № 813. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_813_34 (дата звернення: 11.04.2023).

212. Пономарьов С. В. Зміст взаємодії підрозділів кримінальної поліції з різними суб'єктами під час оперативно-розшукової протидії крадіжкам, поєднаним із проникненням до житла, іншого приміщення чи сховища [Електронний ресурс] / С. В. Пономарьов // *Форум права, – 2017. – № 5.* Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_52.pdf. (дата звернення : 4.01.2023).

213. Дульський О. О. Зарубіжний досвід інституційного забезпечення боротьби з корупцією. Реалії і перспективи його впровадження в Україні / О. О. Дульський // *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і*

практика). - 2012. - Вип. 1.

214. Координація і взаємодія державних органів в охороні громадського порядку / Л. М. Подоляка. *Форум права - 2009*, – № 2.

215. Філіпенко Н. Є. Співвідношення поняття «взаємодія» і «координація» в теорії оперативно-розшукової діяльності / Н. Є.Філіпенко // *Вісник Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ.* – 2009. - Спецвип. – Ч. 2.

216. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія / Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник. – Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. – 256 с.

217. Каркач П. М., Синчук В. Л. Координаційна функція прокуратури України. Х., 2005.

218. Теоретико-правові аспекти сутності координації правоохоронної діяльності / В. О. Невядовський // *Форум права.* – 2016. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_4_37 (дата звернення: 03.02.2023).

219. Кобзар О.Ф. дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Адміністративно-правове регулювання поліцейської діяльності в Україні». ДДУВС. Дніпропетровськ.

220. Білоус В. Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... д-ра юрид, наук : 12.00.07. - Ірпінь, 2004.

221. Пивовар Ю. І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. - Київ, 2008.

222. М. В. Туленков, Т. О. Вербецька, М. С. Баранова. Самоврядні цінності соціального управління в оптиці соціологічної аналітики. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*, 2016, вип. 71.

223. Золотарьова Н. І. Адміністративна діяльність правоохоронних органів з охорони навколишнього природного середовища: теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. - Київ, 2018.

224. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України:

адміністративно-правовий аспект: монографія / Ю.В. Гаруст, В.І. Мельник. - Суми : видавничо-виробниче: підприємство «Мрія», 2019.

225. Вербенський М. Г., Мендель М. В., Промогайбенко В. В. та ін. Організація управлінської діяльності в органах і установах кримінально-виконавчої системи. - Київ : ДДУПВП., 2004.

226. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія. - Х., 2000. -368 с.

227. Небеский Ю. С. Адміністративно-правові засади охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян у сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. - Луганськ, 2008.

228. Каркач П. М., Курочка М. Й, Критерії ефективності координаційної діяльності прокуратури. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 2013. Вип. 4.

229. Охріменко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему. *Підприємництво, господарство і право*, 2016. № 11.

230. Мельник В. І. Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. - Харків, 2016.

231. Аналітичний документ «Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. Досвід ЄС і східного партнерства» за загальною редакцією В. Мартинюка. Центр глобалістики «Стратегія ХХІ», Київ —2018.

232. National Security Strategy of Ukraine: Conceptual Principled and Efficiency. Andrii Zahorulko. *Hrvatska i komparativna javna uprava : casopis za teoriju i praksu javne uprave*, Vol. 20 No. 4, 2020. P. 677 - 696.

233. Слободенюк. І. В. «Принципи діяльності сервісних центрів МВС України: поняття та класифікація». *Право і суспільство* № 4/2020.

234. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *База даних "Законодавство*

України” / *ВР України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 04.04.2023).

235. МВС виконало усі умови для отримання Україною безвізового режиму із ЄС. [Електронний ресурс]. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/MVS_vikonalo_usi_umovi_dlya_otrimannya_Ukrainoyu_bezvizovogo_rezhimu_iz_S_FOTO_VIDEO_1249 (дата звернення: 13.09.2023).

236. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 693-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року». *База даних “Законодавство України” / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/693-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.09.2023).

237. Електронний ресурс: ЄС представив план розвитку Східного партнерства. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3274215-es-predstaviv-plan-rozvitku-shidnogo-partnerstva-na-23-milarda.html> (дата звернення: 15.06.2023).

238. Радченко О.В. *Форми безпосередньої демократії територіальної громади*. Науково-виробничий журнал «Держава та регіони» (Серія «Державне управління») № 2, 2011 р.

239. Hoffman F.G. ‘Hybrid Threats’: Neither Omnipotent Nor Unbeatable [Електронний ресурс] / F.G. Hoffman. – Режим доступу : http://operationaladaptation.com/unify_uploads/files/Hoffman%202010%20Hybrid%20Threats.pdf. (дата звернення: 09.07.2023).

240. Hoffman F.G. *Hybrid Warfare and Challenges* / F.G. Hoffman // *Joint Force Quarterly*. – 2009. – 1st Quarter. – № 52.

241. McCuen J. *Hybrid Wars* / John McCuen // *Military review*. – 2008. – March-April – P. 107-113.

242. Wilkie R. *Hybrid Warfare. Something Old, Not Something New* / Robert Wilkie // *Air & Space Power Journal*. – 2009. – Vol. 23, № 4. – P. 13-17.

243. J Berzins «The Theory and Practice of New Generation Warfare: The Case of Ukraine and Syria». *The Journal of Slavic Military Studies* 33 (3).

244. Kaylan M. Is Putin About To Invade Ukraine?, URL: www.forbes.com/sites/melikkaylan/2014/11/12/is-putin-about-to-invade-ukraine/ (дата звернення: 08.08.2023).

245. North Atlantic Treaty Organization (NATO), ‘NATO at 67: what (complex) agenda for NATO’s Warsaw Summit?’, Remarks by NATO Deputy Secretary General Alexander Vershbow to the Netherlands Atlantic Association and Netherlands Atlantic Youth, The Hague, 8 Apr. 2016. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_129816.htm?selectedLocale=ru (дата звернення: 01.08.2023).

246. Elie Tenenbaum, *Le piège de la guerre hybride*, *Institut français des relations internationales*, octobre 2015. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/fs63tenenbaum_1.pdf

247. Giuseppe Romeo, *Guerre ibride. I nuovi volti del conflitto*, Diana Edizioni, 2021.

248. G. Persson and C. V. Vendil Pallin, *Setting the Scene—The View from Russia*. In N. Granholm, J. Malminen, and G. Persson (eds.), *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression towards Ukraine*. *Swedish Defence Research Agency, Stockholm*. 2014.

249. J. Hajduk, T. Stępniewski. *Wojna hybrydowa Rosji z Ukrainą: Uwarunkowania i instrumenty* (PDF). „*Studia Europejskie 4/2015*”. *Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego.*, s. 135–151. URL: <https://bazekon.uek.krakow.pl/en/rekord/171451939> (дата звернення: 05.05.2023).

250. J. Norberg, F. Westerlund, and U. Franke, ‘The Crimea Operataion: Implications for Future Russian Miliatry Interventions’, in N. Granholm, J. Malminen, and G. Persson (eds.), *A Rude Awakening: Ramifications of Russian Aggression towards Ukraine*, *Swedish Defence Research Agency, Stockholm*, 2014, pp. 41-48.

251. Josep Baqués, *El papel de Rusia en el conflicto de Ucrania: ¿La guerra*

híbrida de las grandes potencias, *Revista de Estudios en Seguridad Internacional*, Vol. 1, No. 1, 2015. URL: <https://seguridadinternacional.es/resi/html/el-papel-de-rusia-en-el-conflicto-de-ucrania-la-guerra-hibrida-de-las-grandes-potencias/> (дата звернення: 02.06.2023).

252. Leszek Sykulski, Rosyjska koncepcja wojen buntowniczych Jewgienija Messnera. *Przegląd Geopolityczny*. 2015, Tom 11. P.: 103-112. URL: https://www.academia.edu/20863296/Rosyjska_koncepcja_wojen_buntowniczych_Jewgienija_Messnera_Evgeny_Messner_s_Russian_Concept_of_the_Rebel_War_PL (дата звернення: 12.07.2023).

253. Michael Lambert, "Quelle stratégie pour Moscou vis-à-vis des États de facto pour donner naissance au processus de Guerre hybride ?", *On Track, CDA Institute*, 2016. URL: <https://cdainstitute.ca/fr/research-and-publications/on-track> (дата звернення: 07.02.2023).

254. Michał Wojnowski. Mit „wojny hybrydowej”. Konflikt na terenie państwa ukraińskiego w świetle rosyjskiej myśli wojskowej XIX–XXI wieku (PDF). „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Wydanie Specjalne – Wojna hybrydowa”, *Warszawa: Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Centralny Ośrodek Szkolenia im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”*, październik 2015. s. 7–8. URL: <http://www.abw.gov.pl/download/1/1926/wojnowski.pdf> (дата звернення: 17.03.2023).

255. Miguel García Guindo, Gabriel Martínez-Valera González, La guerra híbrida, *Documento de Trabajo del Instituto Español de Estudios Estratégicos (IEEE)*. Granada. 2015. URL: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_trabajo/2015/DIEEET02-2015_La_Guerra_Hibrida_GUindo_Mtz_Glez.pdf (дата звернення: 22.04.2023).

256. Modern Political Warfare. Current Practices and Possible Responses. *Research Reports. RAND Corporation*. 2018. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1772.html (дата звернення: 02.07.2023).

257. Mumford, A.; Carlucci, P. "Hybrid warfare: The continuation of

ambiguity by other means". *European Journal of International Security*. 2022. Pp. 1–15. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-international-security/article/hybrid-warfare-the-continuation-of-ambiguity-by-other-means/1B3336D8109D418F89D732EB98B774E5> (дата звернення: 12.07.2023).

258. Oscar Jonsson, Robert Seely. Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine. *The Journal of Slavic Military Studies (Routledge)*. 2015. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13518046.2015.998118> (дата звернення: 03.08.2023).

259. Russell W Glenn, Thoughts on Hybrid Conflict (PDF), *Small Wars Journal*. 2016. URL: <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf> (дата звернення: 25.06.2023).

260. Techno-guérilla et guerre hybride. Le pire des deux mondes, Coll. "*La pensée stratégique*", Nuvis, Paris, 2014.

261. T. Thomas, 'Russia's Information Warfare Strategy: Can the Nation Cope in Future Conflicts?', *The Journal of Slavic Military Studies* 27(1). 2004. Pp. 101–130.

262. Visoni-Alonzo, G. (2017). The Carrera Revolt and "Hybrid Warfare" in Nineteenth Century Central America. *London: Palgrave Macmillan*.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації

1. Загорулько А.П. Удосконалення державного управління правоохоронними органами як фактор підвищення їх ефективності в умовах гібридної війни. *Вісник Національного університету цивільного захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Видво-во НУЦЗУ, 2018. – Вип. 2 (9). – 533 с. – (Серія «Державне управління»), С.14-23. – Режим доступу: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7741/1/ilovepdf_com-14-23.pdf*
2. Загорулько А.П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «гібридна війна». / А. П. Загорулько // *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України. Серія : Державне управління. - 2019. - № 3. - С. 115-122. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnaddy_2019_3_18*
3. Загорулько А. П. Теоретико-правовий аналіз визначення поняття «внутрішня безпека України». *Вісник Національного університету цивільно захисту України. Серія «Державне управління». 2019. №2(11). С. 19-28. - Режим доступу: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/9788/1/Zb%D1%96rnik%20NUCZU_2019_2%20%2811%29_-19-28.pdf*
4. A. Zahorulko. National Secursty Strategy of Ukraine: Conceptual Principles and Efficiency. *Croatian and Comparative Public Administration. Volume № 4 / 2020 2023. P. 677-697. - Режим доступу: <https://hrcak.srce.hr/249219>*
5. Andriy Zahorulko. The security and defence sector in the context of the draft law "On National Security of Ukraine". *East Journal of Security Studies. 2018. Vol. 1 No.3 (2018). - Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7526/1/Zahorulko.pdf>*

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Кіріленко Ф.О., Загорулько А.П. Розбої, вчинені в Україні у 1960-2018 роках. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. №1 (104). С. 124-132.

2. Загорулько А.П. Аналіз проблем та вибір альтернатив щодо організації територіальної оборони України. *Прийняття державно-управлінських рішень в індетермінованих умовах: проблеми, сучасні методи, технології забезпечення ефективності: Матеріали науково-методологічного семінару молодих учених Національної академії державного управління при Президентові України; 22.01.2018 р. / Під заг. Ред.. проф.. С.К. Хаджирадевої. – Миколаїв : Ємельянова Т.В., 2018 – 267 с. С. – 106-114.*

3. Загорулько А.П. Смысловая складова гібридної війни Росії проти України. *Публічне управління та публічна служба в Україні: стан проблем та перспективи розвитку [Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю (07-08 вересня 2018 року, м. Київ)] / За заг. Ред.. В.С. Куйбіди, М.М. Білинської, В.Л. Федоренка. – Київ : Видавництво Ліра—К, 2018. – 520 с. С.-186.*

4. Загорулько А.П. Належне реагування органів системи МВС України, як запорука забезпечення однієї з найвищих конституційних цінностей – безпеки людини. *Соціально-політичні процеси в Україні та світі у контексті глобалізаційних перетворень [Електронний ресурс]: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 23 квітня 2021 р.) / укладачі Чупрій Л.В., Мухін І.М., - Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. – 186 с.-PDF-формат; мережеве видання; інституційний депозитарій. ISBN. С. 66-72.*